

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI
BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA BİLİM DALI

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ORGANİZE SANAYİ
BÖLGELERİ: VİRANŞEHİR OSB ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

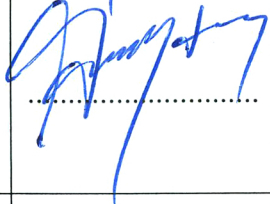
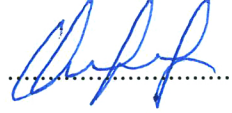
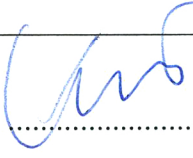
HAZIRLAYAN
MEHMET FATİH KAYIŞ

DANIŞMAN
MEHMET ZEYDİN YILDIZ

VAN - 2019

KABUL VE ONAY SAYFASI

MEHMET FATİH KAYIŞ tarafından hazırlanan “**GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ: VİRANŞEHİR OSB ÖRNEĞİ**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi COĞRAFYA Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Coğrafya / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum / onaylamıyorum	
Başkan: Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Coğrafya / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum / onaylamıyorum	
Üye : Prof. Dr. Orhan DENİZ Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Coğrafya / Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum / onaylamıyorum	
Üye : Doç Dr. Sabri KARADOĞAN Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Coğrafya / Dicle Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum / onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı Soyadı: Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum / onaylamıyorum	
Yedek Üye : Unvanı Adı Soyadı: Anabilim Dalı, Üniversite Adı: Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum / onaylamıyorum	
Tez Savunma Tarihi:	..04../07../2019.
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum. Doç. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (04/07/2019)

Mehmet Fatih KAYIŞ

Yüksek Lisans Tezi

Mehmet Fatih KAYIŞ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Haziran, 2019

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ: VİRANŞEHİR OSB ÖRNEĞİ

ÖZET

Mekân kelimesinin coğrafya bilimindeki rolünden hareketle, kalkınma, kentleşme ve sanayinin oluşturduğu bağlamı, disiplinler arası bir yaklaşımla irdelemek ve bu çerçevede birtakım çıkarımlar yapmak, bir gereklilik olarak değerlendirilebilir. Beşeri coğrafyanın sanayi coğrafyası alanındaki bu yüksek lisans tez çalışması da; Şanlıurfa ili Viranşehir ilçesi özelinde Organize Sanayi Bölgelerini (OSB) konu edinmektedir. Çalışmada OSB'nin mevcut durumu ile sorunlarını belirleme ve çözüm önerileri sunulması amaçlanmıştır.

Alan çalışmasına dayanan bu araştırma, nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri, anketler, derinlemesine mülakat, gözlemler ve ikincil verilerden faydalanılarak toplanmıştır. Viranşehir OSB'de toplamda 34 işletme bulunmaktadır. Alan çalışması kapsamında söz konusu işletmelerin tamamına, başka bir deyişle tüm evrene ulaşılmış, bu nedenle araştırmanın nicel boyutu için örnekleme yoluna gidilmemiştir. Araştırmanın nitel boyutunda ise toplamda yirmi beş kişi ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Anket yapılan işletmelerin gönüllü katılımıyla beyan esaslı istatistikler oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışma süresi boyunca mülakatlar devam ettirilmiş ayrıca işletme sahipleri ile sürekli irtibat kurulmaya çalışılmıştır. Yapılan anket ve mülakatlarla OSB'nin mevcut

durumu ve Viranşehir insanının algısında ne ifade ettiği belirlenmeye; ayrık ve öteki bir mekân olarak kentleşme, sanayileşme ve kalkınmadaki rolü ortaya konmaya çalışılmıştır. OSB'nin yer aldığı Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Türkiye'nin bölgelerarası farklılıklarında nasıl bir profil çizdiği de ayrıca irdelenmiştir.

Araştırmanın sonuçlarına göre Viranşehir OSB'nin teknik ve fiziki altyapısının eksik, istihdam kapasitesinin düşük, kent ile bağlarının sınırlı olduğu ancak potansiyel olarak gelecek vadettiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler : Coğrafya, Kentleşme, Mekân, OSB, Sanayileşme, Viranşehir
Sayfa Sayısı : 167
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ

Master Thesis

Mehmet Fatih KAYIŞ

**VAN YUZUNCU YIL UNIVERSITY
SOCIAL SCIENCES INSTITUTE
June, 2019**

**ORGANIZED INDUSTRIAL ZONES IN THE SOUTHEASTERN
ANATOLIA: A CASE STUDY OF VİRANŞEHİR**

ABSTRACT

Based on the role of space in geography, it is a necessity to examine the context created by development, urbanization and industry with an interdisciplinary approach and make some outcomes within this framework. This master thesis study in the field of humanities and industrial geography is also subject to the Organized Industrial Zones in Şanlıurfa province, Viranşehir district. In this study, we aimed to identify problems and provide solutions about the current situation of Organized Industrial Zones.

Based on field work, this research has been conducted by using qualitative and quantitative research methods together. The data of the research has been received by questionnaires, in-depth interviews, observations and secondary data. Viranşehir Organized Industrial Zones has a total of 34 businesses. Within the scope of the field work, the entire universe has been reached including all of the related enterprises, so the sampling method has not been used for the quantitative dimension of the study. In the qualitative dimension of the study, in-depth interviews were conducted with twenty-five people in total. We tried to create declaration-based statistics with voluntary participation of surveyed enterprises. During the working period, interviews were maintained and continuous contact with the business owners was attempted. The current situation of the Organized Industrial Zones and what Viranşehir expressed in human perception has been tried to determine with surveys and interviews. The role of Organized Industrial Zones as a discrete and other space in the urbanization, industrialization and development has tried to be revealed. The Southeast Anatolia

region, where Organized Industrial Zones is located, has also been examined as to how it draws a profile in Turkey's interregional differences.

According to the results of the study, the technical and physical infrastructure of the Viranşehir Organized Industrial Zones is incomplete. Furthermore, the employment capacity is low, and the linkages between the city and Organized Industrial Zones are limited. Apart from those, the potential future has been understood for Viranşehir Organized Industrial Zones.

Keywords : Geography, Urbanization, Space, Industrialization,
Viranşehir
Quantity of Page : 167
Supervisor : Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
İÇİNDEKİLER	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	IX
TABLO DİZİNİ.....	XI
ŞEKİL DİZİNİ	XIII
FOTOĞRAF DİZİNİ.....	XIV
ÖNSÖZ.....	XVI
GİRİŞ	1
1. Araştırma Alanının Genel Özellikleri.....	1
2. Viranşehir'in Tarihi ve Demografik Gelişimi	3
3. Viranşehirin Ekonomik Yapısı	7
4. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	10
5. Metodoloji.....	11
a) Araştırmanın Safhaları	13
b) Araştırma Problemi	14
c) Araştırmanın Evreni ve Örneklem	14
d) Alan Araştırması ve Veri Toplama	16
e) Verilerin Analizi.....	17
f) Sınırlılıklar.....	18
6. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ile İlgili Yapılmış Başlıca Akademik Çalışmalar	19
I. BÖLÜM: ANAHATLARIYLA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ.....	25
1.1. Organize Sanayi Bölgeleri, Önemi ve Etkileri	25
1.2. Dünyada Organize Sanayi Faaliyetlerinin Gelişimi	29
1.3. Türkiye'de Organize Sanayi Bölgeleri	32
1.3.1. Türkiye'de OSB'lerin Kuruluşu ve Gelişimi	32
1.3.2. Türkiye'de OSB'lerin Bölgesel Dağılımı.....	36
1.3.3. OSB'lerle ilgili Mevzuat ve Yönetmelikler	38
1.3.4. Beş Yıllık Kalkınma Programlarında OSB'ler.....	41
1.3.5. OSB'ler ile İlgili Destekler.....	48

1.4. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki OSB'ler	50
1.5. Şanlıurfa İlindeki OSB'ler ve OSB'lerin Özellikleri.....	53
II. BÖLÜM: VİRANŞEHİR ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ	62
2.1. Viranşehir OSB	62
2.1.1. OSB'nin Kuruluş ve Gelişimi	62
2.1.2. Viranşehir OSB'nin Sanayi Altyapısı ve Üretim Koşulları.....	69
2.1.2.1. İşletmelerin Yapısı ve Dağılımı	69
2.1.2.2. Hammadde ve Enerji Durumu	87
2.1.2.3. Viranşehir OSB'nin İşgücü Yapısı	96
2.1.2.4. Viranşehir OSB'nin Üretim Koşulları	48
2.1.2.5. Pazarlama Durumu.....	104
2.1.2.6. Sermaye ve Teknolojik Altyapı	108
2.1.3. İşletme Sahiplerine Göre Viranşehir OSB'nin Etkileri ve Sorunları	111
2.1.4. Viranşehir OSB'nin Temel Sorunları	120
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	126
KAYNAKÇA	131
EKLER.....	141
ÖZGEÇMİŞ.....	148
ORJİNALLİK RAPORU.....	14949

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Bu tez çalışmasında kullanılan kısaltma ve açıklamalar aşağıda belirtilmiştir.

Kısaltmalar	Açıklamalar
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ADNKS	Adrese Dayalı Nüfus Kayıt sistemi
AR-GE	Araştırma Geliştirme
BOTAŞ	Boru Hatları İle Petrol Taşıma Anonim Şirketi
ÇED	Çevresel Etki Değerlendirmesi
DPT	Devlet planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri
EUOROSTAT	Avrupa Birliği İstatistik Ofisi
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
İBSS	İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması 1970 yılında kurulan
İŞKUR	(Türkiye) İş Kurumu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
km, km ²	Kilometre, kilometre kare
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KÖY	Kalkınmada Öncelikli Yörelere
KSS	Küçük Sanayi Sitesi
LİDAŞ	Lisanslı Depoculuk Sanayi ve Ticaret Anonim Şirketi
m, m ²	Metre, metre kare
M.Ö.	Milattan önce
NUTS	Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemine
OSB	Organize Sanayi Bölgesi
OSBUY	OSB Uygulama Yönetmeliği
OSBÜK	Organize Sanayi Bölgeleri Üst Kuruluşu
OSTİM	Ortadoğu Sanayi ve Ticaret Merkezi
STB	Serbest Ticaret Bölgesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu

SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞUOSB	Şanlıurfa Organize Sanayi Bölgesi
ŞUTSO	Şanlıurfa Ticaret ve Sanayi Odası
TDİ	Tarım Dayalı İhtisas
TGB	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri
TKDK	Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu
TMO	Toprak Mahsulleri Ofisi
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TÜBİTAK	Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
vd	ve diğerleri
vs	ve saire
YHGS	Yaban Hayatı Geliştirme Sahası
YİKOB	Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı
YOİKK	Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulu

TABLO DİZİNİ

Tablo 1. Viranşehir Sayım Dönemlerine ve 2018 Yılına Göre Oransal Kent ve Köy Nüfusu	5
Tablo 2. Viranşehir İlçesi 2018 Yılı İtibariyle Arazi Kullanım Durumu (Dekar).....	9
Tablo 3. Viranşehir İlçesinde 2018 Yılı İtibariyle Hayvan Varlığı (Adet)	10
Tablo 4. Bölgelere Göre OSB Sayıları ve Oranları (2019)	37
Tablo 5. OSB'lere Uygulanan Vergi Muafiyetleri (2016 Başı)	49
Tablo 6. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki OSB'ler (2019)	51
Tablo 7. Şanlıurfa İlindeki OSB'ler	53
Tablo 8. ŞUOSB Parselasyon Durumu	56
Tablo 9. ŞUOSB Sektörlere Göre İstihdam Sayısı (2018)	56
Tablo 10. Şanlıurfa Tarıma Dayalı İhtisas Besi OSB Bölümlerinin Alan ve Oranları	57
Tablo 11. OSB Kampüsünün Bazı Önemli Mekânlara Göre Konumu	59
Tablo 12. Yıllara Göre Viranşehir OSB'deki Parsel Sayısı ve Niteliği	64
Tablo 13. İşyerlerinin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı	69
Tablo 14. OSB Sınırları Dışında Viranşehir'deki Sanayi İşletmeleri (Adet).....	73
Tablo 15. Viranşehir'deki Fabrikalar (OSB Dâhil).....	74
Tablo 16. İşletmelerin Mülkiyet Şekli.....	77
Tablo 17. İşletmenin Ortak Sayısı	78
Tablo 18. İşyeri Sahiplerinin Memleketi.....	79
Tablo 19. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu.....	79
Tablo 20. İşletme Sahiplerinin Yaş Aralığı.....	80
Tablo 21. İşyeri Sahiplerinin Eğitim Durumu	80
Tablo 22. İşletmenin İlk Kuruluş Yeri	81
Tablo 23. İşletmelerin Mülkiyet Yapısı	81
Tablo 24. OSB'de Bulunan İşletmelerin Kuruluş Tarihi	82
Tablo 25. İşletmelerin Kuruluş Sermayesinin Niteliği.....	83
Tablo 26. İşletmelerin Aldığı Teşvikler	84
Tablo 27. Kuruluş Sermayesi Miktarı	85
Tablo 28. İşletmelerin Sahip Olduğu Kapalı ve Açık Alanlar	86
Tablo 29. Kullanılan Hammaddenin Türü	88
Tablo 30. Hammaddenin İşletmeye Gelişi	88

Tablo 31. Viranşehir OSB'nin Bazı Önemli Noktalara Olan Uzaklığı	88
Tablo 32. Üretimde Kullanılan Hammaddeler	89
Tablo 33. OSB'deki İşletmelerde Kullanılan Araç Sayıları	90
Tablo 34. İşletmelerde Hammadde Depolama Alanı Konumu	92
Tablo 35. Hammaddenin Nereden Temin Edildiği	94
Tablo 36. Hammaddenin Nasıl Temin Edildiği	95
Tablo 37. Hammaddenin İşletmeye Geliş Şekli	95
Tablo 38. Hammaddenin İşlenmesinde Kullanılan Enerji	95
Tablo 39. İşletmedeki Çalışan Sayısı Aralığı (Kişi).....	96
Tablo 40. İşgücünün Niteliği.....	97
Tablo 41. Viranşehir OSB'nin İşgücü Durumu.....	98
Tablo 42. İşgücü Çalışma (Daimi-Geçici).....	98
Tablo 43. İşletmenin Yıllık Çalışma Dönemleri	99
Tablo 44. Kapasite Kullanım Oranları	100
Tablo 45. İşletmelerin Sahip Olduğu Kalite Belgeleri	101
Tablo 46. Atık Türü.....	102
Tablo 47. Atık Deşarj Yöntemi	102
Tablo 48. İşletmelerde Bulunan ve Bulunmayan Bazı Bölümler.....	104
Tablo 49. İşletmelerin İhracat Durumu	105
Tablo 50. Ürünlerin Pazarlama İstikameti	105
Tablo 51. Ürünün Pazarlanması	106
Tablo 52. İhracat Yapılamamasının Nedenleri.....	107
Tablo 53. İşletmelerin Satış Temsilcisi Sayısı	108
Tablo 54. Teknoloji Eksikliği Var, Yok.....	109
Tablo 55. Gelecekte Planlanan Yatırım Projeleri.....	110
Tablo 56. İşletme Sahiplerine Göre OSB'nin ve İşletmelerin Genel Sorunları	112
Tablo 57. İşletme Sahiplerine İşletmelerin Kuruluş Yeri ile ilgili Sorunları	115
Tablo 58. İşletme Sahiplerine İşletmelerin Kuruluş Yeri ile ilgili Sorunları	117
Tablo 59. İşletmelerde Arıtma Ünitesi	121

ŞEKİL DİZİNİ

Şekil 1. Viranşehir'in Lokasyon Haritası.....	1
Şekil 2. Viranşehir Organize Sanayi Bölgesi (OSB)	2
Şekil 3. Teknopark ve Teknokentlerin Bölgelere Göre Dağılımı (2016 Sonu)	34
Şekil 4. Türkiye’de OSB Sayısındaki Gelişmeler (1960-2019).....	36
Şekil 5. Türkiye’de OSB'lerin Niteliksel Dağılım (2019) (Hakkâri OSB Hariç)	37
Şekil 6. OSB Oluşturulma Süreci	40
Şekil 7. Kalkınma Planlarında Başlanan ve Biten OSB Sayıları	47
Şekil 8. Teşvik Uygulamaları Açısından İllerin Gelişmişlik Düzeyini Göre Bölgesel Dağılımı.....	49
Şekil 9. Güneydoğu Anadolu Bölgesi İllerine göre OSB Sayıları.....	52
Şekil 10. Şanlıurfa Kızılkuyu Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahası (YHKGS) ŞUOSB, Besi OSB ve TDİ OSB’nin Konumları.....	61
Şekil 11. Viranşehir OSB Yerleşim Planı.....	64
Şekil 12. Viranşehir OSB Alanındaki III. Derece Sit Alanını Gösteren Belge	67
Şekil 13. Viranşehir OSB’de İşletme Türleri.....	70
Şekil 14. İşyerlerinin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı.....	71
Şekil 15. İşgücünün Niteliği	97

FOTOĞRAF DİZİNİ

Foto 1. Gebze OSB	28
Foto 2. Traffort Park Manchester İngiltere	30
Foto 3. Şanlıurfa OSB I.	54
Foto 4. ŞUOSB Bölge Müdürlüğü Binası	55
Foto 5. ŞUOSB Şanlıurfa İstikametine Doğru Görünümü	55
Foto 6. Şanlıurfa Kızılkuyu YHGS Ceylanları	61
Foto 7. E-90 Yolundan Viranşehir OSB'nin Görünümü	63
Foto 8. Giriş Tarafından Viranşehir OSB'nin Görünümü	63
Foto 9. OSB Alanında Bulunan ve Sonradan Yapılaşmaya Uğramış Antik Bir Mezarlık	66
Foto 10. OSB Alanında Bulunan ve Sonradan Yapılaşmaya Uğramış Başka Bir Antik Mezarlık (2016)	66
Foto 11. Viranşehir OSB I. Kısım	68
Foto 12. Viranşehir OSB II. Etap	68
Foto 13. Bir Mısır Kurutma İşletmesinin Alternatif Faaliyeti Olarak Fide Yetiştiriciliği .	72
Foto 14. LİDAŞ	73
Foto 15. Viranşehir KSS'den Bir Görünüm	75
Foto 16. Viranşehir KSS'den Bir Başka Görünüm	75
Foto 17. Viranşehir Yeni KSS Bölünmüş İşyeri Alanları	76
Foto 18. Çuval Üretim Atölyesi	77
Foto 19. Viranşehir OSB İçinde TKDK Destęini Gösteren Tabela	83
Foto 20. Viranşehir OSB'nin Önemli İşletmelerinden Banvit	83
Foto 21. LİDAŞ'ın Depolama Siloları	86
Foto 22. Bir İşyerinin Ürün Depolama Alanı	87
Foto 23. Mısır Taşıma ve Depolama İşlemi	90
Foto 24. Bir Çırçır Fabrikasına Ait Biçerdöver	91
Foto 25. Mısır Kurutma Makineleri	91
Foto 26. Bir İşletmeye Ait Hammadde Depolama Alanı	92
Foto 27. OSB'nin İçinden Bir Görünüm	93
Foto 28. Bir Çırçır Fabrikasının Faaliyet Alanı	93
Foto 29. Bir İşletmenin Hububat Depolama ve Kurutma Alanı	94

Foto 30. İş Makinaları ve Depolama Alanı	101
Foto 31. Bir Çırçır Fabrikasının Atıkları	103
Foto 32. Atık Mermer Yığınları	103
Foto 33. Pazarlanmaya Hazır Parke Taşları	106
Foto 34. OSB Girişinden Atık Su Arıtma Tesisinin Görünümü.....	110
Foto 35. Viranşehir OSB'deki Altyapı Sorunları ve Görüntü Kirliliği	119
Foto 36. Viranşehir OSB'deki Görüntü Kirliliğinden Başka Bir Görünüm.....	119
Foto 37. Viranşehir OSB'deki Çevresel Sorunlara Bir Örnek	120
Foto 38. OSB'den Çıkan Atık Sular	122

ÖNSÖZ

Mevcut nüfusu, demografik ve sosyo-kültürel yapısı, ekonomisi ve konumu ile Viranşehir kentinin ve özelde Viranşehir OSB'nin, yerin mekânsallaşması sürecinde nasıl bir yol izlediği, beşeri coğrafya açısından araştırmaya konu olan değerli bir öğeler bütünü olarak kategorize edilebilir durumdadır. İlçe ile ilgili çalışmaların sınırlı olması ve aynı zamanda değerli bir kalkınma elemanı olan OSB'nin varlığı araştırma alanını ayrıca önemli kılmaktadır. Bu çalışmanın ana gövdesi, OSB'nin mevcut durumu, iç dinamikleri, sorunları ve çözüm önerileri çerçevesinde bir takım çıkarımlar yapılarak oluşturulmaya çalışılmıştır.

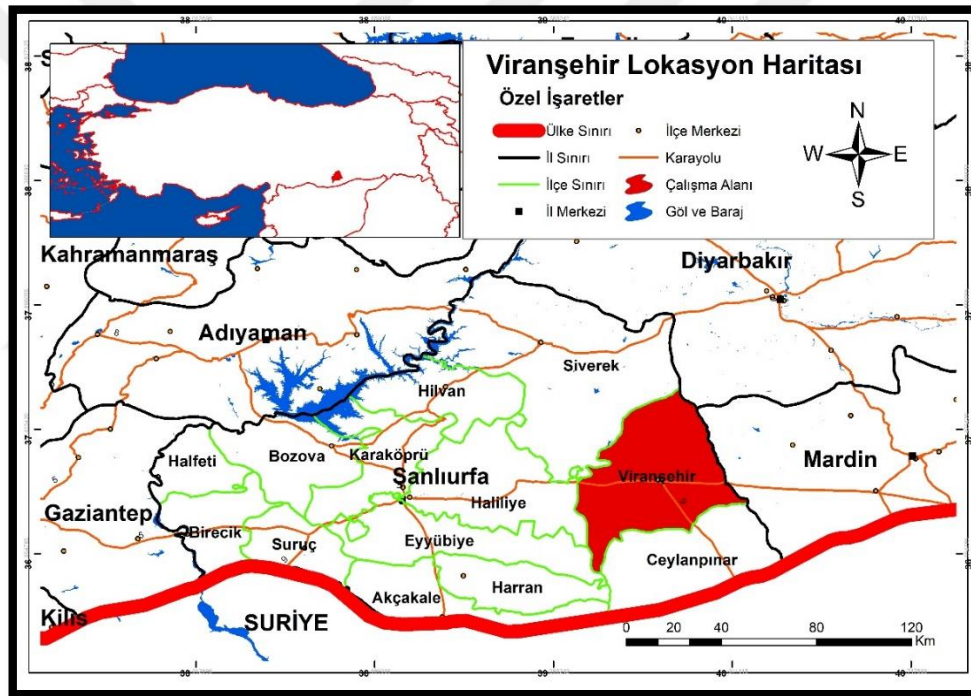
Çalışmanın ortaya çıkmasında katkılarından dolayı, Şanlıurfa Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğünde görevli inşaat teknikeri Muhammed ŞANSAL'a, ŞUOSB Katılımcı İlişkiler Sorumlusu Deniz GÜNER'e, Şanlıurfa Besi OSB İdare Ofisi çalışanlarına, OSBÜK Uzman Yardımcısı İlyas GÜRBÜZ'e, Viranşehir KSS müdürü Mehmet ATALAY'a, Fatih BİLİCİ'ye, Deniz ELAGÖZ'e, Mehmet ŞAHİN'e, Serdar SAMIRSAK'a, Veysel MALİT'a, anket ve mülakat yapılan tüm işletme sahipleri ve diğer kişilere, kaynaklarından yararlandığım tüm resmi kurumlara, özel ve tüzel kişilere teşekkür ederim. Ayrıca teknik ve özellikle manevi desteklerinden dolayı danışmanım Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ, Dr. Öğr. Üyesi Ömer Uğur BULUT ve kardeşim Öğr. Gör. Abdullah Cengiz KAYIŞ'a minnettar olduğumu belirtmek isterim.

Teşekkür ettiğim tüm kişiler dışında, çalışmanın başlangıcından sonuna kadar yanımda olan, gün ve saat gözetmeksizin yardımlarını esirgemeyen, Viranşehir OSB eski müdürü Murat ÖZALKAK'a ve eski OSB idare memuru ve saha sorumlusu İbrahim Halil AKALTUN'a teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

1. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

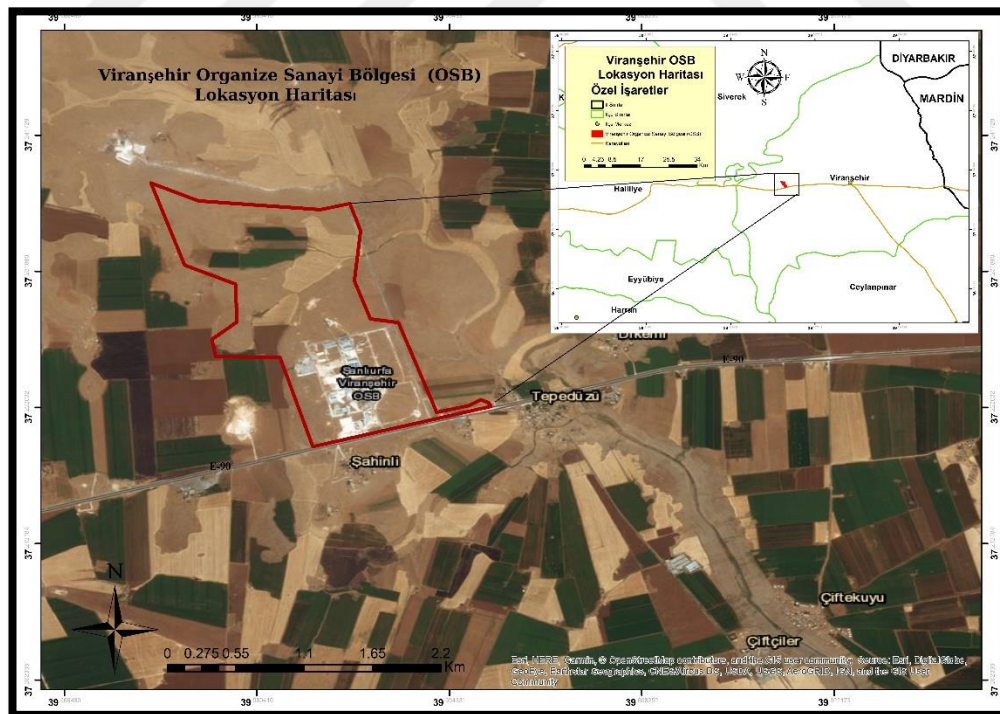
Güney Doğu Anadolu bölgesinin Orta Fırat bölümünde yer alan, Bölgenin Ve Şanlıurfa'nın oldukça kalabalık ilçelerinden biri olan Viranşehir'in nüfusu, 2018 yılı itibariyle toplam 195910 kişidir. Şanlıurfa ilçeleri nüfus olarak sırasıyla, merkez ilçeler Eyyubiye ve Halliye den sonra Siverek'i takiben dördüncü ilçesidir. Merkez ilçeler hariç, en kalabalık ikinci ilçe konumundadır. Kent, önceleri Mardin'e bağlı bir kaza iken Şanlıurfa'nın il olmasını müteakip 1924 yılında ilçe statüsüne geçirilmiş ve Şanlıurfa'ya bağlanmıştır.

Şekil 1. Viranşehir'in Lokasyon Haritası

Viranşehir kenti, 37.23600, 39.76200 - 37° 14' 9" K / 39° 45' 43" D coğrafi koordinatları arasında konumlanmıştır. İlçe, Doğuda Kızıltepe, kuzeydoğuda Derik ve Mazıdağı, güneyde Ceylanpınar, batıda Şanlıurfa, kuzeybatıda Siverek, güneybatıda Harran, kuzeyinde ise Çınar ve Diyarbakır ile komşudur. Denizden ortalama yüksekliği 620 metre olan Kent, 2297 km²'lik bir yüzölçümüne sahiptir. Karasal iklim ile Akdeniz iklimi arasında melez bir iklime sahip olup yıllık ortalama m²'ye 500 ile 600 mm yağış düşmektedir. Gelişmeye müsait ancak çeşitli engellerden veya sorunlardan dolayı yeterince gelişme kaydedemeyen bir kent durumunda olan

Viranşehir, oldukça geniş plato düzlükleri ile kaplı tarım olarak potansiyeli yüksek, komşusu Siverek'le sınırında bulunan Karacadağ dışında oldukça sade bir yeryüzü yapısına sahiptir. Karacadağ zirvesi, Kollubaba Tepesi (1957 m) olup diğer önemli yükseltileri; Kanisor (1810 m), Kurt (1800 m), Bahadır (1750 m) ve Besrek (1350 m) tepeleridir". Karacadağ volkanı kalkan volkan olup effüzif (patlama olmadan bazalitik karakterli lavların akıntı şeklinde volkanizma) çıkışlı akışkan, lav yapısına sahip ve genişliği 120 km'yi bulan, küçükbaş hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı, aynı zamanda Güneydoğu Anadolu bölgesinin tek volkanik dağıdır. Yayla görünümündeki bölgede hayvancılık yapan ve mevsimsel olarak göç eden göçerler yaşamaktadır. Bu çalışma, yukarıda genel hatlarıyla tanıtılan Viranşehir ilçesinin Organize Sanayi Bölgesini (OSB) ele almaktadır.

Şekil 2. Viranşehir Organize Sanayi Bölgesi (OSB)

Sanayileşme faaliyetlerinin ülke kalkınmasında itici güç olduğu hemen her araştırmada dile getirilen bir tespittir. Bu durum hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler için geçerlidir. Sanayi faaliyetleri, dünya ölçeğinde yarattığı geniş çaplı sermaye akışı ve pazar olanakları, istihdam kapasitesi ve diğer faaliyetler üzerindeki olumlu etkileri nedeniyle gelişmiş ülkelerin statükoyu korumaya çalıştıkları, gelişmekte olan ülkelerin de gelişmeyi sağlayacak en büyük faaliyet alanı olarak algılamaları nedeniyle önemini aynı ölçüde muhafaza etmektedir (Yıldız, 2009: 16-17). Kentleşme ve kentlileşme bağlamında esas aktörlerden biri olan Sanayi, *yerin mekânlaşması* sürecini oldukça hızlandıran ve bu durumu olumlu veya olumsuz dönüştürebilen çok önemli aktörlerden biridir. Sanayi faaliyetlerinde esas niyet kalkınma ve sürekli kalkınma, aynı zamanda kentleşme, uzmanlaşma iş bölümü ve tabi ki sermayeyi bulma, arttırma, kendine çekme ve değerlendirmek üzere elde tutmaktır. Ancak, karar verici kişilerin ve organların, -hem fiziki hem fikri- plansız mekân anlayışları özellikle gelişmekte olan ülkelerin mekânsal organizasyon örneklerini şemalarını, algılarını fazlasıyla tahrip edebilmektedir. Örnek olarak yakın bir zamanda yürürlüğe giren “İmar Barışı” kanunu beraberinde, doğrudan ya da dolaylı, iskân, imar, kentleşme ve kent planlaması bağlamında nasıl hukuki ve fiziki sorunlar getirecektir? Bu kanun nasıl bir projeksiyonla oluşturuldu? Bu uygulamanın mekâna ve mekândan yansımalarının doğuracağı sorunlarla baş etmek disiplinlerin teorik ve uygulan(a)mayan öneri veya araştırmalarıyla çözülemeyeceği çok nettir. Özellikle gelişmekte olan ülkelere, planlama disiplini ikinci plana itildiğinde, bazen çözüm olarak üretilen tüm teoriler ve uygulamalar, mevcut sorunu daha da içinden çıkılmaz bir duruma getirebilmektedir. Bununla birlikte, bu çalışmanın, kısmen ilgili de olsa, yukarda dile getirilen eleştirilerin ve eleştirilere konu olan çalışmaların dışında yer aldığı belirtilmelidir. Bu bağlamda Viranşehir OSB’nin mevcut durumu resmedilmeye çalışılmıştır.

2. Viranşehir’in Tarihsel ve Demografik Gelişimi

İlçe olduğundan bu yana sürekli gelişme kaydetmeye çalışan ve nüfusu her dönem Türkiye ortalamasının üstünde artış hızına sahip olan Viranşehir kenti, kronolojide sayısız yıkım geçirdikten sonra geçmişinde iz bırakan etkenlerden ötürü Viranşehir ismini almıştır. İlçenin, geçmişi çok eski bir tarihten günümüze kadar

uzanır. Tarihi, paleolitik dönem mağara yerleşmelerine kadar uzanan Viranşehir yerleşimi, Mezopotamya bölgesinin uygun iklimik koşulları, su kaynakları, uygun avlanma alanları, neolitik dönemle beraber, tarım ve hayvancılık potansiyeli, insanların bu mekânı kadim bir tarihten itibaren yurt edinmesini kaçınılmaz kılmıştır. Dahası 11.800 yaşında olan Göbeklitepe'nin çok ta uzak olmaması (80 km) tarihi açıdan başkaca bir önemli nokta sayılabilir. Tarihi bulgular gösteriyor ki; insanlar, bir araya gelmeyi kabul edip beraber yaşama istemini içselleştirdiği ve ilk yerleştiği yerleri, pratikte ve imge olarak zihninde mekânsallaştırdığı günden bu yana terk edememiştir. Viranşehir, defalarca yok olmanın eşiğine gelse de tekrar ve tekrar hayat bulmuş ve insanlar burada yaşamaya devam etmişlerdir.

Şanlıurfa'nın bir çok yerinde olduğu gibi Viranşehir sınırları içerisinde, tanımlı veya tanımsız, birçok I., II., ve III. Derece sit alanı olmasına rağmen arkeolojik kazılar ve alana statü kazandırma çalışmaları çok azdır. Yaban, Kele, Tell-tarik, Atşana, Annabi, Arbit, Tell-arbit, Tell-hinne, Tell-saif, Tell- Goran başta olmak üzere yörede birçok höyük bulunmaktadır (URL 1). Özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yerleşik olarak hemen her köyde bir höyük bulunmaktadır. Aslında *her köyde bir höyük bulunmaktadır* sözü yerine 'höyüğün bulunduğu her mekân bir köy olmuş ve ilk kuruluş yeri zaman ve mekân bağlamında ağırlığını korumuştur' denilirse daha doğru bir tespit olur. Bunların dışında, Annabi (Gözlek) Höyük, Yaban Höyüğü, Oğlakçı Höyüğü, Tilterik Höyük, Tılgören Höyük, Elgün Höyük, Başaran Höyük, Elbeğendi (Hacuk) Höyük), Tılcafer Höyük bulunmaktadır (URL 2). Şanlıurfa sınırları içinde bulunan höyüklerin tamamına yakınında olduğu gibi burada ki höyüklerin bazılarında da yapılan araştırmalarda burada, tarımın yapıldığının (Neolitik) dair kanıtlar bulunmuştur. Göbeklitepe' de günümüzden on bin yıl önce yabani buğday ve arpanın işlendiği (bira yapımı) düşünülürse, tarım yapılmasının aslında olağan bir durum olduğu kabul edilecektir. Tarıma geçişin yaşandığı dönemin (Neolitik) devamında Kalkolitik Çağın başından sonuna kadar da (MÖ.5500-3500) bölge yerleşim adına varlığını devam ettirmiştir. Bu da, yerleşim adına kentleşme ve kent devletlerinin başlangıcı kabul edilebilir. Kaymakamlığın web sitesi verilerine göre, Viranşehir, 17 yüzyıl başlarında Mitanilleri karşı galip gelen Hititlerin egemenliğine girerken, MÖ. 19. yüzyılda Aramilerin eline geçmiş ve sonrasında Bit-adini krallığına bağlanmıştır

(URL 2). Asurluların Şanlıurfa'nın bugün bulunduğu alanı ele geçirmesinden sonra Viranşehir Asurların eline geçmiştir (URL 2).

Anadolu'da yaşanan büyük pers istilasından sonra Viranşehir, Perslerin Eline geçerken, Büyük İskender (latince tanımı ile, Megas Aleksandros) Perslerle yapılan savaşı kazanması ile Makedonyalılar, İskender öldükten sonra ise Seleukoslar adındaki medeniyetin hükmüne girmiştir (URL 3). Sonrasında sırasıyla Roma, Sasani, Bizans ve Arap hâkimiyetlerinde kalmıştır. Anadolu'da büyük yıkımlara neden olan ve Selçukluların yıkılmasına yol açan Moğol istilasından Viranşehir de nasibini almıştır. Moğolların sonra bu bölgeye sırayla Memlûklular, Akkoyunlular ve Safeviler hakim olup yerleşmişlerdir. Viranşehir'in tarihin bir çok dönemin de çok farklı isimleri olmuştur bunlardan birkaç tanesi; Antoniopolis (Roma), Tellmavzelat, Tellmuzin ve Tella (Arap), Konstantina (Urfa Kontluğu) (URL 4).

Tablo 1. Viranşehir Sayım Dönemlerine ve 2018 Yılına Göre Oransal Kent ve Köy Nüfusu

Dönem	Köy Sayısı	Kır Nüfusu	Kır Nüfusu Oranı(%)	Kent Nüfusu	Kent Nüfusu Oranı (%)	Toplam Nüfus
1927	--	9,964	80,87	2,357	19,13	12,321
1935	72	12,440	81,58	2,809	18,42	15,249
1940	40	10,762	75,46	3,500	24,54	14,262
1945	36	11,710	79,81	2,962	20,19	14,672
1950	36	16,235	81,85	3,600	18,15	19,835
1955	36	24,618	82,85	5,096	17,15	29,714
1960	36	29,495	80,76	7,026	19,24	36,521
1965	42	36,833	76,90	11,063	23,10	47,896
1970	46	46,451	72,24	17,850	27,76	64,301
1975	46	56,062	68,11	26,244	31,89	82,306
1980	42	59,408	59,27	40,820	40,73	100,228
1985	52	37,179	45,06	45,329	54,94	82,508
1990	113	42,900	42,75	57,461	57,25	100,361
2000	117	66,323	35,33	121,382	64,67	187,705
2007	117	51,540	33,80	100,929	66,20	152,469
2010	117	72,199	44,30	90,784	55,70	162,983
2015	117	80,571	43,65	104,033	56,35	184,604
2018	127	85,166	43,42	110,044	56,58	195,210

Kaynak: Kaplan, 2017 ve URL 5.

Viranşehir'in oldukça işlek bir güzergâhta yani İpek Yolu üzerinde (E-90) bulunması, onu değerli kıldığından, defalarca el değiştirmiş ve her defasında yıkılıp yeniden yapılmıştır. Viranşehir, gerek Eyüp Nebi makamı, Hz. El Yesa, Hz. Rahime Hatun türbeleri, Çemdin Kalesi (Eski kale), Şemun Manastırı, Gologoç Harabeleri, İbrahim Paşa Konağı, gerek kadim surları ve dikmeler (Ortogonal Roma tapınağı), vs. gibi oldukça önemli tarihi değerlere sahiptir. Aynı zamanda Derviş Evdi destanı,

Hamidiye Alayları ve Milli Aşireti ayaklanmasının burada yaşanmış olması, Kenti tarihi kültürel ve dini olarak önemli kılmaktadır. Viranşehir yerleşimi dini turizmin yanında tarih ve kültür turizmi açısından oldukça renklidir. Bu potansiyelin değerlendirilmesi, Viranşehir ekonomisine hiç te anımsanmayacak düzeyde katkı sağlayacaktır.

Viranşehir'in tarihi ve günümüz yerleşimi ile ilgili, gerek coğrafyanın gerekse diğer disiplinlerin yaptığı, oldukça az çalışma bulunmaktadır. Anadolu ve özelde Mezopotamya yerleşmeleri içinde özel bir yere sahip olan Viranşehir kenti, Türkiye'nin aşiretçilik bazında en yoğun toplumsal sınıflamanın yapıldığı yerlerden birisidir. İlçede 7 si asli kabul edilen toplam 61 aşiret bulunmaktadır (URL 6). İlçe 1904 yılında belediye statüsüne kavuşmuştur. Oldukça eski bir tarihi geçmişe sahip olan Viranşehir'in Osmanlı hâkimiyetine girmesi, Yavuz Sultan Selim dönemine rastlar (1517 Mısır seferi). Kent önceden Mardin'e bağlı iken, 1924 yılında ilçe konumuna getirilmiş ve Urfa'ya bağlanmıştır (URL 7).

Kent merkezinde ve köylerde, Sünni Kürt, Sünni Arap yoğunluklu nüfusun yanında Ezidi Kürtler ve Türkmenler de bulunmaktadır. İlçe nüfusu kent olma kriterlerini aşmış durumdadır. TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu) verilerine göre 2018 verileri itibariyle merkez ilçeler de dâhil 195.910 kişilik nüfusu ile Türkiye'nin 99. büyük ilçesi, merkez ilçeler sayılmadan sıralamaya göre ise 20. sıradadır (URL 8).

Viranşehir nüfusunun devamlı olarak arttığı görülmektedir. Ancak aşağıdaki tablodan anlaşılaacağı gibi, bazı dönemler nüfus bir önceki yıla nazaran azalmıştır. Bu durumda tablonun dikkatli incelenmesi ve bir takım çıkarımların yapılması gerekmektedir. Örneğin 1935-1940 arası dönem erkek nüfusun büyük bir kısmının savaş durumu nedeniyle askere alınması ve bu durumun toplumsal olarak aile yapısını etkilediği, bebek doğum oranlarının düşmesi ile sonuçlandığı düşünülse de aynı dönemde Şanlıurfa nüfusu 1935 yılında %9, 1940 yılında %11.9 artmıştır. (Şahinalp, 2005). Kuvvetle muhtemeldir ki Viranşehir, Şanlıurfa'ya bağlandıktan sonra, öncesinde kendine bağlı birçok köy idari olarak Mardin'in ilçeleri olan, Derik ya da Kızıltepe'ye geçmiştir. Nitekim tablo 24'te 1935 yılındaki köy sayısı 72 iken bu sayı 1940'ta 36'ya düşmüştür. Tablo da görüldüğü gibi takip eden yıllarda da köy sayısındaki dalgalanma 1985 yılına kadar devam etmiş, sonrasında artma eğilimine

girmiştir. 1985 döneminde de bir önceki döneme göre nüfusta 17.610 kişilik bir azalma gerçekleşmiştir ki bu bir ilçe için büyük bir nüfus azalmasıdır. Ancak bu durum köy sayısının azalması ile açıklanamayacak kadar büyük bir rakamdır. Bu dönemde köy sayısı sadece 4 azalmış olsa da, 1982 yılında Ceylanpınar'ın ilçe olması sebebiyle Viranşehir'in hem yüz ölçümünde hem de nüfusunda çok büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Ayrıca İlçe her dönem yoğun göç vermiş bir mekândır. 1980 ve hemen sonrası, Ülkenin doğusundan batısına doğru göçün oldukça hareketli olduğu dönemlerdir.

Şanlıurfa'nın ilçeleri arasında, merkez ilçeler hariç, en kalabalık ikinci yerleşim Viranşehir ilçesidir. Nüfus yoğunluğu olarak km²'ye 11.8 kişi düşmektedir.

Viranşehir 1927'den bu yana, kimi dönemlerde, savaş koşullarının yaşanması ayrıca idari olarak yerleşim yeri ve yüzölçümü azalsa da nüfusunu yaklaşık on altı kat arttırmıştır. Şanlıurfa genelinde olduğu gibi Viranşehir'de de hemen her dönem nüfus artış hızı Türkiye ortalamasının üzerinde olmuştur. Sosyo-kültürel yapı aile yapısını şekillendirdiği gibi doğurganlık hızına da direkt etki etmektedir. Kürt ve Arap nüfusun yoğun olarak yaşadığı ilçede, son dönemlerde etkisi azalmış olsa da, çok eşlilik ve çok çocuk sahibi olma, aynı zamanda topluluk olarak (aile veya geniş anlamda aşiret) kalabalık olmanın üstünlük aracı olarak görülmesi doğurganlık hızını ve/veya nüfus artış hızının artmasına etkide bulunan önemli toplumsal gerçeklerdir.

Geçmişte (18, 19 ve 20 yy. ortalarına kadar) yoğun bir Ezidi nüfus barındıran Viranşehir, bazı aşiretlerin bazı kolları hariç, bu etnik kimliği, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde Sünni Müslümanlığın baskın olması nedeniyle hemen hemen kaybetmiştir.

3. Viranşehir'in Ekonomik Yapısı

Viranşehir'in ekonomisi, tarıma dayanır. İlçedeki sanayi faaliyetleri de daha çok tarım odaklıdır. Buğday, arpa, mercimek, nohut, pamuk, pamuk tohumu, susam, üzüm, antepfıstığı, zeytin başlıca tarım ürünleridir. Ayrıca Şelengo denilen acur ya da kavun türü, ham ya da turşu olarak tüketilebilen sebzesi Viranşehir ile özdeşleşmiştir. İlçede pamuk, ekonomik girdi, tarım ve sanayi algısını değiştirmiş ve Viranşehir'in çehresini değiştirmiştir. Pamuk, Viranşehir OSB'yi de ayakta

tutmaktadır denilebilir. Karacadağ eteklerinde koyun, güneyde sığır yetiştirilir. Besi hayvancılığı (sığırcılık) gelişmektedir. İlçede canlı hayvan ticareti de yoğun olarak yapılmaktadır. Suriyeli göçü ise ülkemizin çoğu bölgesinde yerinde olduğu gibi Viranşehir ilçesinde de hemen tüm sektörlerde ucuz işgücü olarak kullanılan sığınmacıların varlığı ile birlikte ilçe, ucuz işgücünün istilasına uğramış durumdadır. İleriki yıllarda Suriyelilerin olası geri dönüşleri, Türkiye'nin birçok yerinde ve dolayısıyla Viranşehir'de bir istihdam boşluğu yaratacak gibi görünmektedir. İlçe ekonomisinde önemli bir yer tutan ticaret sektörü ise Suriye sorunu sonrası oldukça büyük yara almış ve Habur sınır kapısının kapanması ile beraber, ilçede ticaret durma noktasına gelmiştir. E-90 karayolunun bu bölümü, sınır kapısının kapanmasından sonra eski işlerliğinden uzak görünmektedir.

Viranşehir'de sanayi çoğunlukla tarım ağırlıklıdır. Çalışmaya konu olan Viranşehir OSB'de bulunan işletmelerin büyük bir çoğunluğu, pamuk, mısır, süt ve ürünleri, bulgur gibi, hammaddesini tarım sektöründen karşılayan kuruluşlardır.

Buğday, arpa, mercimek, nohut, pamuk, pamuk tohumu, susam, üzüm, antepfıstığı, zeytin başlıca tarım ürünleridir. İlçede son yıllarda oldukça yoğun Pamuk üretimi yapılmaktadır. Türkiye Pamuk üretiminde ilk sırada yer alan Şanlıurfa'nın verimli tarım alanlarının önemli bir kısmını Viranşehir oluşturmaktadır. Geçmiş yıllarda Şanlıurfa'nın genelinde olduğu gibi Viranşehir'den ülkenin diğer tüm bölgelerine, her mevsim değişkenlik gösteren, fazlaca tarım işçisi göç ederken, çevreden de ilçeye mevsimlik işçi göçü hareketlenmiş durumda idi. Ancak son dönemde çevreden mevsimlik tarım işçisi göçü azalmış, daha çok ucuz işgücü olarak Suriyeliler çalıştırılmaya başlanmıştır. İlçede hayat özellikle yaz aylarında oldukça canlıdır. Bunun yanında İlçedeki hal pazarı da oldukça önemli bir ekonomik elemandır.

Arazi özellikleri, arazi kullanımı ve arazinin verim durumu gibi birtakım benzer özellikleri aynı bünyede barındıran ilçeler "Agro Ekolojik Alt Bölgeler" olarak sınıflanmıştır. Şanlıurfa'daki alt agro-ekolojik bölge sınıflamasına göre Viranşehir III. bölgede yer almaktadır ki, bu bölge genel olarak plato düzlüğü olduğu gibi Karacadağ volkanının yayılım alanı gösterdiği alanı da kapsamaktadır. Viranşehir alanının tamamına yakını plato üzerindedir. Ancak Şanlıurfa Platosu jeolojik devirler boyunca

özellikle akarsular tarafından oldukça aşındırılmış durumdadır. Platonun deniz seviyesinden çok yüksek olmadığı için çoğu zaman, Viranşehir’inde dahil olduğu alanlar, ova olarak nitelendirilmiştir. Viranşehir’deki tarım alanları oldukça geniş yer kaplamaktadır. Modern tarımın yoğun olarak kullanıldığı bölgede oldukça fazla sulama sıkıntısı yaşanmaktadır. Şanlıurfa DSİ 15. Bölge Müdürlüğünden alınan bilgilere göre, GAP bölgesinde yer almasına rağmen sulama olarak baraj suyunun ulaşmadığı yerlerden birisidir. Viranşehir’de köylerin büyük bir kısmı artezyen kuyuları ile sulama yapmaktadır. İlçede 7000’nin üzerinde artezyen kuyusu bulunmaktadır. 2019 tamamlanması planlanan Viranşehir 1. Kademe Pompaj Sulaması proje olarak tamamlandığında, toplamda 220.120 dekar arazinin sulama imkânına kavuşacağı belirtilmektedir.

Viranşehir yüzölçümünün yaklaşık 120.000 hektarı tarım arazisidir. İlçede Yedi binin üzerinde artezyen kuyusu bulunmaktadır.

Bölgede hayvancılık ta oldukça önemli bir ekonomik faaliyet alanıdır. Karacadağ eteklerinde daha fazla olmak üzere ilçenin tamamında kayda değer küçükbaş hayvancılık yapılırken, ilçenin güneyinde büyükbaş hayvancılık yapılmaktadır. Son yıllarda ilçede besi sığırcılığı geliş(tiril)mektedir. İlçede canlı hayvan ticareti de yoğun olarak yapılmaktadır. Aşağıdaki tablodaki veriler doğrultusunda Viranşehir’in tarım potansiyelinin ne kadar iyi durumda olduğu görülmektedir.

Tablo 2. Viranşehir İlçesi 2018 Yılı İtibariyle Arazi Kullanım Durumu (Dekar)

Toplam Yüzölçümü	1.842.000
Toplam Tarım Arazisi	1.280.000
Kuru Tarım Arazisi	400.000
Sulanabilir Tarım Arazisi	880.000
Mera Arazisi	200.000
Kullanılmayan Satıh Arazi (Meskûn Alan vs.)	36.000
Tarıma Elverişsiz Arazi	326.000

Kaynak: Viranşehir Kaymakamlığı Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü 2018 Yılı Brifing Dosyası.

Viranşehir ilçesinin tarım potansiyeli ve çiftçi sayısı bu bölümde tatlılaştırılan istatistiklerden fazladır. Aynı durum hayvan varlığı içinde geçerlidir. Karacadağ

bölgesinin bir kısmını kendi sınırları içinde barındıran ilçede aralıksız bir canlı hayvan sirkülasyonu ve pazarlaması vardır.

Tablo 3. Viranşehir İlçesinde 2018 Yılı İtibariyle Hayvan Varlığı (Adet)

Sığır	52.000
Küçükbaş	260.000
Tek Tırnaklı	200
Kanatlı	90.000
Kedi-Köpek	320
Arı Kovanı	24.000

Kaynak: Viranşehir Kaymakamlığı Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü 2018 Yılı Brifing Dosyası.

Karacadağ ve çevresinde küçükbaş hayvancılıkla ilgili çok yönlü yerel faaliyetler vardır. Bu yöre, süt ve ürünleri açısından bölgede isim yapmış bir mekândır. Türkiye'nin birçok yerinde bu yörede yapılmış süt ve ürünlerini bulmak mümkündür. Bu potansiyelin değerlendirilmesi adına çok az çalışma mevcuttur.

Teknolojinin artması ile kendini güncelleyen kurumların, periyodik istatistiki veri toplaması, ilerisi için umut vericidir. Ayrıca Viranşehir İlçe Tarım ve Orman Müdürlüğü'nün istatistikleri, daha öncede üzerinde durulduğu gibi, tek bir şeye işaret etmektedir. O da Viranşehir'in bir tarım merkezi olduğudur ya da olması gerektiğidir. Buna paralel sanayisi de ağırlıklı olarak tarıma dayalı olacaktır

4. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Viranşehir mevcut sanayi, nüfus, tarım, işgücü, kültür, turizm, potansiyeli ile coğrafi alan araştırmaları için oldukça zengin bir mekândır. Viranşehir kenti hakkında görece az bilimsel araştırma, ulusal ve uluslararası yazı, makale, kitap vs. mevcuttur. Oysaki Viranşehir; nüfusu, yüzölçümü, tarihi ve demografik yapısıyla kayda değer araştırma konularına sahiptir. Bu çalışmada, tüm bileşenleri ile Viranşehir OSB'nin mevcut durumu ve bu mekânda ileride neler yapılabileceği üzerine alan temelli, mekânsal olarak değişme, dönüşme ve dönüştürme sistemi içerisinde, sorunlarının çözüm önerileriyle birlikte, diğer disiplinlerden de yardım alarak, bir çalışmayla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada, Viranşehir OSB'nin ve Viranşehir kentinin mevcut durumu ve potansiyeli irdelenmiş; sonuçta beşeri ve sanayi coğrafyası bağlamında Kentin ve OSB'sinin mevcut durumu sorunları ve çözüm önerileri ile birlikte ortaya konmaya çalışılmıştır. Çalışmanın bu bağlamda önemli olduğu

söylenbilir. Bir temenni olarak, beşeri bir çalışma alanı bağlamında, paylaşımcı bir niyetle, tespitlerin literatüre katkı sağlaması ve kabul görmesi de amaçlanmıştır.

Kentin sorunları yerine kentteki sorunlarla uğraşmak (Harvey, 2016: 27). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu saptama ve/veya sorun, aynı reaksiyonu göstermeyecektir. Ancak, bir yüksek lisans tezi olan bu çalışmada her iki gelişmişlik düzeyindeki ülkelerin durumuna, az ya da çok değinilmiştir. Alan araştırması yapan tüm disiplinlerde olduğu gibi Beşeri Coğrafyada da ele alınan konuyla direkt muhatap olmak ve en önemlisi görmek ve gözlemlemek, teorik araştırma konularına nazaran konuyu ve konuyla bağlantılı birçok dinamiği yerinde görmek, dahası alanla temas kurup alanı hissetmek, çalışmayı yapan adına oldukça eğitici, katkı verici ve geliştiricidir. Beşeri Coğrafya en genel tanımıyla insan-mekân bağlamında kendine hayat bulan, mekândan beslenen ve mekânı besleyen, bir bilimdir. Kent coğrafyası ve sanayileşme ilişkisi Beşeri Coğrafyanın temel konularındandır. Bu iki konunun sıkı bir ilişki içinde olduğu çalışma boyunca da ele alınmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada coğrafyanın olgu ve kavram dağılımını neden-sonuç ilişkisi içinde, araştırma konusu ile doğrudan ya da dolaylı tüm disiplinler ile işbirliği içinde olunacaktır. Harvey'in dediği gibi "Kent kuşkusuz, disiplinlerin bugünkü yapısıyla kavramsallaştırılmaz. Buna rağmen kent hakkında, bırakın kuramsallaştırmayı, düşünmeyi sağlayacak disiplinlerarası bir çerçeve oluşması yolunda bir işaret dahi görülüyor. Sosyologlar, iktisatçılar, coğrafyacılar, mimarlar, kent planlamacıları ve benzerleri kendi kapalı kavramsal dünyalarında yaşayıp yalnız yollar çiziyorlar" (Harvey, 2016: 27). Kent çalışmalarıyla beraber bu çalışmada OSB'yi de yapılan/yapılacak olan fiilin esas elamanlarından biri yapmak gerekir. Kuşkusuz Harvey'in söylemi makul ve haklı bir tespittir. Ancak bu çalışma, coğrafi bir alan çalışması çerçevesinde, ilgili tüm disiplinlerden katkı alarak, işbirliği ve mümkün olduğunca katılım sağlanarak, Viranşehir OSB'nin sorunları, OSB için çözüm önerileri ve geliştirme olanakları üzerine yoğunlaşmıştır.

5. Metodoloji

Sosyal bilimsel çalışmalar, veri toplama sürecinde en genel anlamda iki yaklaşımla yapılmaktadır: Nitel ve nicel yaklaşımlar (Punch, 2011; Baş ve Akturan, 2013; Türkdoğan ve Gökçe, 2012; Neuman, 2013; Yıldırım ve Şimşek, 2011). Nicel

araştırmalar, “gerçekliği değişkenler ve değişkenler arasındaki ilişkiler açısından kavramsallaştırır. lmeye dayanır ve örneklemeler, çok büyük çoğunlukla nitel alışmalardakinden daha büyüktür ve rneklemenden hareketle genelleme, çoğu kez önemlidir” (Punch, 2011: 228). Kısaca nicel araştırmalar, sosyalliğin niceliksel boyutuna odaklanarak, onu niceliksel bir perspektifle ortaya koyar. Nicel araştırmalar verilerin, istatistiksel prosedürler ve sayısal araçların kullanımıyla üretildiği araştırmalardır. Çoğunlukla pozitivist yaklaşımın benimsendiği bu araştırmalarda, veri toplama sürecinde de benimsenen yaklaşıma uygun olan veri toplama teknikleri kullanılmaktadır. Nicel araştırmalarda, araştırmaya konu olan olay, olgu, insan ve insan birliktelikleri niceliğe indirgenerek değerlendirilmektedir. Böylelikle, bazen nicel yaklaşımı benimsemeyen araştırmaların bilimsel olmadığı yönünde radikal yorumlara da rastlanabilmektedir (Coşkun vd., 2015; Neuman, 2013: 20).

Nitel araştırmanın temel özelliği ise, bireylerin gerçeği sosyal dünyalarıyla etkileşimleri içinde nasıl inşa ettiği üzerine yoğunlaşmasıdır” (Merriam, 2013: 22). Denzin ve Lincoln’a göre, nitel araştırmacılar, olguları doğal ortamında çalışırlar ve böylece olguları anlarlar ya da insanların onlara ne gibi anlamlar yüklediğini yorumlarlar (akt. Merriam, 2013: 13). “Bu yüzden temel nitel araştırmaları yöneten araştırmacılar, (1) insanların yaşamlarını nasıl yorumladığıyla, (2) dünyalarını nasıl inşa ettikleriyle ve (3) deneyimlerine kattıklarıyla anlamlarla ilgilenirler. Bütün amaç, insanların hayatlarını ve deneyimlerini nasıl kavradığını anlamaktır” (Merriam, 2013: 22-23).

Yukarıda genel hatlarıyla değinilen söz konusu yaklaşımların birinin diğerinden kesin olarak üstün olduğunu söylemek yanlış olacaktır. Burada, vurgulanması gereken nokta, her iki yaklaşımın da bağlamında değerlendirilmesi gerektiğidir. Başka bir ifadeyle, bu yaklaşımlardan her biri, belli konularda metodolojik açıdan diğerine oranla daha uygun araçlar sağlamaktadır (Bke, 2011; Punch, 2011).

Alan araştırması yapılırken anket sorularının sayısı, amaca ne kadar hizmet ettiği, mülakatların yapılışı, sayısı ve konuşma şekli aynı zamanda gözlemlerin sayısallaştırılması adına Viranşehir OSB’de yeterince zaman geçirilmiş, OSB ahalisinin tamamı ile tanışıklık sağlanmış ve rahat hareket edebilme ortamı ve

samimiyeti sağlanmıştır. Verilerin istatistik haline getirilmesi ve yorumlanması beyan esaslı olarak ve insan-mekân bağlamından çıkmadan hazırlanmaya çalışılmıştır. Çalışma alanının fiziki ve beşeri özellikleri ve muhatap olunan kişilerin Sosyo-kültürel özelliklerinin yanında sayısal bir takım verilerde değerlendirmelere katılarak nihai sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Her iki yaklaşımın kullanılması araştırılan konu itibari ile bir zorunluluk haline gelmiştir. Zira hem istatistiki verilerin tablolaştırılması ve grafik haline getirilmesi katılımcı tepkisi ölçölmeden ve gözlemlenmeden çok sağlıklı sonuçlar vermeyecektir. Viranşehir OSB'yi bir deneysel mekân bağlamında değerlendirirken, gerek mülakat ve gerekse anket katılımcılarının, saha araştırmacısı aısından, tepki ve yetkinliklerinin ölçmede diğer disiplinlerin uygulamaları da kullanılmıştır. Örneğin psikolojik olarak demografik yapının ve dilin özellikleri samimiyet göstergesi olarak kullanılmış ve sahanın anket yapmaya müsait hale gelmesi beklenmiştir. Kullanılan diğer yöntemlerle birlikte amaca büyük ölçüde ulaşıldığı söylenebilir.

a) Araştırmanın Safhaları

Bu çalışma temelde dört aşama ile oluşturulmuştur. İlk aşamada dünyadaki OSB'ler hakkında teorik bilgiler toplanmıştır. İkinci aşamada, Viranşehir'deki kurum, kuruluş özel ve tüzel kişilerle yapılan görüşmeler sonucu toplanan veriler düzenlenmiştir. Üçüncü aşamada, çalışma alanında detaylı gözlemler yapılmış, anket ve mülakatlar ile veriler toplanmıştır. Son aşama da ise elde edilen tüm veriler ve bilgiler analiz edilerek bir düzene oturtulmuş ve çalışma tamamlanmıştır.

Bu araştırma çerçeve olarak iki bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmıyla beraber, çalışmanın metodolojik çerçevesi ele alınmış, araştırmanın kavramsal çerçevesi çizilmiş ve daha önce benzer perspektifle yapılan çalışmalara değinilmiştir. I. bölümde OSB kavramı üzerinde durulmuş ve kavramın, dünya ve Türkiye ölçeğinde yansımaları ele alınmaya çalışılmıştır. II. bölümde ise Viranşehir OSB alanından elde edilen bulgular ve veriler yorumlanmış, bir takım çıkarımlar yapılarak çalışma sonlandırılmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, Viranşehir OSB'nin, makul sebepler olmadan, potansiyelinin çok gerisinde bir işleve sahip olduğu görölmüştür. Mevcut durumu resmedilmeye çalışılırken gelecek vizyonunun da sınırlı olduğu tespit edilmiştir. OSB ile tüm ilgili kurumlar, özel ve tüzel kişiler arasında olması gerektiği

gibi bağ bulunmamaktadır. Ayrıca fiziki altyapının eksik olduğu ve görüntü kirliliğinin de hat safhada olduğu yerinde görülmüştür. Çalışmanın son kısmında mevcut durumun ve sorunlarının nedenleri üzerinde durulmuş, bir takım çözüm önerileri mekânsal ironilerle oluşturulmaya çalışılmıştır.

b) Araştırma Problemi

Bu araştırma, aşağıdaki başlıca sorulara yanıt bulmak amacıyla hazırlanmıştır.

1. Viranşehir OSB'nin kurulması yörede bir istihdam kaynağı oluşturmuş mudur?
2. Viranşehir OSB'deki işletmelerin faaliyet alanı ile bölgenin, hâkim ekonomik etkinlikleri arasında bir ilişki var mıdır?
3. OSB'deki faaliyetler, dönemsel mi yoksa yıl boyu mu devam etmektedir?
4. OSB, kuruluş yeri koşulları açısından doğru bir yere kurulmuş mudur?
5. Hammadde temin alanı ve üretilen ürünlerin pazarlama alanı açısından bir kentsel hinterland oluşturmuş mudur?
6. Suriye iç savaşı nedeniyle meydana gelen gelişmeler, üretim faaliyetlerini nasıl etkilemiştir.
7. Suriyeli göçmenlerden kaynaklanan ucuz işgücü, bölge insanın geçim stratejilerini nasıl etkilemektedir, bu sorun orta ve uzun vadede, Viranşehirli göçüne neden olabilir mi?

c) Araştırmanın Evreni ve Örneklem

Yapılan sosyal bilimsel araştırmalar, bir ana kütle (evren) üzerinden yürütülmektedir. Bununla birlikte ana kütlelerin tamamına ulaşmak çoğunlukla mümkün olmamaktadır. Bu nedenle de ana kütle içerisinde belli yöntemlerle, ana kütle temsil edecek; başka bir ifadeyle ana kütle genellenebilecek daha küçük bir popülasyon alınmaktadır. Metodolojik olarak örneklem denilen bu işlemin farklı türleri bulunmaktadır. “Örneklemenin en temel iki türü; olasılıklı/tesadüfi ve olasılıksız/tesadüfi olmayan örneklemedir. Olasılıklı örnekleme araştırmacıya araştırmanın sonuçlarını örneklemden evrene genellemesine izin verir. Genelleme,

istatistiksel anlamda nitel araştırmanın amacı olmadığı için olasılıklı örnekleme nitel araştırmada gerekli değildir. Çoğu nitel araştırma için olasılıksız örneklem seçilen metottur” (Merriam, 2013: 76).

Bu çalışmanın nicel verileri için örnekleme yoluna gidilmemiştir. Zira anket uygulanan Viranşehir OSB’de bulunan işletmelerin tamamına, bir başka ifadeyle evrenin tümüne ulaşılmıştır. Anketler söz konusu işletmelerin tamamında uygulanmıştır. Tüm açıklamaların ışığında, bu çalışma kapsamında detaylı bir kaynak taraması yapılmış, mümkün olduğunca fazlaca veriye ulaşılmaya çalışılmıştır. Çalışma süreci boyunca Şanlıurfa şehri ve Viranşehir ilçesinde, resmi daireler, bilirkişiler, özel ve tüzel kişiler ile görüşülüp veri toplanmıştır. Çoklu bir yaklaşımla gerçekleştirilen bu çalışmada, nitel ve nicel araştırma yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Bu bağlamda araştırmanın verileri anket, mülakat, gözlem ve ikincil kaynaklardan elde edilmiştir. Alan çalışması kapsamında Viranşehir OSB’de bulunan 34 işletmenin tamamına ulaşılmış ve 25 kişi ile derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Araştırmanın nitel ayağı için toplamda yirmi beş kişi ile derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Verilerin analizinde nitel ve nicel araştırmalarda kullanılan “betimsel analiz tekniği” kullanılmıştır.

Nicel araştırmalarda önemli olan örneklemenin olasılığa dayanmasıdır. Ayrıca, örneklemin evreni temsil edebilmesi bir ön koşul olarak aranmaktadır. Nitel araştırmalarda ise örneklemin nicelik temsilinden ziyade niteliği ön plana çıkmaktadır. Burada asıl amaç, araştırma konusunu “netleştirebilecek” ve “derinleştirebilecek” olan belirli veriyi elde etmektir. Başka bir ifadeyle, örneklemin temsil gücünden ziyade, araştırma konusu ile ilişkisi dikkate alınmaktadır (İslamoğlu ve Alınçık, 2013: 208). Nitel örnekleme yöntemlerinde “örneklemin büyüklüğü bilgiler göz önünde bulundurularak belirlenir. Eğer amaç bilgiyi arttırmaksa seçim, örneklem birimlerinden yeni hiçbir bilgi elde edilmediğinde son bulur. Bu nedenle aşırılık temel kriterdir” (akt. Merriam, 2013: 79). Başka bir ifadeyle bulgular tekrarlanmaya başladığında örneklemin doygunluğa ulaştığı varsayılır ve görüşmelere son verilir.

Yapılan mülakat itibarıyla, bu çalışmada da on sekizinci görüşmeden itibaren tekrara düşülmüş ve yedi görüşme daha yapıldıktan sonra, artık yeni bilgiler elde edilemeyeceği kesinleştikten sonra örnekleme seçimine son verilmiştir. Anket ve

mülakatlar yapılırken oldukça fazla zorlukla karşılaşmıştır. Anketör ve katılımcı arasındaki diyalog sosyo-kültürel yapı dikkate alınarak yapılmış ve birçok denemeden sonra isteksiz katılımcılar ikna edilmiştir. Bunlar dışında, OSBÜK, Karacadağ Kalkınma Ajansı, Sanayi Gazetesi, Resmi Gazete gibi birçok kurum ile telefonla mülakat gerçekleştirilmiştir.

d) Alan Araştırması ve Veri Toplama

Bu araştırmada çalışma alanının fiziki ve beşeri özellikleri gözlemlenmiş ve hem nicel hem de nitel yöntemin bir arada kullanılmasına karar verilmiştir. Buna göre, araştırmanın nicel boyutuna yönelik veriler anket formu; nitel verileri ise derinlemesine mülakat/görüşme ve gözlem teknikleriyle toplanmıştır. Kullanılan yöntemler spontane ve amatörce görünmekle beraber belirli bir plan dahilinde insan-mekan ilişkisinin yoğunluğu ile oluşturulmaya çalışılmıştır. Bazı noktalarda anketler ile tam olarak elde edilemeyen veriler mülakatlar ile tamamlanmaya çalışılmıştır. Bu metotlar kullanılırken, gerek Viranşehir OSB ve gerekse kent merkezinde yapılan görüşmelerde beyanlara sadık kalınmış ve bu tezin bir coğrafya alan çalışması olduğu ve sadece bilimsel amaçla kullanılacağı katılımcılara da ayrıca açıklanmıştır.

Viranşehir OSB'nin işletme sahipleri, resmi kuruluşlar ve kent sakinleri ile yapılan görüşmeler derinlikli ve yoruma açık soruların yanında kısa ve net sorular da sorulmuştur. Katılımcıların tamamından, ilk başta olumsuzluklar yaşansa da, istenilen düzeyde veriler alınmıştır.

Gözlem, çok basit ve öznel olduğu yönünde bir çağrışım da bulunsa da, metodolojik anlamda başarılı bir şekilde uygulandığında önemli bulgular sağlayan bir tekniktir. Gözlem, coğrafyacıların hemen her çalışmada az ya da çok kullandığı vazgeçilmez bir metottur. Alan araştırması yapan kişinin algısında çalışmaya aktarılabilecek verilerin ön alt yapısı durumunda olan gözlem hem doğrudan tespit hem de gizil öğrenme anlamı taşımaktadır. Araştırma alanı olan Viranşehir OSB'de anketler uygulanmadan önce detaylı gözlemler yapılmıştır. Gözlem sonuçlarına göre anketlerin nasıl yapılması gerektiği kararlaştırılmış, çok sayıda fotoğrafla mevcut durumun nasıl olduğu ve ne tür yöntemler kullanılacağı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak bu araştırma bağlamında, Viranşehir OSB özelinde yapılan tüm hazırlıklar ve veri toplama teknikleri nihai olarak amacına ulaşmıştır. Bu alışma için hazırlanan anket formu da bu bakış açısına göre hazırlanmıştır. *Ekler* bölümünde de verilmiş olan anket formu olgusal, demografik ve yargısal sorulardan oluşmaktadır.

e) Verilerin Analizi

Veri analizi; “verileri toplama, düzenleme ve istatistiksel işlemler uygulayarak anlamlı kararlar verebilme ve geçerli sonuçlar çıkarabilme süreci olarak tanımlanabilir” (Büyüköztürk, 2012: 7). Viranşehir OSB ile ilgili veri toplama sürecinin ardından verilerin değerlendirme aşamasında anketlerin bir kısmında eksik verilerin bulunduğu tespit edilmiş, kimi işletmelerle birden fazla görüşme gerçekleştirilerek eksik bilgiler tamamlanmıştır. Ayrıca katılımcıların bir kısmı bazı sorulara ısrarla cevap vermek istemediğinden, istatistikler oluşturulurken, etik olarak, beyanlar esas alınmış ve cevapsız sorular da birer veri olarak kabul edilmiştir. Anket verileri analiz edilirken her bir anketin bilgileri defalarca kontrol edilmiş ve sağlıklı bir sonuç elde etmek adına, ehil olan başka kişilerin de kontrol etmesi sağlanmışır. Böylece dikkatsizlikten oluşabilecek hatalar en aza indirilmeye çalışılmıştır.

Araştırmada elde edilen veriler, “betimsel analiz tekniği” ile analiz edilmiştir. Betimsel analize göre, araştırmadan elde edilen bulgular, önceden hazırlanmış temalara göre özetlenerek yorumlanır. Bulgular, araştırma sorularına göre hazırlanan temalara uygun şekilde düzenlenebileceği gibi, veri toplama süreçlerinde kullanılan soru ya da boyutlara göre de sunulabilir. Bu analiz türünde, araştırmaya konu olan bireylerin görüşlerinin dikkat çekici şekilde yansıtılması amacıyla, görüşme ve gözlemlerden direk alıntılar sıklıkla kullanılır. Burada amaç, elde edilen ham verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyuculara sunmaktır. Buradan hareketle edinilmiş bulgular, önce sistematik bir biçimde ve açık olarak betimlenir. Sonrasında ise söz konusu betimlemeler açıklanarak ve yorumlanır; neden-sonuç ilişkileri irdelenerek bazı sonuçlara ulaşılır. “Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir” (Yıldırım ve şimşek, 2011: 224).

Yukarıdaki açıklamaların ışığında Viranşehir OSB’yi ilgilendiren doğrudan ya da dolaylı tüm veriler bilimsel araştırma yöntemlerine sağdık kalınarak uygun

koşullarda ve işbirliği içerisinde raporlaştırılmıştır. Bu araştırmadaki nicel veriler, “SPSS 22” veri analiz programı aracılığıyla tablolandırılıp, analiz edilerek yorumlanmıştır. Bu analizlerde algı, öngörü, mekânın kimin için ne ifade ettiği, fiziksel tıkanıklıklar ve ön açmalar, maliyet ve kar durumları gibi bir takım çıkarımlar resmedilmiştir.

f) Sınırlılıklar

Araştırma’nın başlamasından bitimine kadar fazlaca sorun ile karşılaşmış ve tezin teslim tarihine kadar bu sıkıntılar devam etmiştir. Çalışma boyunca oluşan sınırlılıklar 2 başlık altında toplanabilir. İlk olarak araştırması yapılan alanla ilgili bilimsel çalışmaların çok az olması ve kaynak sıkıntısı yaşanmasıdır. Ayrıca, OSB’lerle ilgili kaynak sahibi olan, Sanayi Bakanlığı ve birimleri, OSBÜK, Sanayi Gazetesi, Karacadağ kalkınma Ajansı gibi pek resmi ve özel kuruluşun, mevcut kaynakların çoğunun güncelliğini yitirdiğini eksik veya yanlış bilgilerin olduğu tespit edilmiştir. Bu sorunu düzeltme adına, Resmi Gazete kurumu da dahil, bu kurumlarla bir takım görüşmeler yapılmış ve fikir alışverişinde bulunulmuştur.

Çalışma sürecindeki ikinci büyük sorun, sosyo-kültürel yapı ve buna paralel çalışmanın da 2019 yerel seçimi öncesi ve hemen sonrasına denk gelmesidir. Siyasi gerginliklerin hat safhada olduğu yerel seçimlerin etkisi ile beraber, anket ve anketör kavramlarına oldukça yabancı olan işletme sahipleri ve yerel halk ile mümkün olduğunca ılımlı diyaloglar kurulmaya çalışılmış, yaklaşık 200 denemeden sonra, anket ve mülakatlar bitirilmiştir. Ayrıca süreçte, çalışma alanının ikamet adresine uzak olması nedeniyle (130 km) yaklaşık 8.500 km yol kat edilmiştir.

Katılımcılara çalışmanın esası, anketlerin diğer bilgilerin, nasıl ve ne için kullanılacağı anlatılmış ve kendilerinin beyanlarının esas alınacağını altı çizilmiştir. İlk başta katılımcıların büyük bir çoğunluğu görüşme yapmayı reddetmiştir. Ancak görüşme yapılan kişi sayısı arttıkça ve aracı telkinleriyle, zor da olsa, anketler tamamlanmıştır. Herhangi olumsuz bir duruma mahal vermemek için polemik oluşturacak her türlü konuşmadan özellikle kaçınılmıştır. Anketin ne ifade ettiği, neye hizmet ettiği, araştırmayı yapan ve araştırmaya katılan açısından oldukça farklı algılar oluşturabilmektedir (tribüne bakmak, tribünden bakmak). Aslında katılımcıların anket yapmak istememesi kabul görülebilir sebeplere dayanmaktadır. Ülkenin mevcut

ekonomik durumu, iktidar ya da muhalefet tarafı olup olmama, yerel seçim öncesi ve hemen sonrası atmosferin gerginliği, bölgenin sosyo-kültürel ve ekonomik durumu, eğitim, işletmenin kar-zarar marjı, alt yapı, işgücü, fiziki durum, biriken borçlar vs. gibi birçok neden bunda etkili olmuştur.

Tüm olumsuzluklara rağmen işletmelerin tamamıyla, doğrudan ya da dolaylı, görüşme yapılmış, sonuç olarak mevcut mekânın sahipleri, kamu yararı gözetildiği konusunda ikna edilmiştir.

6. Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) ile İlgili Yapılmış Başlıca Akademik Çalışmalar

Ataş (2006), İkitelli organize sanayi bölgesinin kuruluş amacını, kuruluşuna etki eden faktörleri, uygunluğunu ve mekânsal-çevresel etkilerini incelemiştir. Bölgedeki sanayi faaliyetleri, beşeri ve ekonomik ilişkilerdeki düzenleyici etkisi yanında mekânsal planlama açısından bir değerlendirmenin yapılması amaçlanmıştır. Anket ve yüz yüze görüşme tekniğinin kullanıldığı çalışmada, bölgede faal olan yöneticiler, iş yeri sahipleri, çalışanlar, yerel ve resmi sivil örgütler ve belediyelerle yüzden fazla e-mail ve telefon görüşmeleri vasıtasıyla elde edilen bilgi ve bulgular derlenmiştir. Bölgenin temel sorunlarının ulaşım, altyapı, çevre ve enerjiden kaynaklandığı görülmüştür. Çevresinde yapımı süren toplu konut alanlarının bitmesiyle bölgenin üretim sektöründeki ağırlığının, ticaret ve hizmet sektörlerine doğru kaydığı gözlenmiştir. Bölgenin kuruluş yerinin sektörde faaliyet gösteren işletmeler ve ulaşım açısından önemli bir avantajı olmasına rağmen bu bölgenin toplu konut alanı olarak ilan edilmesinin tersi bir sonuç doğurduğu anlaşılmıştır. Özellikle bölgedeki çevresel sorunların giderilmemesi durumunda gelecekte artarak devam edeceği sonucuna ulaşılmıştır. Ek olarak, Bölgenin çevresindeki boş alanların ve gecekondü alanlarının kamulaştırılarak, lokal tampon bölgeler yaratılması mümkün olacağı önerilmiştir.

Yılmaz (2010), araştırma alanı olarak Adana ilini kullandığı çalışmasında, Adana'daki pamuk tarımını ve Hacı Sabancı organize sanayi bölgesindeki 8'i ekonomik krizden dolayı kapanan 74 tekstil fabrikasını incelemiştir. Üretim maliyetlerinin düşürülmesi için gereğinden fazla kullanılan su, gübre ve ilaç gibi üretim girdilerinin marjinal kullanılmasının gereğinden yola çıkarak pamuk tarımının

güncelliğini korumak, üretim maliyetlerini düşürmek, pamuğun kârlılığının artırılması için yapılması gerekenler araştırılmıştır. Ek olarak, pamuk ithalatının artmasına paralel ekonomik krizin Adana'daki tekstil fabrikaları ve kuruluşları üzerindeki etkilerinin araştırılması hedeflenmiştir. Konuyla ilgili daha önceden yapılan çalışmadan elde edilen bilgiler, Adana Tarım il Müdürlüğü, Devlet Su İşleri 6. Bölge Müdürlüğü, Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi, Türkiye İstatistik Kurumu'ndan elde edilen grafik ve tablo verileriyle sentezlenerek analiz edilmiştir. Pamuk tüketimindeki talep artışı ve üretiminde prim ile desteklemesine rağmen üreticinin stratejik bir ürün olan pamuğu fazla ekmediği anlaşılmıştır. 2007 yılındaki aşırı kuraklık, liküs adlı sineğin üretimi etkilemesi, olumsuz hava şartları bu durumun nedenleri olarak görülmüştür. Üretimi arttıracak prime ek desteklerin sağlanması, Ulusal Pamuk Konseyi'nin çalışmalarına destek verilmesi ve işlevliğinin artırılması, kuraklık desteği kapsamına pamuğun da alınması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Şeker, Saldanlı ve Bektaş (2014), çalışmalarında TRC2 Bölgesini oluşturan Diyarbakır ve Şanlıurfa illerinin yaşam kalitesine yönelik analizler yapmışlardır. Bu çalışmada, hem kalitatif hem de kantitatif yöntemler kullanılarak yaşam kalitesi endeksleri elde edilmiştir. Endekslerin dayandığı iki temel veri tabanı söz konusudur. Bunlardan ilki araştırma kapsamındaki ilçelerde rassal olarak belirlenen hanehalkları ile yapılmış anketler; ikincisi ise yine ilçe düzeyinde derlenen istatistiki veri setleridir. Anket tekniğinin kullanıldığı çalışmada, 3.000 anket, il ve ilçe nüfuslarıyla orantılı olarak dağıtılmıştır. Buna göre Diyarbakır'da ve Şanlıurfa'da 1.500'er anket tamamlanmıştır. Diyarbakır'da 17 ilçeyi kapsayan 127 gösterge ile hazırlanan yaşam kalitesi endeksi sonuçlarına göre, Kayapınar ve Yenişehir ilçelerinin diğer ilçelere kıyasla öne çıktığı gözlenmiştir. Diyarbakır'da yaşam kalitesi açısından son sıralarda yer alan ilçeler ise Hani, Kocaköy ve Çüngüş ilçeleri olup, bu ilçelerin birçok alt endekste yine sonlarda sıralandığı görülmüştür. Şanlıurfa ilinde 13 ilçeyi kapsayan 127 gösterge ile hazırlanan yaşam kalitesi endeksi sonuçlarına göre, Diyarbakır'da olduğu gibi merkez ilçelerin diğer ilçelere kıyasla ana endeksle birlikte birçok alt endekste öne çıktığı gözlenmiştir.

Aydın (2015), araştırma sahası olarak Osmaniye ve yakın çevresini belirlediği çalışmasında, Osmaniye il merkezi çevresi ile Toprakkale ilçesindeki organize sanayi bölgesindeki sanayi tesislerinin Cumhuriyet döneminden 2012 yılına kadar olan

değişim ve gelişimini ve olası muhtemel değişiklikleri tespit etmek amaçlamıştır. Bu amaç doğrultusunda beşeri ve iktisadi coğrafya araştırma ve inceleme yöntemleri esas alınmıştır. Osmaniye'deki çeşitli kurum ve kuruluşlarla görüşmeler yapılarak sanayi envanteri ve verileri temin edilmiştir. Osmaniye'deki sanayicilere anket uygulanarak ve ilgili kuruluşların yaptığı anketlerden faydalanılarak analiz yapılmıştır. Kuruluşlardan alınan bilgi ve veriler değerlendirilip coğrafi ilkelere göre yorumlanmıştır. Çalışma sonucunda Osmaniye ile Türkiye sanayisinin gelişmesine yol açan özelliklerin benzerlikler taşıdığı bulgusuna varılmıştır. Ayrıca, Osmaniye'de sanayinin gelişmesinin, çeşitli illerden göç alımına, konut sayısının hızla artmasına, plansız kentleşmeye ve niteliksiz konutların sayısının artmasına neden olduğu görülmüştür.

Benek ve Şahap (2016), Uzaktan Algılama (UA) ve Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) tekniklerini kullanarak Şanlıurfa şehri ve yakın çevresinde şehrsel gelişimin arazi kullanımına etkisinin incelemiştir. Çalışmada 1985-1990-2000-2015 dönemlerine ait uydu görüntüleri kullanılarak, Şanlıurfa şehrinin ilk olarak 1985, 1990, 2000 ve 2015 yıllarına ait Landsat MSS, TM, OLI/TIRS uydu görüntüsü ArcGis 10.3 programına aktararak Şanlıurfa şehrinin farklı yıllara ait mevcut alanı belirlenmiştir. Veri işleme kontrolü sınıflandırma yöntemiyle maximum likelihood algoritması ile değerlerinin arazi sınıfını kodlaması ise ERDAS 9.2 yazılım programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, ilgili dönemler itibariyle, şehrsel alanın büyüme yönleri ve gelişimi belirgin bir şekilde ortaya konulmuştur. Buna göre Şanlıurfa şehrinin bu dönemlerde alansal olarak çok hızlı yayılarak büyüdüğü tespit edilmiştir.

Dumansızoğlu (2017), Gebze organize sanayi bölgesinin mekânsal etkilerini araştırdığı çalışmada, Türkiye'de ve dünyada sanayi ve sanayileşme ile Organize Sanayi Bölgeleri'nin dağılışı incelenmiştir. Sanayileşmenin özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yoğun şekilde hissedildiği Gebze ve çevresindeki sanayi alanlarının bölgeyi fiziksel, sosyal ve hatta ekonomik olarak ne denli etkilediğini ortaya koyarak mekânsal etkilerinin analiz edilmesi amaçlanmıştır. Organize sanayi bölgelerinin yoğun şekilde etkilediği çalışma alanının 1990 yılından 2016 yılına kadar geçirdiği mekânsal değişim tespit edilmiş ve bu değişimde etkili olan beşeri ve fiziki coğrafya faktörleri üzerinde durulmuş, gerekli çözüm önerileri sunulmuştur. Çalışmada USGS

(United States Geological Survey Earth Resources Observation Systems) üzerinden temin edilen Landsat uydu görüntüleri, hava fotoğrafları, topografik haritalar, sayısal meşçere, toprak ve jeoloji haritalarından elde edilen verilerle ilgili haritalar ArcGIS 10.x programında hazırlanmış ve yorumlanmıştır. Gebze organize sanayi bölgesinin sebep olduğu dikkat çekici bir çevresel ya da ekonomik zararın olmadığı, aksine ülke ekonomisine, ulaşımına, yeni ulusal ve uluslararası yatırım olanaklarının ortaya çıkmasına katkı sağladığı görülmüştür.

Yalçınkaya (2018), İstanbul'daki organize sanayi bölgelerini ve kentleşme üzerindeki etkilerini araştırdığı çalışmasında, organize sanayi bölgelerinin kent ölçeğine etkilerini tespit etmeyi amaçlamıştır. Tuzla organize sanayi bölgesi örneklem alanı olarak belirlenerek anket çalışması yapılmıştır. Sanayinin meydana getirdiği çarpık kentleşmenin, organize sanayi bölgeleri ile düzenli kentleşmeye dönüşümü; yani şehirleşmeden kentleşmeye geçişin organize sanayi bölgeleri ile gerçekleştiği sonucuna varılmıştır.

Akyelken (2015), Afyonkarahisar ve Şanlıurfa organize sanayi bölgelerinde kadın istihdamının genel profilini ve özellikle kadın çalışanların ulaşım örüntülerinin sosyal uzantılarını araştırmıştır. Organize sanayi bölgelerinde çalışanlar, firma sahipleri, yerel uzmanlar ve sivil toplum kuruluşlarının sağladığı anlatılar ve anket çalışması ile elde edilen bilgileri bir araya getirerek kadın istihdamının zamansal ve mekânsal boyutlarını açıklamayı amaçlamıştır. Çalışmada, organize sanayi gölgesi çalışanlarının oturduğu mahalleler, ev-iş yolculuk süreleri ve eğitim ve meslek profilleri gibi bilgiler anket çalışmasıyla, günlük yaşamın karmaşık yapısı ve yerel yönetim dinamikleri ise görüşmeler yoluyla analiz edilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, il ölçeğinde belirginleşen kurumsallaşma, sürdürülebilirlik ve koordinasyon sorunları, organize sanayi bölgeleriyle ilintili aktörler arasında açık uçlu iletişim, sosyal kalkınma projelerinin sahiplenilmemesi, kişiye bağlı, sürdürülebilirliği olmayan projeler, özellikle Şanlıurfa'da odaklanma sorunu, Şanlıurfa'daki çeşitliliğin Afyonkarahisar'da olmaması gibi örüntülerde ortaya çıkmıştır. Ayrıca, kadın istihdamının (ulaşım ve fiziksel erişilebilirlik dışında) zaman ve mekân boyutlarının sosyal erişilebilirliğe etkisi görüşmelerden elde edilen anlatılardan anlaşılmıştır.

Levent (T.Y.), tarafından yapılmış olan çalışmada hizmet faaliyetlerinin mekansal örgütlenmesi, Ankara örneğinde ilişkisel mekan anlayışına dayanan bir perspektiften incelenmiş ve özellikle üretici hizmet faaliyetlerinin yerseçimsel eğilimleri irdelenmiştir. 2005 yılı firma bilgileri üzerinden merkezin mekânsal tanımını yapmayı ve üretici hizmetler ile ilgili eğilimlerin Ankara kenti için geçerliliğini sorgulamayı amaçlamıştır. Hizmet faaliyetleri ile ilgili olarak yoğunlaşma örüntüleri, dağılma örüntüleri ve mekânsal biraradalık örüntülerini ortaya koyan ve 2005 yılı Eylül ayında vergi veren tüm Ankara firmalarının sokak ve mahalle düzeylerinde çözümlenmesine dayanan görgül çalışma yapılmıştır. Üretici hizmet faaliyetlerinin, sanayi siteleri, üniversiteler gibi ekonomik cazibe merkezleri etrafında kümelenme eğilime girmediği ve bu bölgelerde uzmanlaşmış alt merkezler oluşturamadığı sonucuna ulaşmıştır.

Arslan (2018), sürdürülebilir üretimde OSB'lerin rolünü incelediği çalışmasında, Manisa OSB özelinde, “sürdürülebilir üretimin kendine has prensiplerini” belirleyerek, söz konusu olgunun bir rol modeli olarak alınabilip alınamayacağını belirlemeyi amaçlamıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden biri olan “durum çalışmasının kullanıldığı çalışmada, 2017 yılının Mart-Kasım aylarında söz konusu OSB’de alan çalışması yapılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlarda; sanayileşme ve üretim sürecinde OSB’lerin yadsınamaz bir role sahip olduğu; alt yapı çalışmalarının, OSB çalışanlarının ihtiyaç ve doğal kaynakların yönetilmesinin olması gereken şekilde gerçekleştirilmesinin söz konusu rolü pekiştirdiği vurgulanmaktadır. Son olarak, bu perspektiften bakıldığında, araştırmaya konu olan Manisa OSB’nin bir model olarak kabul edilebileceği belirtilmektedir.

Topçuoğlu ve Çalışkan (2016), “Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı” ile yapmış oldukları çalışmada, ekonomik faaliyetin gerçekleştirilmiş olduğu yer olan “mekân” olgusu irdelenmiştir. Çalışmada “bölgesel iktisat ile yeni ekonomik coğrafya yaklaşımı arasındaki ilişkinin incelenmesi” amaçlanmıştır. Teorik bir çalışma olan araştırmanın sonuçlarında, 1990’lı yıllardan günümüze sosyal bilimler içerisinde kendisine yer bulan “Yeni Ekonomi Coğrafya Yaklaşımı”nın bölgesel iktisat olgusunu açıklamak için uygun araçlar sağladığı öne sürülmektedir.

Kasapoğlu (2016), yapmış olduğu çalışmada “Bartın Merkez I. OSB” özelinde, OSB’lerin yerel kalkınmadaki rolünü ele almıştır. Literatür tarama ve mülakat tekniklerinin bir arada kullanıldığı çalışmada; söz konusu OSB’nin Bartın ilinin ekonomik kalkınmasında, özellikle de istihdam konusunda, önemli katkılar sağladığı ortaya konmuştur.

Benzer şekilde bir çalışmayı Koç ve Bulmuş (2014), Kayseri ve Sivas örnekleri üzerinden gerçekleştirmişlerdir. Çalışmada Kayseri ve Sivas OSB’lerinin bulundukları bölgenin ekonomilerine katkısının tespit edilmesi amaçlanmıştır. Verileri anket tekniğı ile toplanan araştırmada toplamda 612 anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonuçlarından, Kayseri ve Sivas illerinde OSB ve “teşvik kanunu” hakkındaki tutumların olumlu olduğı anlaşılmaktadır.

I. BÖLÜM: ANAHATLARIYLA ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ

1.1. Organize Sanayi Bölgeleri, Önemi ve Etkileri

Çeşitli hammaddelerden, mamul ya da yarı mamul maddeler üretme olayı olan sanayi; kentleşme, birlikte yaşama, kentlileşme, uzmanlık, iş bölümü, sosyal alan, sosyal aktivite, sağlık, vs. bütün mekânsal olgulara az ya da çok katkı sunan ve bu olgulardan katkı alan bir kavramdır. Sanayi devrimiyle beraber dünya genelindeki tüm beşeri faaliyetler değişmeye/dönüşmeye başlamıştır. Bu durum ülkeler bazında, sanayinin, sayı ve birim olarak yapısını değiştirdiği gibi niteliğini de fazlaca etkilemiştir. Gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ülke kavramları, sanayi devriminden sonra daha belirgin anlamlar kazanmıştır. Öyle ki dönemler açısından niteliği değişse de (ağır sanayi, silah sanayi, uzay sanayi gibi) sanayi olmadan küresel ölçekte bir ülkenin söz sahibi olması oldukça zordur. Sanayileşme süreçlerinde ülkelerin izlediği kalkınma politikaları hayati önem taşımaktadır. Özellikle geri kalmış ve/veya gelişmekte olan ülkelerin sanayi atılımlarının yanında, var olan sanayisini de revize etmesi gerekmektedir. Sanayi ile birlikte bir ülkenin kalkınması, mekânsal süreçlerin de az ya da çok şekil değiştirmesi anlamı taşımaktadır. Sanayinin en etkili elemanlarından olan OSB’ler, sanayileştirme ile beraber, mekânsal organizasyon açısından, en önemli sanayi planlamalarından biridir. Ükelere göre yapısı, işlevi ve kalkınmaya etki oranı değişse de OSB’ler, sanayi adına vazgeçilmez mekânlardır. Küresel konjonktür, her ülkenin ve her ülke yerelinin kalkınma stratejisini değiştirmektedir. Sonuç olarak OSB’ler de buna ayak uydurmak zorundadır.

Birleşmiş Milletlerin tanımına göre, “birbiri ile uyumlu üretim yapan küçük ve orta ölçekli sanayi kuruluşlarının, planlı bir alanda ve ortak alt yapı hizmetlerinden yararlanacak şekilde, standart fabrika binaları içinde toplandıkları alanlar, organize sanayi bölgeleri olarak adlandırılmaktadır (Gündoğar, 2013: 18). Özellikle Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (KOBİ)’e, ortak altyapı hizmetlerinden yararlanarak uyumlu bir şekilde üretim yapabilecekleri ortamı sağlayan OSB’ler, gerek yarattıkları katma değer gerekse kentleşme-sanayileşme ilişkilerine getirdikleri düzen yönlerinden son derece önemli organizasyonlardır” (Bilgin ve Ar, 2004: 3). OSB’ler sosyo-ekonomik

yapıya ve kentleşmeye oldukça fazla katkı sağlar. Aslında bu durum OSB'lerin en temel amaçlarından biridir. Planlı bir kalkınmayı hızlandıracağı aşikâr olan OSB'ler bölgelerarası dengesizlikleri en aza indirmek için ve kalkınmayı yurt geneline yaymayı istihdamı ve planlamayı revize etmeyi amaç edinmiştir. Kentleşmenin yönlendirilmesi ve çevre sorunlarının önlenmesi amacıyla kurulan OSB'ler sanayi yatırımlarının dengeli olarak ülke geneline yönlendirilmesi, mevcut yatırımların desteklenerek teşvik edilmesi ve geliştirilmesi, yabancı sanayi yatırımcılarının planlı ve altyapısı hazır arsa ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kullanılan bir kentsel uygulama aracı olarak kamu hizmeti sunmaktadır (Şenol, 2011: 14). Genel olarak bir araya gelme, bir arada bulunması şartına bağlanan, birbirinden etkilenme ve yararlanma, pazar koşulları yaratma avantajları olduğu söylenen OSB'lerin daha çok ihtisas gurubunda olanlar için geçerli bir durumdur. Burada kolektif ve olumlu bir yoğunluk vardır ki bu da insanın, mekânı üretirken, toplum yararının toplumun bilinç kazanmış hali olarak, arzuladığı şeydir. Sonuçta OSB'ler birer “toplumsal mekândır” (Lefebvre, 2016).

OSB'ler bir ülkenin sanayileşmesi, kentleşmesi ve kentlileşmesi (aynı zamanda tüm dünya ülkeleri) için, oldukça önemli uygulamalarıdır. OSB'ler, her ne kadar, daha önceleri özel sektör yatırımlı olsalar da bugünün koşullarındaki, esas amacı, devlet ve özel sektörün koordinesi ile kalkınmadır. Öncelikleri arasında sanayi tesislerinin ihtiyaçlarını karşılayacak teknik ve sosyal donatılar olacak şekilde, planlanması olan OSB'ler bu özelliğiyle kentsel alanın, önemli bir parçası iken, bazı OSB'lerin (Bursa TSO, Bursa Demirtaş, Kocaeli Gebze, Kayseri, Adana Hacı Sabancı vb.) kendileri bir kent halini almıştır. (Şenol, 2011: 5). Görüldüğü üzere OSB'ler kent kavramını dönüştüren oldukça etkili bir hızlandırıcıdır.

Kentlerin dönüşümünün esas tarihi sanayi devrimiyle başlar. Öyle ki 19. yy öncesinin “geleneksel” kentleri Sanayi Devrimi ile köklü bir değişime uğramıştır (Laçiner, 1996: 86-87). Aslında sanayi devrimi kentleri yeniden üretmiştir. Kentleşme süreci sanayi kavramı ile beraber tüm tanımları ve bileşenleri ile bir sıçrama gerçekleştirmiştir. Bu hızlı değişime ayak uydurmak planlama disiplininin ne derece kullanıldığı ve nasıl uygulandığı ile ilgilidir. Bu süreçte birçok kent dönüşüp ve evrimlerini sorunsuz sürdürürken kimi kentler ise birçok organı kötürüm olan engelli bir organizma görünümüne bürünmüştür. Bu durum, özellikle *geride* kalmış

lkelerde, yönetimden kaynaklı çeşitli sorunlara yol açmış ve buna, OSB'ye rağmen, kentleememe de eklenmiştir.

Bilimsel alıma olmadan, disiplinlerarası yaklaşım terk edilerek, yapılan çalışmalar dengesiz bir mekân Ŗeması yaratır ki buda gün be gün sorunların artmasına yol açar ve dahi çözüm olarak üretilen fikirler ve diğer çalışmalar günü kurtarmadan öteye gitmeyecektir. Tüm bunlara rağmen OSB'ler ülkenin sosyo-ekonomik kalkınması için olmazsa olmaz bir zorunluluktur. lke genelinde yaygınlaşması, tek tek bölgeler için niteliği farklı OSB'ler kurulması kalkınma, sermaye akışı, istihdam, sağlık, kent planlaması, gibi farklı ve bir o kadar da önemli mekânsal gereklilikleri geliştirecektir.

Türkiye'de OSB politikası, yerel sermaye birikiminin il dışına çıkmasını engellemede ve yerel sanayiye transferinde bir planlama aracı olarak işlev grmtir (Yıldız, 2009: 144). Mekn üretmek, yeniden Ŗekillendirmek, insanların algılarını değiştirmek, sanıldığından zor ve önemli bir itir. Bir OSB istihdam yaratması itibariyle de ayrıca bir öneme sahiptir. İstihdam oluşturulurken, coğrafi mekân kavramının ince noktalarını çalışanın/çalışacak olanın algısında olumlu algılar oluşturabilecek Ŗekilde aktarılması, bütüncül bir yapı ile sunulması gerekir. Örneğin insanların ekonomik özgürlüklerini elde etmek amacıyla yaşadıkları yerden ayrılmadan, gidilecek olan yerde, çalışma koşulları ve istihdam meknlarının oluşturulması gerekmektedir. (Dumansızoğlu, 2017: 56). Bu, hangi faaliyetin ne için yapılacağının anlaşılması açısından önemli olduğu gibi, işveren-işgücü ilişkisi açısından da oldukça önemlidir. Aynı zamanda üretim ve işgücü verimliliği açısından, hem istatikselsel hem de insan-mekân bağlarının sağlam temeller üstüne oturtulduğu anlamı taşımaktadır.

İlk kalkınma planından sonuncusuna OSB'ler kalkınmayı yerelden balatıp yurt geneline yaymakla görevlendirilmiştir. Bu çerçeveden bakıldığında Türkiye'nin sanayi geçmişinden bugüne nispeten başarılı olduğu söylenebilir. Mekân misyonu olarak, ticarileme süreçlerinin etkinliğini artırırken, bu yöndeki girişimleri yerelletirmek, yerelde kamu-özel ortaklıkları kurgulamak, risk paylaşımını sağlamak gibi konularda OSB'lere önemli roller tanımlanabilir (Cansız, Kurnaz ve ağlar, 2019: 13). OSB'ler bir araya gelme bir arada bulunma, işlevlerinin yanında *bir araya*

getirme (mıknatıs) misyonunu da yüklenmiştir. Sosyo –mekânsal anlamda kendini dönüştürürken kent adına, kentin etki alanını genişletmektedir. Ulaşım, reklam, işgücü ücret politikası ihracatta az ya da çok isim yapma, yerelden alıp küresel olanla karşılaştırma gibi birçok ticari manevrayla, var olduğu yerleşim birimini bir cazibe merkezi haline getirebilmektedir. Buna en güzel örneklerden biri Gebze OSB'dir.

Foto 1. Gebze OSB
Kaynak: URL 9.

Kalkınmanın temel dinamiği sayılan OSB'ler çok özel mekânlardır. Bu bilinç ile her geçen gün önemi daha da artmaktadır ve isminin kısaltmasından çok daha fazla misyonu vardır. Bu bilincin oluşması OSB'leri çok daha verimli hale getirecektir. Aslında sürekli belirtilmesi gereken en önemli husus, OSB'lerin yukarıda anlatılanlardan çok daha fazlasını bünyesinde barındırdığıdır. Tanımı ve önemi olarak çok daha fazla açıklama yapılabilir belki, ama algı kısmı pek değişmeyecektir. Tüm dünya ülkelerinin kendi ve bölgesel konumları, bölgesel ve küresel bakış açıları, kalkınma ve sanayileşme özelinde OSB'ler için nitel ve nicel olarak çok fazla seçenek sunabilmektedir. Anlatıların ışığında biraz farklı bir tanım yapmak gerekirse: OSB'ler, sosyo- mekânsal, sosyo kültürel ve sosyo-ekonomik olarak, küme kurma (bir araya gelme), kümeleşme (birlik olma) ve kümelenme (uzmanlaşma/profesyonelleşme) sistematığı ve sürecinde, mıknatıs görevi görüp kendine çekme, aynı zamanda

mıknatısın zıt kutbunda bulunanı nispeten iterek kendinden çok uzaklaştırmayıp kendisine de dahil etmeyen, organize mekânsal bir bütünlük örneğidir.

1.2. Dünyada Organize Sanayi Faaliyetlerinin Gelişimi

Buharlı makinenin icadı ve seri üretime geçiş, sanayileşme, kalkınma ve kentleşme adına milat olarak kabul edilmektedir. Dünyadaki ekonomi kavramını radikal bir şekilde dönüştüren sanayi devrimi, var olan bütün kalkınma kalıplarını da dönüştürmüştür. Bu süreç ile dünyanın, mekânsal olarak ta çok farklı bir görüntüye büründüğü söylenebilir. Dikkat edilirse var olanı değiştirme, iyileştirme, kullanışlı hale getirme, ondan daha çok yararlanma güdüsü ağır basmıştır ve bu da sanayi devriminin var oluş sebebidir.

Sanayi açısından bir arada bulunma fikri ilk olarak *kümelenme* kavramı adı altında İngiliz ekonomist Alfred Marshall tarafından 1890 yılında, İngiltere'nin başarılı sanayi bölgeleri olan Lancashire, Sheffield, Güney Galler için kullanılmıştır (URL 10).

OSB'ler kümelenme kavramı ile doğrudan ilişkili olsa da günümüzde kümelenme-OSB ilişkisi daha çok disiplinlerarası üstü bir bakış açısıyla, küreselleşme olgusu da göz ardı edilmeden, planlamanın da en üst katkılarıyla ele alınmalıdır. Kümelenme tanım olarak: “Aynı ya da benzer iş kolunda faaliyet gösteren, coğrafi olarak birbirine yakın, birbirleriyle işbirliği ve rekabet halinde olan üretici firmalar ve onları destekleyici firma ve kurumların bir araya geldiği bir çalışma modelidir” (URL 11). Bu tanım aslında OSB içi kümelenme ve küme olarak OSB'yi oluşturma gibi birleşik bir işlev olarak görünmektedir. “Alfred Marshall *İktisadın Prensipleri* adlı kitabında kümelenme ile ilgili olarak üç temel dışsallık formuna vurgu yapmıştır: 1. Birbirini tamamlayıcı aktivite ve proseslere (süreçlere) dayanan bir ihtisaslaşma ve işbölümü ekonomisi, 2. Standart olmayan ürünlerin ortak üretiminden doğan bilgi ve iletişim ekonomisi, 3. İyi yetişmiş bir işgücü havuzunun mevcudiyetinden doğan bir işgücü arz ekonomisi” (URL 11). Bu maddeler OSB'lerin oluşmasında ve gelişmesinde oldukça etkili olmuştur.

OSB'ler ilk fikir olarak 1885'te ABD den çıkıp ilk olarak 1896 yılında 'Manchester Trafford Park ile hayat bulduğundan beri dünyada var olan tüm mekânsal

kalıplar çok detaylı bir evrim geçirmiştir. Bir arada olma, birlik olma, organizasyonun tek tek parçası olup aynı zamanda bütünü oluşturmak, bütün olmak fikri, üretimin ve istihdamın avantajlı koşullarda yapılmasına izin verilmesi, köyden kente göç hareketini, sanayi devriminden önceki döneme göre kıyaslanamayacak ölçüde arttırmıştır. Ekonomik faaliyetler çeşitlenmiş, sosyo-ekonomik dönüşümler hızlanmış, refah seviyesi artarken sağlık alanında fazlaca ilerleme kaydedilmiş, çeşitli ya da tekdüze sanayinin bir arada olması konut alanlarının da (örneğin lojmanlar) bir araya gelmesine imkân vermiştir. Bu da görece çok hızlı gelişmiş ve kentleşme, kentlileşme/kentlileşememe kavramlarını ters düz etmiştir.

Foto 2. Trafford Park, Manchester İngiltere

Kaynak: URL 12.

Sanayi bölgelerinin Amerika Birleşik Devletleri'ndeki (ABD) bilinen adı Industrial Park'tır (sanayi parkı) (Bilgin ve Ar, 2004: 158). İngiltere'de başlayan OSB'lerin kuruluş serüveni, ABD'de ancak yirmi yıl sonra kendine yer bulmuştur. Chicago'da, Central Manufacturing ve Clearing modern anlamda ilk OSB'ler olarak tanımlanabilir. ABD'deki ilk OSB uygulamaları, özel sektör tarafından kâr elde etmek

amacıyla sanayileşme sürecine dahil edilmiştir (URL 13). ABD günümüzde OSB'leri modern anlamda en verimli kullanan ülkelerden biridir.

ABD'de ilk kurulan sanayi bölgelerinin amacı, belirli bir alanın geniş bir plan dahilinde geliştirilerek ve alt bölümlere ayrılması sağlanarak sanayi kuruluşlarına sunulması olmuştur (Şenol, 2011: 76). Kurulan ilk OSB'ler işlev olarak günümüz şartlarından uzak olsa da ülkenin gelişmesi adına etkili olmuştur. İlk OSB'ler büyük kentlerin çevresine kurulmuş, zamanla kentlerin yatay büyümesiyle şehrin içine dahil olmuş, sonrasında zamanın koşullarına göre revize bir sanayi fikri ile OSB'lerin daha küçük kentlerin çevresine kurulması önemsenmeye başlamıştır. Bu durumda yeterli pazarın, işgücünün ve hammaddenin bulunduğu küçük kentlerin çevresi de sanayi için çekim gücü olan alanların arasına girmiştir (Gündoğar, 2013: 34).

Dünyanın farklı bölgelerinde ve ülkelerinde OSB'lerin planlanması süreci, mekânsal sisteminin oturtulması, uygulanması, fiziki alanın tespiti, büyüklükleri, vs. çok büyük farklılıklar gösterebilmektedir. Ülkelerin kalkınma hedeflerine bağlı olarak bunları üç grupta toplayabiliriz: Birinci gruba Hindistan örnek verilebilir. Bu ülke kalabalık nüfusu gelişmekte olan ülkeler sınıfındaki durumuna rağmen, teknoloji ve ar-ge çalışmalarını verimli olarak kullanabilen nadir ülkelerden biridir. Ülkedeki OSB uygulamalarıyla küçük ölçekli sanayinin gelişmesi ve bu durumu hızlandırılması hedeflenmiştir. İkinci gruptakiler dengeli bölgesel kalkınmayı hedefleyen, Türkiye Porto Riko, Meksika, Kuzey İrlanda gibi ülkelerdir. Bu gruptaki ülkelerde OSB'lere sanayi ve kalkınma adına önemli görevler yüklenmiş olsa da, küresel ölçeğe entegre olma konusunda fazlaca eksikleri bulunmaktadır. İlk iki gruptaki ülkelerin OSB algısı planma ve kalkınma açısından kaotik mekânsal sistemler olarak değerlendirilebilir. Son gruptakiler ise Batı Avrupa ülkeleri ve ABD gibi gelişmiş ülkelerdir. Bu gruptakiler sanayisini büyük kentlerin çevresinde kurmaktan ziyade, mekânsal organizasyon ve planlamanın en üst avantajları ile oluşturulmuş endüstriyel yerleşim alanlarına taşımayı politika haline getirmişlerdir (Yıldız, 2009: 141-142).

Dünyada yaklaşık 4.500 OSB özelliği taşıyan, özel ekonomik bölge bulunmaktadır. Bunlardan İrlanda'daki Shannon Free Zone, Hong Kong'daki uygulamalar ve Çin'deki Shenzen bölgesi, Kore'deki Incheon, Malezya'daki Johor-İskander ve Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki Jebel-Ali Free Zone bölgeleri gerçek

anlamda çağın ötesinde uygulama alanları, iş bölümü, uzmanlaşma ve işbirliği gibi pek çok kavramla profesyonel bölgelerdir. Bu bölgelerin çoğunda kamu ile özel sektör arasında farklı formatta iş birlikleri oluşturulmakta, özel sektörün öncülüğündeki “geliştirici şirketler” (developer company), uzun dönemli imtiyaz sözleşmeleri yoluyla bu bölgeleri geliştirme ve yönetme hakkı elde etmekte, bu bölgelere odaklanan kamu idareleri tarafından da denetlenmektedir (Cansız, vd. 2019: 11).

Dünya ölçeğinde, OSB’lerin gelişimi, sayısı ve niteliğine bakıldığında, farklı bölgelerde farklı gelişmişlik düzeyindeki ülkelerin birbiri hakkındaki saptamalarının, beklentilerinin, çok farklı olabildiği görülmektedir. OSB kavramının öneminin tüm dünyada anlaşıldığı ancak ülkelere göre, uygulama şemasının ve daha önemlisi, algısının farklı olduğu görülmektedir. Sanayi devriminin ilk çıkış yeri ile başlayan sanayileşme olgusu, tarihsel sürecinin getirdiği bir takım avantaj ve dezavantajlar ile ülkelerin gelişmişlik düzeyini fazlaca etkilemiş ve bu durum önemli bir sanayi mekânı olan OSB’lere de sirayet etmiştir. Sonuç olarak, gelişmiş ülkelerin sanayileşme tavrı ve OSB algısı ile diğer ülkelerin kaotik mekân algısı birbirinden ayrılmaktadır denilebilir.

1.3. Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri

1.3.1. Türkiye’de OSB’lerin Kuruluşu ve Gelişimi

Türkiye’de 1950’den sonraki dönem, kentleşme ve sanayi atılımları açısından milat kabul edilir. Nüfusun büyük bir kısmının kırsalda yaşadığı bu dönemde, II. Dünya savaşı sonrası küresel ölçekte ekonomik, siyasal ve toplumsal olgular ve kavramlar klasik düşünsel ve fiziki mekân sisteminden sıyrılmış, gitgide dünyanın tek bir pazara dönüşmesi, Türkiye’de de az ya da çok karşılığını bulmuştur. Diğer taraftan Ülke içindeki nüfusun %75’i kırsalda yaşarken kentlere yoğun bir göç hareketinin başlaması, sanayi politikaları ve genel olarak küresel çapta değişimler, teknolojinin ve beraberinde kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması sonucu yoğun bir kentleşme hareketine yol açmıştır. Sanayi atılımları planlı dönem öncesine uzansa da planlı dönem ile beraber devletçi yaklaşımlarla bir yol haritası oluşturulmaya başlanmıştır. Bursa’da Checchi & Company şirketi tarafından 1961 yılında planlanan, 1962’de Dünya bankasından alınan krediyle yapımına başlanan 1966 yılında da hizmete açılan Türkiye’nin ilk OSB’si ile beraber, sanayi ve kentleşme açısından değişimler

başlamıştır. “Başlangıçta 15–20 yılda tamamen dolabileceği tahminiyle planlanan Bursa OSB’nin 3–4 yıl içinde %70 doluluk oranına ulaşması, OSB’nin Türkiye sanayisi açısından tutarlı bir yol olduğu konusunda güven vermiş, bu başarılı uygulama ve bu yöndeki yeni talepler Türkiye’de OSB kavram ve uygulamasının yayılmasına neden olmuştur” (Şenol, 2011: 66). İlk OSB’nin Bursa’ya kurulması tesadüf gibi görünmemektedir. Öyle ki Kent, Osmanlıdan çok önceleri de Osmanlı devletinin başkenti olduktan sonra da hep bir cazibe merkezi durumundaydı. Kent, Sanayi Devrimiyle beraber sanayi adına bir farkındalık oluşturmuş ve 18. yy’da, Osmanlı Devletinin sanayi öncesi toplumdan, makineleşmeye geçişin öncüsü ve devletin ve aynı zamanda nispeten toplumsal dönüşümünün de habercisi olmuştur (Özdemir ve Bozkurt, 2016: 19). Olasıdır ki Türkiye’de Marmara bölgesi odaklı sanayinin diğer bölgelere oranla oldukça gelişmiş olmasının nedenlerinden biri de budur. Bölgelerarası sanayileşme düzeyi ve kalkınma farklılığı o gün olduğu gibi bu gün de en üst seviyede devam etmektedir.

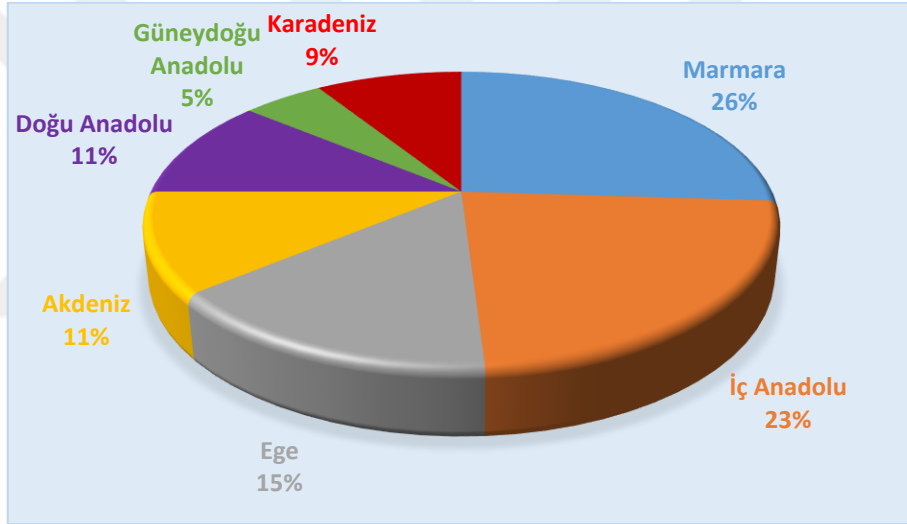
Türkiye’de planlı kalkınma dönemi ile beraber ülkede gelişmenin sanayinin öncülüğünde olması gerektiği kararlaştırılmıştır. Bursa OSB deneyiminin ardından, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı bünyesinde organize sanayi bölgelerine kredi sağlayan bir fon oluşturulmuştur. Bu fona, devlet bütçesinden kaynak aktarılmış ve bu fon kullanılarak, OSB’lerin yapımına başlanmıştır (Bilgin ve Ar, 2004: 85). Ülkenin siyasi, ekonomik ve toplumsal durumu, devletçi yaklaşımı zorunlu kılmış ve ancak böyle bir uygulamayla kalkınma hamlelerinin gerçekleştirilebileceği düşünülmüştür. Nitekim dönem itibarıyla kurulan OSB’lerin altyapılarını hemen hemen tamamı devlet tarafından karşılanmıştır.

Türkiye’nin OSB’leşme/OSB’leştirme hareketleri tüm hızıyla devam ederken 2019 yılı itibarıyla, Artvin ili Arhavi ilçesine kurulması planlanan OSB ile beraber Türkiye’de OSB bulunmayan il kalmamıştır (2016 yılında terkin¹ edilen Hakkâri OSB’ye sonraki bölümlerde değinilmiştir). Henüz planlama aşamasında olmasına rağmen gerekli yasal prosedürler tamamlanmış durumdadır.

Sanayileşme çabalarının bölgelere yayılması ve kalkınma hamlelerinin akılcı ve planlı yapılması, kendi içinde çeşitli bileşenlerle mümkündür. Bu bileşenlerin en

¹ TDK’ya göre “terkin, yazılmış bir şeyi çizerek silmek” şeklinde tanımlanmıştır

önemlilerinden biri de şüphesiz araştırma ve geliştirme (AR-GE) çalışmalarıdır. Aslında daha kapsamlı bir ifade ile modernizasyon ve teknolojik altyapı ve altyapının sürekli güncellenmesi olayıdır. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin (TGB) varlığı OSB'lerin mevcut durumu ve geliştirme olanaklarıyla direkt ilintilidir. Gelişmiş ülkelerde AR-GE çalışmaları sanayi ile sürekli dirsek temasındadır. Türkiye'deki mevcut AR-GE çalışmaları ise çok yetersiz durumdadır. 2018 verilerine göre Türkiye'de, altyapısı devam edenlerle beraber, toplam 83 adet TGB bulunmaktadır (URL 14) . Bölgedeki mevcut TGB'ler içinde sadece 4 tanesi Güneydoğu Anadolu Bölgesindeyken, TRC2 bölgesinde bulunan 2 adet TGB Şanlıurfa ve Diyarbakır'dadır (Bayülken, 2017: 32). Şanlıurfa'da bulunan TGB Harran Üniversitesinde, 2010 yılında kurulmuştur.

Şekil 3. Teknopark ve Teknokentlerin Bölgelere Göre Dağılımı (2016 Sonu)
Kaynak: Bayülken, 2017.

OSB'lerin kümelenmeye ve firmaların yenilikçiliğine etkin bir şekilde katkı yaptığını söylemek henüz mümkün değildir. Teknoloji ile doğrudan ve dolaylı ilgili işlevlerde de firmalar tarafından bir beklenti olmasına rağmen OSB'ler bu ihtiyaçları karşılayamamaktadır (Cansız vd., 2019: 135). Yeteri kadar teknoloji kullanımı ve ar-ge çalışması yapılmaması, teknik eleman eksikliği ve bürokratik sorunlar, Türkiye'de OSB'lerin öneminin yeterince anlaşılamadığını göstermektedir. Aralarındaki küçük yapı farklarına rağmen bilim parkı, teknokent, araştırma parkı vb. terimlerle ifade edilen teknoparklar; üniversite, sanayi, araştırma merkezleri, girişimciler ve piyasalar arasındaki işbirliğini arttırmak için kurulmuş, bilgi ve teknoloji transferini arttırmak

yoluyla yüksek katma değerli, ar-ge'ye dayalı ileri teknoloji ürün ve hizmetlerin üretilmesine uygun altyapı, üst yapı ve hizmetleri kaliteli çevrede sunan merkezlerdir” (URL 15) .

Türkiye’deki teknolojinin ve haliyle altyapısının eksikliği eksiliği en üst kurum olan bakanlıktan en alt kavram sayılabilecek bir OSB işletmesine kadar her alanda hissedilmektedir. Yirmi birinci yüzyıl teknoloji ve enformasyon çağı olarak kabul edilmektedir. Küresel sermayenin en önemli bileşenlerinden olan teknoloji kullanımı, Türkiye gibi gelişme yolunda olan ülkelerde, gelişmiş ülkelere nazaran, algı olarak bilinçte tam yer tutamamıştır. Eski kalıplara bağlı kalan Türkiye’deki sanayi algısı ve nitelikli işgücü temininde yaşanan sıkıntılar teknoloji kullanımını olumsuz etkileyen başkaca faktörlerdir. Ayrıca Türkiye, son yıllarda dışarıya çokça beyin göçü veren bir ülkedir. Liyakat esaslı bir sistemin eksik kalması ve ücret koşulları bu durumu tetiklemektedir.

Türkiye’de TGB’ler 4691 sayılı “TGB Kanunu”na göre kurulmuştur. TGB’lerin yasal durumunun ve nasıl kurulduğu/kurulacağı ile ilgili, ağır bürokrasiden uzak daha esnek ve süre olarak daha az zamanda oluşması Türkiye sanayisi ve kalkınması adına yararlı olacaktır. Sayı olarak, gerek Türkiye’nin geneli ve gerekse Güneydoğu Anadolu bölgesinde ihtiyacı karşılamaktan uzak görünmektedir.

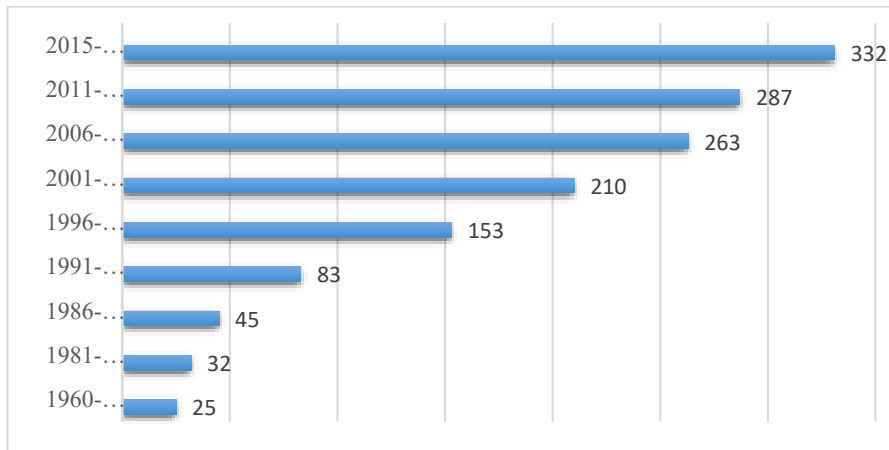
Çeşitli imtiyazlara sahip kılınan OSB’ler, bir bakıma Serbest Ticaret Bölgesi (STB) tanımı içerisinde yer alır. Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde, sanayi eli ile kalkınmada nihai amaç OSB’leri ve STB’leri bir araya getirip oldukça komplike ve pratik Serbest Üretim Bölgeleri oluşturmak olmalıdır. Kalkınma ve kentleşme adına bu oluşumlara, rahat hareket etmeleri için sağlanan imkânlar, çoğunlukla ekonomik çerçevede işlevsel olarak bir kıvraklık kazandırmak içindir. Serbest bölgenin var olabilmesi kanuni olarak zıtlıklar barındırabilen bir süreç gerektirmektedir. Öyle ki serbest bölgede, kural dışılıklar yaratılarak, genel kuralın konulmasındaki amaçtan vazgeçmeden, bir başka amacı da gerçekleştirmek hedeflenmektedir (Tekeli, 2009: 108). Bu durum sanayileşmenin ilerlemesi adına kabul edilebilir bir yasal çelişki durumudur ve yasal arabulucular (örneğin yönetmelikler) tarafından konumlandırılabilir özelliktedir.

Türkiye, 1962 yılından bu bugüne, sanayi ve özelde OSB politikası adına önemli aşamalar kaydetmiştir. Marmara bölgesi odaklı bir sanayi yapısı, sanayinin ve dolayısıyla OSB sayısı ve niteliğinin de yönünü sürekli olarak ülkenin batı tarafına çevirmiştir. Türkiye’deki OSB kavramı, gelişmiş ülkelerdeki örneklerinden yapı ve işlev olarak yetersiz görünse de, ülke olarak planlı kentleşme ve kalkınma adına hayati önem taşıdığı anlaşılmıştır.

1.3.2. Türkiye’de OSB’lerin Bölgesel Dağılımı

Dünyadaki ülkelerin tamamına yakınında bölgelerarası dengesizlikler az ya da çok mevcuttur. Bu sorun gelişmiş ülkelerde nispeten daha dengeli bir durum arz ederken gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelerde ise çok büyük farklar yaratabilmektedir. Türkiye’de de durum gelişmekte olan bir ülke profili olup, sanayi, ticaret, pazar koşulları, ithalat, ihracat kalemlerinin verimliliği, ulaşım, sağlık, soyo-ekonomik kalkınmışlık düzeyi vs. Marmara bölgesi odaklı bir tablo çizmektedir. Nitekim genel olarak sanayi ve dolayısıyla OSB’ler de bundan fazlaca etkilenmiştir.

Türkiye’deki tüm kalkınmışlık verilerinin diğer bölgelerden daha yüksek olduğu Marmara bölgesinde, OSB’lerin ülke geneline dağılımının dengesiz bir yapı arz ettiğine en güzel örneklerden biri Tekirdağ’dır. Sadece Tekirdağ’da 13 adet OSB bulunmaktadır ki Tekirdağ, Marmara bölgesinde (örneğin İstanbul ve Bursa’ya nazaran) küçük bir kenttir. Tekirdağ ve Kocaeli’nde (14 adet) bulunan toplam OSB sayısı Güneydoğu Anadolu bölgesinin tamamında bulunanlar (28 adet) kadardır. Yine sadece Çorlu sınırları içinde 6 adet OSB bulunmaktadır.

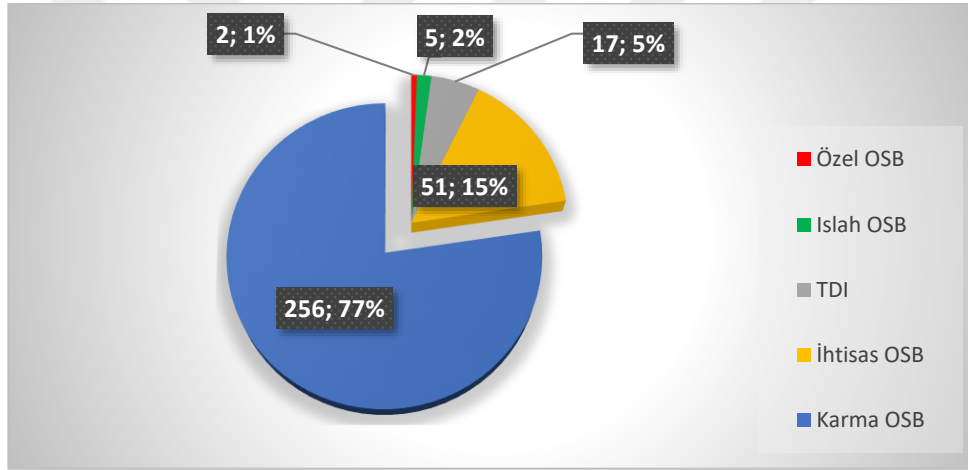

Şekil 4. Türkiye’de OSB Sayısındaki Gelişmeler

Tablo 4. Bölgelere Göre OSB Sayıları ve Oranları (2019)

Bölgeler	Sayı	Oran(%)
Marmara	90	27
Karadeniz	56	17
İç Anadolu	53	16
Ege	49	15
Akdeniz	30	9
Güneydoğu Anadolu	28	8
Doğu Anadolu	26 (Hakkâri Dahil)	8
Toplam	332	100

Kaynak: OSBÜK Uzman Yardımcısı İlyas GÜRBÜZ ile 23.05.2019 Tarihinde Yapılan Görüşme.

Şekil 5. Türkiye’de OSB’lerin Niteliksel Dağılım (2019) (Hakkâri OSB hariç)

Türkiye’de 2000 yılının hemen öncesi dönemle beraber OSB sayısında oldukça fazla artış gerçekleşmiştir. Bugün itibari ülke genelinde mevcut OSB sayısı artmış görünse de halen birçok yerde potansiyel olmasına rağmen OSB kurulamamıştır. Ayrıca istatistiklerdeki OSB sayısı yanıltıcı olabilmektedir. Zira Faaliyette olan OSB sayısı 234’tür.

Yukarıdaki grafik, Türkiye’nin sadece OSB sayısını ve niteliğini belirten bir veri değildir. Aynı zamanda gelişmekte olan bir ülkenin sanayi profilini göstermektedir. Olması gereken, uzmanlaşma ya da ihtisaslaşma gösteren OSB sayısının artmasıdır. Türkiye’de iklim ve topoğrafik özellikler göz önünde bulundurulursa, çok çeşitli alanlarda OSB kurulabilir. Doğu Anadolu’da besi veya

deri, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde tarıma dayalı gibi, ihtisaslaşma gösteren nitelikte OSB'lerin fazlalaşması, ülke genelinde gelişme adına faydalı olacaktır. Türkiye'de OSB'siz il kalmaması sanayi adına büyük bir gelişmedir. Ancak niteliksel düzenlemeler eksik kalmıştır.

OSBÜK (OSB Üst Kuruluşu) verilerine göre Türkiye'de 2019 yılı itibariyle. 234'ü üretim aşamasında, 42'si altyapı-inşaat, 24'ü planlama, 21'i kamulaştırma, 10 tanesi de yer seçimi aşamasında olmak üzere toplam 331 OSB bulunmaktadır (İlyas Gürbüz, OSBÜK Uzman Yardımcısı). Ancak il bazında sadece Hakkâri'de OSB bulunmamaktadır. Zira Hakkâri OSB, herhangi işlek bir ulaşım türüne ve ağına sahip değildir. Aynı zamanda yatırımcı/girişimci teşebbüsü olmadığı için atıl durumdan kurtulamamış, 2016 yılında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından terkin edilmiş ve arazisi İl Özel İdaresine devredilmiştir (URL 16). Mevcut OSB'lerin 259'u karma, 49'u İhtisas, 16'sı TDİ, 5'i Islah, 2 tanesi Özel OSB iken, 1 tanesi de terkin edilmiş statüsündedir.

1.3.3. OSB'lerle ilgili Mevzuat ve Yönetmelikler

OSB'lerin kuruluşu ve faaliyet göstermesi her hangi bir yasal mevzuat olmadan 1982 yılına kadar devam etmiştir. Bu tarihten öncede kurulan bir takım OSB'ler vardır. Söz konusu mevzuat boşluğunun giderilmesi amacıyla 31 Ocak 1982 tarih ve 17591 sayılı Resmi Gazete'de "Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Fonlar Yönetmeliği" yayımlanarak yönetmeliğin bir bölümünde OSB'lerin hangi kurum kuruluşlar tarafından ve nasıl kurulacağı ve Bakanlık tarafından uzun vadeli ve düşük faizli kredilerle destekleneceği belirlenmiştir. Düzenleme yönetmelikle yapıldığından OSB'lere tüzel kişilik verilememiş, buna rağmen 2000 yılına kadar 145 OSB kurulmuştur (Komisyon, 2018: 29). Türkiye' de OSB'lerin yasal statü kazanması ve faaliyetlerinin belli bir kanun çerçevesinde planlanması mevzuat olarak 2000 yılında çıkarılıp resmi gazete yayınlanan 4562 sayılı OSB kanunu ile olmuştur. Bu kanun 27 madde ve 7 geçici maddeden oluşmaktadır (12.04.2000 Tarh ve 24021 Sayılı Resmi Gazete). Yine OSB uygulama yönetmeliği 213 madde ve geçici 7 maddeden ibarettir. OSB yer seçimi yönetmeliğinde bakanlığın izni olmadan herhangi bir işlem yapılamayacağı ve bunun izne tabi olduğu belirtilmiştir.

OSB'nin kurulacağı yer kesinleştikten sonra süreç şu şekilde devam eder: “Mevcut idari bölgenin büyükşehir belediyesi, il belediyesi, ilçe belediyesi, belde belediyesi, komisyona katılır. Sonrasında, Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) sanayi odası, yoksa Ticaret ve Sanayi Odası, o da yoksa Ticaret Odası, İl Özel İdaresi veya Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı (YİKOB) temsilcileri de yine temsilci olarak katılabilir. Şayet alanın hiçbir belediye sınırı yoksa il belediyesi, ilçe belediyeleri ile bu ilçelerdeki odalar, valilik uygun görüşüne istinaden OSB kuruluşunda yer alabilir” (URL 17). OSB'nin açılması ile ilgili işlemler tamamlanması sürecine katılan tüm bileşenlerin temsilcileri ve valinin imzaladığı protokolün Bakanlık tarafından onaylanması ve sicile kaydı ile tamamlanmış olur. Sonuç olarak hukuken OSB tüzel kişilik kazanmış olur.

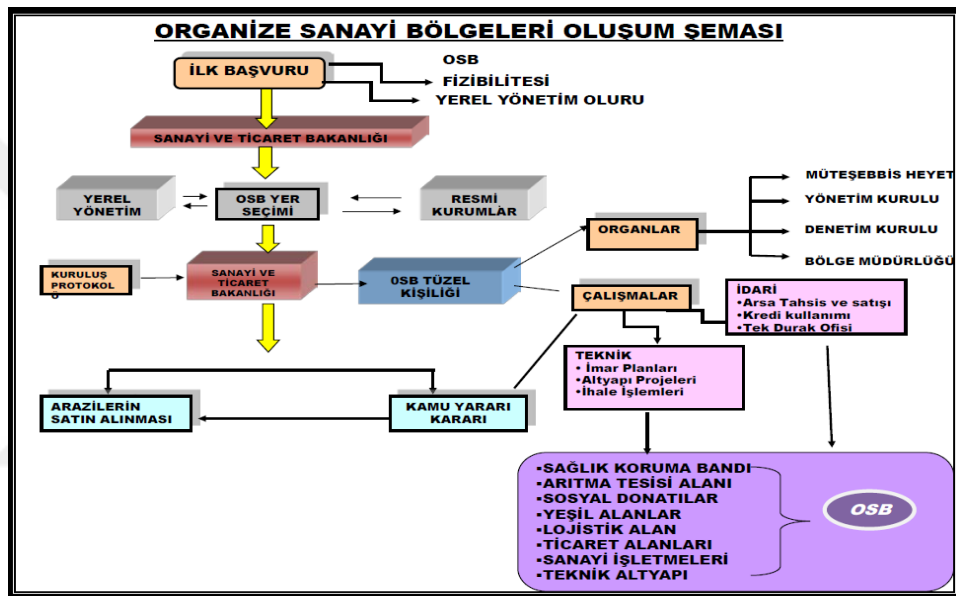
OSB'lerin kârlılığını sürdürebilmesi için bir bütçesinin olması gerekir. Bu bütçenin başlıca gelir kaynakları arasında, katılım payları, arazi tashihi ve aidatları, Proje ve vize bedelleri, temel aidatlar, tesis kullanımı ile ilgili gelirler, arsa satışından elde edilen bedeller, bağışlar, banka faizleri, gecikme cezaları, reklam gelirleri, OSB mülkündeki kira ve hizmet gelirleridir (URL 17).

Türkiye OSB'ler konusunda önemli bir tecrübeye sahiptir. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından 1962 yılından bugüne kadar 309 adet OSB'ye sicil verilerek tüzel kişilik kazandırılmıştır. Kamu kredisiyle tamamlanan OSB sayısı ise 152'dir. Tamamlanan bu projeler için 2018 yılı fiyatlarıyla yaklaşık 5 Milyar TL, devam eden OSB projelerine de 1,1 Milyar TL olmak üzere toplam 6,1 Milyar TL tutarında kredi sağlanmıştır (Cansız vd., 2019: 7).

OSBÜK, OSB'lerin birbirleri ile yardımlaşmasını sağlamak ve sorunlarını çözmek amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı onayı ile kurulmuş bir organdır (22 Ağustos 2009 tarih ve 27327 sayılı resmi gazete). OSBÜK'ün organları; genel kurul, yönetim kurulu, denetim kurulu ve genel sekreterliktir. Tüzel kişilik kazanan tüm OSB'lerin, OSBÜK'e üyeliği ve belirlenen aidatı ödemeleri zorunludur. OSBÜK'ün görev ve yetkileri, teşkilatlanma ve işleyişi, organları, gelirleri ve bütçesi ile yönetim ve denetimine dair usul ve esaslar Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından yürürlüğe konulan yönetmelikle düzenlenir. Bakanlık, bu kanunun yetkili en üst mercii olarak

ilgili usul ve esasları yönetmelik ile kendi yetkisi çerçevesinde gerekli her türlü tedbiri almaya ve düzenlemeleri yapmaya yetkilidir.

Mevcut Kanunun altıncı maddesine göre OSB kurulabilmesi için, Müteşebbis Heyet (işletme aşamasında genel kurul), Yönetim Kurulu, Denetim Kurulu, Bölge Müdürlüğü olmak üzere dört organın varlığı gereklidir. “Müteşebbis heyet, OSB’nin kuruluşunda bulunan kurum ve kuruluşların karar organlarınınca, organlarında görevli olanlardan veya mensupları arasından tespit edilecek 15 asıl ve 15 yedek üyeden oluşur” (2 Şubat 2019 tarih ve 30674 sayılı Resmi Gazete).

Şekil 6. OSB Oluşturulma Süreci

Kaynak: Aslan, 2012.

Türkiye’de mevcut Kanuna göre beş statüde OSB bulunmaktadır:

- Karma OSB’ler: Bunlar farklı faaliyet alanlarının bir arada bulunduğu mekânlardır. Ülkemizdeki OSB’lerin büyük bir kısmı bu niteliktedir.
- İhtisas OSB: Sektörel olarak aynı grup ve alt sektörlerinin faaliyet gösterdiği OSB’lerdir.
- Özel OSB: Gerçek veya Tüzel kişilerce, şahsi denilebilecek mülkiyet haklarına dayalı, kurulan OSB’lerdir.
- Tarıma Dayalı İhtisas OSB (TDİ): Tarım ve Orman Bakanlığı’na bağlı olarak faaliyet gösteren tarıma dayalı OSB’lerdir.

- Islah OSB: Uzun zamandır bir arada bulunan ve beraber faaliyet gösteren sanayi tesislerinin bulunduğu alanın sınırlandırılıp sistematize edildiği OSB'lerdir (YOİKK, 2014: 3).

Türkiye'deki OSB'lerde çok çeşitli dallarda kuruluşların faaliyet gösterdiği/göstereceği kanunla belirlendiği gibi, OSB'lerde açılmasına sakıncalı ya da faaliyet gösterilmesine izin verilmeyen kuruluşlar da vardır. OSB yönetimi tarafından kendi sınırları içinde yasak olan bu faaliyet dalları hakkındaki kararlar üniversite ve konu ile ilgili kurumlardan alınan raporlarla belirlenir (URL 5). Bu sakıncalı faaliyetlerden, ham petrol rafinerileri, kömür veya türevi maddelerin sıvılaştırıldığı ve gaz haline getirildiği tesisler, çimento fabrikaları, beton santralleri, nükleer ve radyoaktif faaliyetler, kimyasal yolla arıtma, depolama yapan ve toprağa gömen tesislerin Karma ve İhtisas OSB'lerde kurulması yasaklanmıştır (YOİKK: 2014: 4). Sadece karma OSB'lerde ise; Parlayıcı/patlayıcı/yakıcı madde tesisleri, Petrokimya kompleksleri, Kömür yıkama, alçı zımpara tesisleri, gübre fabrikaları, kimyasal faaliyet gösteren tesisler, ham deri işleme, padok ve sadece hayvan kesimi yapılan tesisler, faaliyet göstermesi yasaktır (YOİKK: 2014: 4).

Türkiye'de OSB'ler, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığının bünyesinde, 4562 sayılı kanun çerçevesinde, uygulama yönetmeliğinin hakemliğinde, OSBÜK'ün telkinleri ve arabuluculuğu ile oluşan yapılardır. OSB'lerin nasıl kurulacağı ne tür faaliyetler yapabileceği, hareket alanı ve sınırlılıkları kanunla çok net bir şekilde belirtilmiştir. OSB'lerin bu şekilde dizayn edilmeleri onları sanayi açısından ayrı bir kategoride değerlendirme zorunluluğu doğurmuştur. OSB'lerin yer seçimi aşamasından tüzel kişilik kazanması sürecinde sayısız resmi işlem yapılmaktadır. Bu da bürokratik engeller anlamı taşımaktadır. Türkiye'de OSB oluşturulması adına, daha esnek ve kısa zamanda sonuçlanabilen bir kanuni sisteme ihtiyaç vardır.

1.3.4. Beş Yıllık Kalkınma Programlarında OSB'ler

Türkiye ekonomisi 1960 yılına gelindiğinde plansız ve dengesiz bir şekilde büyüme gösterdiği, 1950'lerin ikinci yarısından sonra sanayi sektörünün büyüme hızının yavaşladığı, kamu kesiminin ekonomideki ağırlığının azaltıldığı bir durumdaydı. 1960 İhtilali ekonominin bir plana bağlanması fikri kabul görerek anayasada yer almış, 1961 yılında çıkarılan yasayla kalkınma planlarını hazırlamak ve

yürütmekle görevlendirilmek üzere Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) kurulmuştur. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 15 yıllık uzun vadeli bir planın ilk uygulama dönemi olarak 1963’de yürürlüğe girmiştir (Gündoğar, 2013: 63).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda (1963–1967) ağır sanayi yoluyla gelişmenin temel alındığı görülür. Buna karşılık, tarım ve sanayide dengeli bir gelişim politikası güdülerek sanayi gelişiminin tarımın gelişmesine paralel olduğu ve ithal ikameci sanayileşme stratejisinin tercih edilmiştir (Gündoğar, 2013: 64).

Her ne kadar içeriğinde OSB terimi geçmese de Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı ile 1963 yılında planlı döneme geçilmiş, 1966 yılında faaliyete geçen Bursa OSB ile de sonraki kalkınma planlarına girmiştir. İlk kalkınma planında devletin her alanda olduğu gibi sanayide de müdahil olduğu, topyekûn kalkınma hamlesi ile yerel anlamda ucuz veya bedelsiz arsa tahsis, vergi indirimleri ve muafiyetleri, teşvik ve kredilerle sermayenin elde tutulması amaçlanmış, kalkınmanın ilk ve en önemli koşulunun sanayiden geçtiği belirtilmiştir. Bu dönemde Bursa OSB hizmet vermeye başlamış ve Manisa OSB’de kurulmuştur (Şenol, 2011: 30). Ayrıca özel sektörün geri kalmış bölgelerde yatırım yapması için birtakım özendirici ve teşvik edici planlamalar yapılmıştır. Ayrıca *Endüstriyel Teşvik* alt başlığı altında, sanayide verimi artırmak ve dengeli bir bölgesel kalkınmayı sağlamak amacıyla sanayi bölgelerinin seçilmesi ve düzenli sanayi yerleşimlerinin kurulması öngörülmüştür (Bilgin ve Ar, 2004: 93).

II. Beş Yıllık Plan döneminde (1968-1972) sanayi bölgeleri sorununu en alt kademedен başlayarak incelenmesi, irdelenmesi ve geliştirilmesi gerektiği, bu sorunu çözmek için OSB’lerin kurulması ve gelişmesi teşvik edileceği belirtilmiştir. Ayrıca Mesleki Liselerin oldukça önemli olduğu ve teknik eleman yetirmek için oldukça önem arz ettiği belirtilmiştir. Bu bağlamda Ortaöğretimden yüksek lisans kademelerine kadar gerekli düzenlemelerin yapılacağı vurgulanmıştır. 1963 yılında kurulan TÜBİTAK bünyesinde, Sanayi altyapısında çalışacak bilim adamları yetiştirmek üzere *Sanayi Araştırmaları Enstitüsünün* kuruluş hazırlıkları başlatılmış olması II. Plan dahilindeki bir başka kayda değer gelişmedir.

II. Plan döneminde kentleşme olgusu ve kentleşmenin gelişimi direkt OSB’lere bağlanmıştır. Organize sanayi bölgeleri, bölgesel gelişme, kentleşme ve yerleşme sorunlarını halletmek için bir araç olarak kabul edilmiştir. Dikkat edilirse II. Plan

döneminde kentleşmenin, kalkınmanın, İstihdamın, teknik eleman yetiştirmenin, göç edenin kente entegre olmasının yolunun sanayiden geçtiği, sanayinin gelişmesinin ise eğitimle mümkün olabileceği açıkça belirtilmiştir. Bir önceki planın olumsuzlukları ve eksiklikleri objektif olarak değerlendirilmiş, eğitim-sanayi-kentleşme sistematigi oturtulmaya çalışılmıştır. Ayrıca I. Plan dönemine nazaran sanayi teşvik tedbirleri katlanarak artırılmıştır. Sanayi kuruluşlarını desteklemek ve geliştirmek amacıyla potansiyeli olan ve uygun durumdaki kentlerin yakın çevresine, altyapıları hazır kümelenme tarzında mekânsal organizasyonlar kurulması kararlaştırılmıştır. Bu plan döneminde; Manisa, Konya, Gaziantep, Eskişehir ve Erzurum OSB'lerinin yapımına başlanmıştır (Bilgin ve Ar, 2004: 93).

III. Beş Yıllık Kalkınma Programında (1973-1977), istenilen sanayi ve tarım hedefine ulaşamamışken hizmet sektöründe hedefin üstünde bir oran yakalanmıştır. Hizmet sektörünün bu hızlı yükselişi, görece kısa bir zaman sonrası (yaklaşık 20-30 yıl) dönemde baskın ekonominin el değiştireceğinin habercisidir.

İthal ikame yönteminin, sanayisi ve genel olarak kalkınma düzeyi yükselme eğiliminde olan bir ülke için yetersiz ve çelimsiz bir çözüm olması, ihracattan çok iç pazara yönelik ticaretin ağırlıkta olması, petrol fiyatlarının yükselmesi, dünyadaki mevcut durum itibariyle dışardan ülkeye döviz girdisinin azalması, fiyat istikrarsızlığı, Türk parasının değer kaybetmesi gibi etmenler sanayi sektöründe istenilen hedefe ulaşmaya engel olmuştur. Dönem itibariyle çalışan nüfusun %65'i hala tarım sektöründe çalışmaktadır. Ancak bu işgücü arzından elde edilen gelir milli gelirin ancak %28'ni oluşturmaktadır. Yine de dönem itibariyle Türkiye ekonomisinin büyüdüğü söylenebilir. OSB'lerin önceki dönemlere göre ne anlam taşıdığı ve neler başarabileceği daha iyi anlaşılmıştır. Bu dönemde, Bilecik, İnegöl, Eskişehir II, Çorum, Kayseri I, Çerkezköy I, Ankara, Malatya, Denizli, Bolu, Adana I, Mardin, Tokat I, Konya II, Antalya ve Kars Organize Sanayi Bölgeleri ele alınmıştır (Bilgin ve Ar, 2004: 93). Sanayi ile beraber kentleşme/kentlileşme fikri bir önceki plan döneminde olduğundan da fazla III. Planda da çokça yer bulmuştur. OSB'lerin potansiyeli yüksek kentlerde mekân oluşturma ve düzenleme kapasitesinin azami derecede kullanılması öngörülmüştür. Ayrıca göç eden nüfusun kente uyum sağlaması açısından, daha çok hafif sanayinin kümелendiği OSB'lere önemli bir misyon yüklenmiştir. OSB'nin birincil görevi sanayileşmeyi ve kentleşmeyi düzenlemek

olarak ifade edilmiştir. Ayrıca Belediyelerin de OSB çevresinde yardımcı ve hızlandırıcı bir eleman ve aynı zamanda OSB'leri kısmen denetleyen bir mekanizma olması amaçlanmıştır (Şenol 2011: 35).

IV. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1979-1983) daha önce olması gereken ancak, Ülkenin sosyo- ekonomik durumu ve entelektüel ya da eğitim düzeyi ile alakalı olsa gerek, bu dönemde geç kalınmış bir kararla OSB'ler ayrı bir başlık olarak ele alınmıştır. Bu sanayileşme ve kentleşme adına oldukça önemli bir gelişmedir. Ayrıca bu plan döneminde iş bölümü, uzmanlaşma ve planlama stratejisi olarak kabul edilebilen bir "Özel İhtisas Komisyonu" kurulmuş ve OSB'lere yönelik bir mevzuatın önemine ve gerekliliğine değinilmiştir (Cansız, 2010: 46). Bu komisyon ile ilk defa OSB'ler adına işlerlik kazandırma durumu oluşturulmuştur. Ama ilginçtir, bu plan döneminde yeni OSB kurulması kararlaştırılmamıştır.

V. Beş Yıllık Kalkınma Planının (1985-1989) genel çerçevesinde *bütüncül ve yapıcı* bir yaklaşım hâkim görünmektedir. Bu plan OSB'lerin kentleşmeye etkisi anlamında değerlendirilmesi ayrıca önemli bir gelişme sayılmalıdır. (Cansız, 2010: 46). Bu durum mekân olarak OSB'nin, bir yerleşim elemanı olarak kabul gördüğü anlamı taşımaktadır. OSB'lere daha çok önem verilmiş, sektörel bütünleşme ve sanayinin yayılması, konut alanı ayrılması ve lojman yapılması gerektiği belirtilmiştir. Bu plan dünyadaki gelişmeleri de göz önüne alarak, sanayileşme-planlama-kentleşme çerçevesinde oluşturulmuş gibi görünmektedir. Planda *Bölgesel Gelişme Şemaları* kavramı geçmektedir. Buda yapılacak her şeyin belli bir kalıp içinde yapılacağını göstermektedir. Ayrıca bu planda ilk defa *İhtisas OSB*'lerin adı geçmiş ve bunların gelişmiş bölgelerde kurulmaları kararlaştırılmıştır.

VI. Beş Yıllık Kalkınma Planında (1990-1994) KOBİ'lerin sanayileşme sürecine entegre olabilmeleri için, revize edilip modernizasyonun sağlanması, amaçlanmış, OSB'lerde kalifiye eleman çalıştırmak için mesleki ve teknik okulların yaygınlaşması, çalışanlar için hizmet içi eğitim programlarının kurulacağı vurgulanmıştır. Bunun yanın iş hekimliği kurumu OSB ve KSS'leri kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Kalkınma planında kurulan 25 OSB, alan olarak 5.6 bin hektar iken sanayi parsel sayısı 3.370 sayısını bulmuş görünmektedir. Bir önceki plan döneminden farklı olarak, yeni OSB'lerin kurulması gerektiği belirtilmiş ve bu

bağlamda, 1994 yılı sonunda 8.8 bin hektarlık alanda, 5320 sanayi parseliyle toplam 37 adet OSB tamamlanmıştır (Bilgin, ve Ar, 2004: 95). Bir önceki planda belirtildiği gibi, tamamlayıcı faaliyetlerin yapıldığı KSS'lerin desteklenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca OSB'ler genel altyapı koşulların sağlandığı kentlerde kurulacak olan teknoparklarla birebir temas halinde olacağı belirtilmiştir.

Bir önceki planda olduğu gibi bu planda da, sanayide bölgeler arası dengesizlikleri en aza indirmek, sanayinin ve haliyle OSB'lerin yurt geneline yayılabilmesi adına yapılacak her türlü fiziki mekânsal düzenlemenin Bölge Gelişme Şemaları ile yapılacağı kararlaştırılmıştır. Ayrıca deri sanayinin de kümelenme yoluna giderek OSB'lere taşınması kararı alınmıştır.

VII. Beş yıllık Kalkınma Planında (1996-2000 kapasite kullanım oranları düşük ve nispeten az bir doluluk oranına sahip OSB'lerin desteklenmesi kararlaştırılmıştır. Bunun dışında istisnai durumlar hariç, sanayi yatırımlarının desteklenmeyeceği ve OSB dışında kurulan sanayi tesislerinin OSB'ye taşınmasının zorunlu olduğu kanısı ağır basmış, bunun özendirilmesi gerektiği savunulmuştur. Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) kapsamı içinde yer alan OSB'ler tamamlanacak ve sonrasında KSS'ler desteklenecektir. Üniversitelerin sanayiye daha çok katkı sağlaması ve işbirliği içinde olması gerektiği vurgulanmış, gelişmiş bölgelerde ihtisas OSB'lerin açılması hızlandırılması kararı alınmıştır. Aynı zamanda yeni bin yılın başında teknoloji kullanımının artırılması ve AR-GE faaliyetlerine önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Dönem itibarıyla 37 OSB tamamlanmıştır (Bilgin ve Ar, 2004: 96). Planın başlama tarihinden bir yıl öncesi için (1995) hazırlanan Yatırım Programında 81 OSB bulunurken bu OSB'lerin alanı 9.688 hektar olarak hesaplanmıştır. Bahsi geçen OSB'lerin 19'u etüt safhasındadır (Bilgin ve Ar, 2004: 96).

VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planında (2001-2005) giderek büyüyen bölgelerarası dengesizliklerin arttığı ve bu durumun çözümü için birtakım tedbirler alınması gerektiği dile getirilmiştir. Nitekim Türkiye toplam sanayi ve hizmetler katma değerinin sırasıyla %51,8'ini ve % 36,9'unu Marmara Bölgesi sağlamaktadır (İnan, 2006: 13). Sanayileşme olgusunun yurt geneline yayılması ile beraber OSB'lerinde aynı doğrultuda bir kalkınma hamlesi olarak görülmesi fikri önceki planlarda olduğu gibi bu planda da devam etmiştir. Planda KOBİ'lere fazlaca önem verilmiş, mevcut

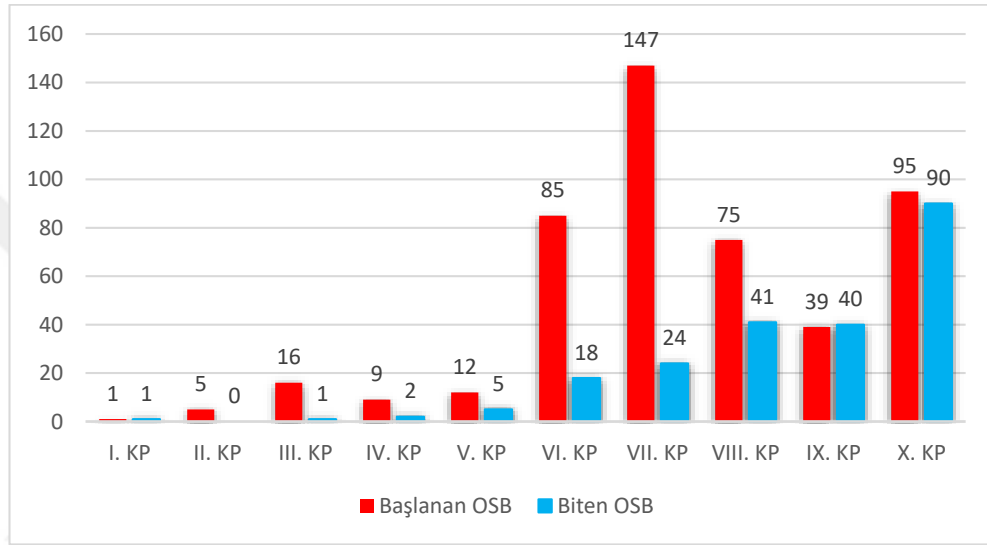
kalkınma, sanayi, OSB ve KSS politikasının yanında Örnek Sanayi Siteleri için uygulama alana bulunacağı ve bu durumun orta boy işletmeler için önem arz ettiği vurgulanmıştır. İleri teknoloji kullanılarak OSB ve Teknokentlerin yapılması kararlaştırılmıştır. Bunun yanında OSB'ler için atık yönetimi ve geri dönüşüm uygulamalarının destekleneceği vurgulanmıştır (DPT, 2000: 171).

Bu planda, 4562 sayılı OSB Kanununa işlevsellik kazandırmak adına mevzuata yönelik yeni çalışmalar yapılması kararlaştırılmış olup plan itibarıyla 13 tanesi Kalkınmada Öncelikli Yörelere (K.Ö.Y) olmak üzere toplam 43 adet OSB tamamlanmıştır (DPT, 2000: 171).

IX. Beş yıllık kalkınma Planında (2007-2013) “İmalat sanayisinin; teknoloji üretiminde yetersizlik, modern teknoloji kullanımının hızlı yaygınlaşamaması, nitelikli işgücü noksanlığı, yüksek katma değerli ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti, yeni gelişen sektörlerle yeterince yatırım yapılamaması, tesislerin üretim ve yönetim yapılarında iyileştirme ihtiyacı, yatırımcıların bilgiye erişimindeki zorluklar, OSB ihtiyacının yeterli düzeyde karşılanamaması ile kayıt dışılık ve ithalattan kaynaklanan haksız rekabet gibi hızlı gelişmeyi sınırlayan yapısal nitelikteki sorunları devam etmektedir” (DPT, 2007: 42) ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeye göre ilk plan döneminden bu plana kadar geçen sürede yeni ve yeniden sorunlarla karşılaşmış ve her çözüm önerisi bir sonraki planda da gerekliliği yönünden vurgulanmıştır. Plana göre OSB'ler planlandığı ölçüde hedefe ulaşamamış ve ihtiyaçları yeterince karşılayamamıştır. Bu doğrultuda ihtisas OSB'lerin artırılacağı belirtilmiştir. Bu planın diğerlerine göre daha kapsamlı daha planlı bir şekilde revize edildiği ve daha modern görüldüğü söylenebilir. Amaç daha çok Avrupa Birliği (AB) standartlarını yakalamak gibi görünmektedir.

Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018) Hâlihazırdaki bu son plan “ekonominin küresel anlamda belirlenen vizyonunun bir takım riskler taşıdığı istikrar ortamının yeterli olmayıp süren belirsizliklerin, küresel ekonomide dengelerin değiştiği gelişmiş ve gelişme yolunda olan bazı ülkelerin söz sahibi olma oranlarının değiştiği bir sürecin akabinde oluşturulmuştur” (Dumansızoğlu, 2017: 55). Dünyanın giderek küçüldüğü, küresel köy tanımı yerine küresel kent olma amacına yaklaştığı söylenebilir. Gelişmekte olan ülkeler için *en az bir adım geride olma eğiliminin* aşılacağı bir

eşik olarak tanımlanabilir belki de. Türkiye’de mevcut dünya konjonktürünü de göz önünde bulundurarak, planın genelinde de görüleceği üzere, teknoloji ve revizyonlarla, sürdürülebilir kalkınma hedefi amaçlamıştır. Sanayi ve haliyle OSB’ler kalkınma adına ülkenin muhafızı konumundadır. Ayrıca OSB’ler kentleşme ve kentsel dönüşümün hızlandırıcısı olmalıdır görüşü benimsenmiştir. Bu plan döneminde 130 olan OSB sayısı 153 sayısına ulaşmıştır. Yine OSB içinde faaliyette bulunan 35 bin işletmenin sayısı 45 bine yükselmiştir (DPT 2014: 92).

Şekil 7. Kalkınma Planlarında Başlanan ve Biten OSB Sayıları

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı ve OSBÜK verilerinden derlenmiştir.

Kalkınma planlarının her biri farklı düzenlemeler içerirken OSB’ler bağlamında birçok düzenleme ve iyileştirme öngörmüştür. Bunları özetleyecek olursak; OSB’ler, I. ve II. planda sanayi ve kalkınma adına, az da olsa, bir hızlandırıcı misyonu üstlenirken, III ve IV. Planda yerel ayrı ayrı yöre ve bölge kaynaklarının değerlendirilmesi görüşü ile KÖY’lere ağırlık verilmiştir. V. Plan, devlet desteği ve sektörel bütünleşme çerçevesinde bir OSB politikası izlenirken, VI. Planda OSB’lerle bütünleşmesi zorunlu olan teknopark kavramı üzerinde durulmuştur. VII. Plan OSB’ler için önceki planlara göre daha kapsamlı olarak hazırlanmış, bu doğrultuda AB ile uyum, ar-ge faaliyetleri, üniversite-OSB işbirliği ve küresel uyum konuları ele alınmıştır (Örnek-Özden, 2016: 134-114). VIII. Plan, mevcut OSB kanununun uygulanabilirliği ile OSB’lerin daha çok özendirilmesi üzerinde durulurken, IX. Ve X. planlarda OSB’ler için kurumsallaşma ve yönetim kısmının daha düzenli hale getirilmesi amaçlanmıştır. Planlı dönem ile birlikte, kalkınma yolunun sanayiden

geçtiği daha iyi anlaşılmıştır. Türkiye sanayisinin görece gelişmeye başlaması 1950'lerden itibaren başlamış ve bunun doğal bir sonucu olarak, kırdan kente yoğun bir göç hareketini de tetiklemiştir. Bu durumun, sanayi ile beraber, Türkiye'deki kent kavramının yapısını değiştirdiği ve kenti dönüştürmeye başladığı söylenebilir. Türkiye'nin OSB kavramı ve yapısıyla ilk tanışması olan Bursa OSB'nin faaliyete girmesi, planlı döneme denk gelmektedir. Böylelikle 1963 yılından bugüne kadar gelen süreçte OSB kavramının her önemi her dönem daha da fazlalaşarak devam etmiştir.

1.3.5. OSB'ler ile İlgili Destekler

Bir bölgede OSB kurulabilmesi için birtakım şartların oluşması gerekmektedir. Bunlara fiziki ve beşeri şartlar olarak bakabiliriz. OSB'nin rahat ve nispeten bağımsız hareket edebilen bir mekân, işlev yönünden pratik bir yürütme şemasına sahip olması gerekir. OSB'nin kurulabilmesinin temel koşullarından bir tanesi de teşvik, destek ve hibelerdir. OSB'lerle ilgili destek ve teşvikler finansman kaynağı olabileceği gibi hibe yoluyla araç, ulaşım, fiziki altyapı, muafiyetler gibi dolaylı hizmetler de olabilmektedir. Devletin belirli kurumlarının kanun ve yönetmeliklerle müdahil olduğu OSB'ler çeşitli teşvikler, krediler, hibeler vs. almaktadır. OSB'lerin kurulması ve geliştirmesi için, 31 Ocak 1982 tarihli ve 17591 sayılı, Sanayi ve Ticaret (Teknoloji) Bakanlığı Fonlar yönetmeliği yürürlüğe girmiştir (URL 18). Oluşturulan fonun bütçesi Maliye ve Sanayi ve Teknoloji bakanlığı tarafından karşılanmaktadır.

Bakanlık tarafından bölgelerin gelişmişlik düzeyine göre sağlanan avantajlar farklılık göstermektedir. Ülkenin nispeten geri kalmış bölgelerine daha fazla teşvik, indirim ve hibe sağlanmaya yönelik düzenlemeler olduğu görülmektedir. Bunun yanında OSB'nin kurulması ve iyileştirmesi adına devletin desteğinin olması gereklidir. Türkiye gibi gelişmekte olan bir ülkede vergi muafiyetlerinin olması, OSB'ler adına ön açıcı nitelikte bir uygulamadır. Ayrıca sağlanan kredilerin geri ödeme koşulları da oldukça iyileştirilmiştir. Devletin bölgelerarası farkların en az düzeye çekilmesi için yaptığı ve aynı zamanda Türkiye'deki bütün OSB'ler için kolaylıklar sağladığı görülmektedir.

Tablo 5. OSB'lere Uygulanan Vergi Muafiyetleri (2016 Başı)

Vergi Türü	OSB Tüzel kişiliği	OSB'de Yer Alan İşletmeler	Açıklama
Emlak Vergisi	Muaf İnşaat bitim tarihini takip eden Bütçe yılından itibaren 5 yıl	Muaf İnşaat bitim tarihini takip eden Bütçe yılından itibaren 5 yıl	1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 5. maddesine 3365 sayılı kanunla eklenen (f) fıkrası
Atık Su bedeli	Muaf Atık su arıtma tesisi işletenler	Muaf Atık su arıtma tesisi işletmeleri	4562 sayılı PSB Kanununun 21. maddesi
Elektrik ve Havagazı	Muaf OSB'nin kendi binalarının tüketeceği elektrik için	Muaf Değil	4562 sayılı OSB Kanunu ve 2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanunu
KDV	Muaf Arsa ve işyeri dışındaki teslimleri ve bölge dışındaki arsa ve işyeri teslimleri KDV'ye tabi	Muaf Değil	4369 sayılı Kanunun 60. maddesi ile 3065 sayılı KDV Kanununun 17/4. maddesine eklenen (k) bendi
Bina İnşaat Harcı ve yapı Kullanma İzni Harcı	Muaf	Muaf	2464 sayılı Belediye Gelirleri Kanununun 80. maddesi
Kurumlar Vergisi	Muaf OSB'nin esas faaliyetleri dışındaki faaliyetleri nedeniyle elde edeceği gelirleri Kurumlar Vergisine tabidir	Muaf Değil	5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunun 7. maddesine 05.06.1997 tarih ve 4264 sayılı Kanunla eklenen 25.bendi

Kaynak: Bayülken, 2017.

Şekil 8. Teşvik Uygulamaları Açısından İllerin Gelişmişlik Düzeyine Göre Bölgesel Dağılımı

Kaynak: Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2017.

1.4. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki OSB'ler

Türkiye’de, sanayi atılımları İzmir İktisat kongresiyle başlayan, II. Dünya savaşı sonrasında devletleşme politikası ile sanayileşme fikrinin önem kazandığı bir fikri dönüşüm çabası içinde gerçekleşmiştir. Planlı kalkınma dönemi ile hız kazanan Türkiye’deki sanayileşme hareketi, 1950-1980 döneminde ülke geneli için yerelden başlayıp topyekûn bir kalkınma modeli benimsenmiş, 1980-2000 döneminde, dünya sanayi sistemine akredite olma arasında rol kapmaya çalışan, 2000 sonrası dönem için ise, daha çok niteliksel olarak iyileştirme, Avrupa standartlarına ulaşma çabasında olma olarak özetlenebilir. Bu süreçte OSB'lere sanayileşme ve kentleşme adına önemli görevler yüklenmiş ancak Türkiye’de bölgelerarası farklı sanayileşme ve “OSB’leşme”, dahası kentleşme ve kentlileşme oranları arasındaki fark her geçen gün artmıştır. Akdeniz, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki OSB sayısı toplam 81 adetken, Marmara bölgesinde 90 adet OSB bulunmaktadır. Bölgeler arası farklar, dünyanın neresinde olursa olsun, ortadan kaldırılamaz elbette. Ancak en azından farkın daha da açılmaması hedeflenmelidir.

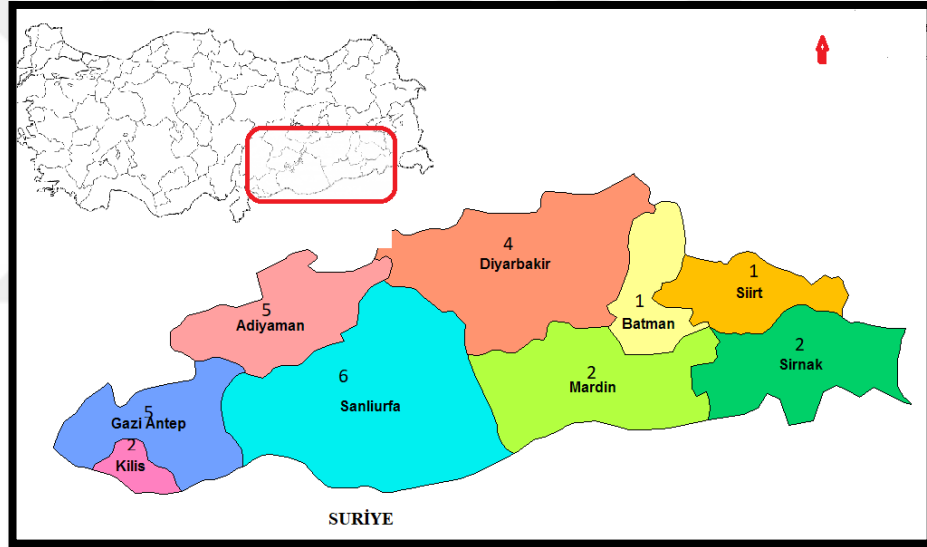
Güneydoğu Anadolu Bölgesinde toplam 28 adet OSB bulunmaktadır. Bölge, Türkiye toplam OSB sayısının % 8’i civarında bir orana sahiptir. Türkiye’deki 331 OSB’nin toplam yüzölçümü 1 milyar 25 milyon m² den fazla bir alanı kaplamaktadır (Kişi başına 12,12 m² nitelikli sanayi arsası) (URL 19). Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunan 28 OSB’nin, 13,113,34 hektarlık toplam alanına karşılık bölgenin, 61.244 km²’lik yüzölçümü ve yaklaşık 9 milyon nüfusu bulunmaktadır. Kişi başına en yüksek OSB arsası Kilis’tedir (122,77 m²) (URL 19). Kilis, bölgenin en az alanına sahip ili olduğu gibi Türkiye’nin de, Yalova’dan sonra, alan olarak ikinci küçük ilidir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde kişi başına yaklaşık 14.57 m² OSB arsası düşmektedir. Bölge geneline kıyasla ortalamayı Gaziantep ve Kilis’in yükselttiği açıkça görülmektedir. İki Şehrin toplam OSB alanı tüm bölgenin toplam OSB alanının yarısından fazladır (Antep ve Kilis toplamı 6. 574.9 hektar). Yapılan bu hesaplamalara inşaat veya yapım aşamasında, faaliyete giren ve girmeyen tüm OSB’ler dahil edilmiştir.

Tablo 6. Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki OSB'ler (2019)

	İl	OSB'nin Unvanı	OSB'nin Alanı (Hektar)	Toplam Parsel Sayısı	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Boş Parsel Sayısı	İnşaat Halindeki Firma Parsel Sayısı	Üretimdeki Firma Parsel Sayısı
1	Adıyaman	Adıyaman	292	150	142	8	10	124
2	Adıyaman	Besni	121	47	23	24	6	11
3	Adıyaman	Gölbaşı	110	36	19	17	3	10
4	Adıyaman	Kâhta	160,50	71	53	2	9	30
5	Adıyaman	Adıyaman Mermer İhtisas	82.60	-	-	-	-	-
6	Batman	Batman	379,74	98	98	0	10	75
7	Diyarbakır	Diyarbakır	915,80	311	298	13	33	217
8	Diyarbakır	Diyarbakır Tekstil İhtisas	129	105	83	22	-	-
9	Diyarbakır	Diyarbakır Tarıma Dayalı İhtisas(Besi)	188	80	83	-	5	54
10	Diyarbakır	DiyarbakırII	294	-	-	-	-	-
11	Gaziantep	G. Antep	4305	1406	1406	-	395	1011
12	Gaziantep	G.Antep Tarıma Dayalı İhtisas(Besi)	475	650	562	88	20	537
13	Gaziantep	Nizip	99	37	37	-	7	30
14	Gaziantep	İslâhiye	85	73	65	8	1	-
15	Gaziantep	Oğuzeli Havaalanı Islah	94	238	238	-	108	100
16	Kilis	Kilis	213.50	90	84	6	9	28
17	Kilis	Kilis Polateli Şahinbey Tekstil İhtisas	1303.40	-	-	-	-	-
18	Mardin	Mardin	341.20	207	-	-	12	141
19	Mardin	Mardin II	104	72	-	-	-	-
20	Siirt	Siirt	70	73	19	54	3	5
21	Şanlıurfa	Şanlıurfa	1713	570	442	128	61	151
22	Şanlıurfa	Şanlıurfa Tarıma Dayalı İhtisas (Besi)	855	6	-	6	-	-
23	Şanlıurfa	Şanlıurfa Viranşehir	182.50	83	59	-	19	40
24	Şanlıurfa	Siverek	100	81	-	-	-	-
25	Şanlıurfa	Birecik	100	41	39	2	-	-
26	Şanlıurfa	Şanlıurfa Gıda İhtisas	235	86	-	-	-	-
27	Şırnak	Şırnak	84	24	5	19	1	3
28	Şırnak	Şırnak Cizre	82	55	44	11	10	13

Kaynak: OSBÜK OSB Envanteri, Mayıs 2019.

Güneydoğu Anadolu bölgesi gelişmeye açık ve çeşitli dallarda ihtisas OSB'ler OSB kurmak için elverişli ve potansiyeli yüksek özellikler arz etmektedir. Tarım arazilerinde oldukça zengin bir bölge olduğu gibi gerek küçük gerekse büyük baş hayvan bağlamında, çok zengin kaynaklara sahiptir. Ancak bölge, uzmanlaşma veya ihtisaslaşma gerektiren, besi faaliyetlerini yeterince yürütememektedir. Bu duruma en iyi çözüm besi OSB'lerin yaygınlaştırılmasıdır. Hâlihazırda bölgede sadece Gaziantep besi OSB'nin faaliyette olduğu görülmektedir. Bölgenin tamamında hayvancılık adına girişimler olsa da, pratiğe geçme konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Örneğin İleride değinileceği üzere tüm resmi işlemleri bitmiş olmasına rağmen, Şanlıurfa Besi OSB'nin inşaatına 2019 yılı itibariyle başlanmamıştır. Bürokrasinin ağır işlemesi, yatırımcının ticaret ve üretme potansiyeli önünde engeller oluşturmaktadır.

Şekil 9. Güneydoğu Anadolu Bölgesi İllerine Göre OSB Sayıları

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin gelişmişlik düzeyinin düşük olması devletin bir takım tedbirler almasını zorunlu kılmıştır. 1972 yılında kurulan KÖY Dairesi tarafından, iki bölgedeki illerin tamamı bu statüye dahil edilmiştir (Örnek-Özden, 2016). 1980 öncesi durumda bölgede sadece 2 adet OSB bulunmaktadır. Bunlardan birincisi Türkiye'nin ilk OSB'lerinden biri olan ve 1969 yılında kurulan Gaziantep OSB (URL 20), diğeri Herhangi bir kredi ve destek almadan 1976 yılında kurulan ve ancak 1990 yılında faaliyetlerini yoğunlaştırabilen Mardin OSB'dir (URL 21).

Güneydoğu Anadolu Bölgesinde sanayi alanı açısından, Şanlıurfa II. sırada yer alırken Gaziantep tüm bölgenin yarısından fazla bir orana sahiptir. Gaziantep bölgenin ve aynı zamanda Ülkenin önemli sanayi kentlerinden biri olduğu gibi OSB niteliği, sayısı ve alanı olarak ta Türkiye sıralamasında üst basamaklarda yer almaktadır. Bu açıklamalar doğrultusunda ortaya çıkan bir takım soruların cevaplanması zorunludur. Türkiye’de beşeri alanda, yani insan-mekân bağlamında, yapılan bütün çalışmalarında bölgeler arası farklılıkların olduğu, kimi bölgelerde bunun kabul edilebilir seviyede olduğu söylenirken, kimi yerlerde kıyaslanamayacak ölçüde farklar olduğu, dile getirilmektedir. Türkiye, yatırımcı adına daha esnek uygulamalara yer vermeli ve bunu politika haline getirmelidir. Teşvikler ve vergi indirimleri gibi uygulamalar geri kalmış bölgeler için daha yapıcı ve kontrol edilebilir hale getirilmelidir. Zira alınan kredinin ya da benzeri teşvik kalemlerinin geri ödemesinde çokça sorun yaşanabilmektedir.

1.5. Şanlıurfa İlindeki OSB’ler ve OSB’lerin Özellikleri

Şanlıurfa ilinde bulunan OSB’ler içinde Şanlıurfa ve Viranşehir faal görünmektedir. Diğerleri proje altyapı ve inşaat aşamalarındadır. Faaliyete geçmesi çok uzun zaman alacak gibi görünse de, hem besi hem de gıda ihtisas OSB’nin Şanlıurfa’da olması, OSB çeşitliliği açısından il için özel bir avantajdır.

Tablo 7. Şanlıurfa İlindeki OSB’ler

OSB’nin Adı	OSB’nin Alanı (Hektar)	Toplam Parsel Sayısı	Tahsis Edilen Parsel Sayısı	Boş Parsel Sayısı	İnşaat Halindeki Firma Parsel Sayısı	Üretimdeki Firma Parsel Sayısı
Şanlıurfa	1713	570	442	128	61	151
Şanlıurfa Tarıma Dayalı İhtisas (Besi)	855	6	-	6	-	-
Şanlıurfa Viranşehir	182.50	83	59	-	19	40
Siverek	100	81	-	-	-	-
Birecik	100	41	39	2	-	-
Şanlıurfa Gıda İhtisas	235	86	-	-	-	-

Kaynak: OSBÜK OSB Envanteri, Mayıs 2019.

Şanlıurfa OSB: Şanlıurfa II. ve III. kısım çalışmaları devam etmektedir. Kimi Kaynaklarda Şanlıurfa II. OSB diye geçen yer aslında Şanlıurfa merkez OSB'nin etap çalışmalarıdır. Şanlıurfa'nın ilk OSB'si aynı zamanda Güneydoğu Anadolu Bölgesinin önemli OSB'lerinden biri olan Şanlıurfa OSB, Bakanlar Kurulunun 15.07.1976 tarih 7/12207 sayılı kararı ile kurulması öngörülen bu mekân, 23.07.1976 tarihinde 15655 resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren mevzuatlar çerçevesinde kendine yer bulmuştur.

Şanlıurfa OSB, il ve bölge adına oldukça önem arz etmektedir. İlk kurulduğundan bugüne sürekli gelime kaydetmiş ve ilin ve bölgenin ihtiyacı ölçüsünde, alan olarak sürekli büyümüştür. II. Ve III. kısım çalışmalarının büyük bir bölümünün bittiği anlaşılan bu OSB, bugün itibariyle ihtiyaca cevap verebilmektedir. Ancak, Besi OSB ve Gıda İhtisas OSB'nin aynı bölgede yapılması, buranın büyük bir OSB kampüsüne dönüşeceği görüntüsü verse de, bu durum, Şanlıurfa OSB'nin yatay yönlü büyümesini de sınırlandırmış olacaktır. Ayrıca burada bulunan 3 OSB'nin de Kızılkıyü Yaban Hayatı Koruma Sahasına sınırı bulunmaktadır. Bu durumda her üç OSB'nin de planlama yönünden eksik olduğu söylenebilir.

Foto 3. Şanlıurfa OSB I

Foto 4. ŞUOSB Bölge Müdürlüğü Binası

Foto 5. ŞUOSB Şanlıurfa İstikametine Doğru Görünümü

ŞUOSB 1989 yılı yatırım programına alındıktan sonra 05.01.1991 tarihinde Kent merkezine 17 km mesafede, Şanlıurfa-Gaziantep karayolu üzerinde temelleri atılmıştır. İlk aşamada 220 ha alana sahip OSB sonraki çalışmalarla 1.713,02 hektarlık bir alana yayılmıştır (ŞUOSB Katılımcı İlişkiler sorumlusu Deniz GÜNER ile yapılan Görüşme).

Tablo 8. ŞUOSB Parselasyon Durumu

Bölge	Proje Aşamasında	İnşaat Aşamasında	Faaliyette	Boş Parsel	Toplam Parsel	Toplam Alan (ha)
1. Kısım	0	7	227	3	237	377,82
2. Kısım	18	39	119	23	199	800,00
İlave Alan Doğu Kısım	8	17	2	17	44	135,00
İlave Alan Batı Kısım	2	0	0	88	90	400,00
Toplam	28	63	348	131	570	1.713,02

Kaynak: ŞUOSB Bölge Müdürlüğü Verileri, 2018.

Bölgenin önemli OSB'lerinden Olan Şanlıurfa OSB, Türkiye'de alan olarak ilk on OSB içerisinde yer almaktadır. Ayrıca, bölge şartlarına göre, istihdam kapasitesi iyi durumdadır. Aşağıdaki tablo 2018 itibariyle sosyal güvenceli çalışan sayısı 25 bin civarında olan OSB, Şanlıurfa için önemli bir istihdam merkezi konumundadır. Bilindiği gibi Şanlıurfa genç nüfusun fazlalığı ve işsizlik konularında Türkiye ortalamasının üzerinde istatistiklere sahiptir. Gerekli özen gösterilirse Şanlıurfa'nın tüm OSB'leri İl bazında oldukça fazla olan genç nüfusa iş kapısı olacaktır. Bir OSB'nin planlama kentleşmeye katkısı ve istihdam yaratma kapasitesi oldukça fazladır.

Tablo 9. ŞUOSB Sektörlere Göre İstihdam Sayısı (2018)

Sektör	Firma Sayısı	Çalışan Sayısı
Tekstil-Giyim-Deri	145	14.467
Gıda-Tarım	65	4.048
Kimya-Plastik	24	1.402
Metal-Makine-İnşaat	32	2.477
Mobilya	6	693
Medikal	5	288
Elektrik-Elektronik	5	577
Diğer	21	912
Toplam	303	24.864

Kaynak: ŞUOSB Bölge Müdürlüğü Verileri, 2018.

Şanlıurfa Tarıma Dayalı İhtisas OSB (Besi): Besi OSB'ler normal prosedürün dışında, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına değil, Tarım ve Orman

bakanlığına bağlı OSB’lerdir. Şanlıurfa Besi OSB 2007 yılında 254 sicil numarası ile tüzel kişilik kazanmıştır (Şanlıurfa Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Görüşme Verileri).

Tablo 10. Şanlıurfa Tarıma Dayalı İhtisas Besi OSB Bölümlerinin Alan ve Oranları

Bölümler	Alan(Hektar)	Oran(%)
1-Besi İşletme alanı	539.89	63.11
2-Sanayi Tesis Alanı	33.90	3.96
3-İdari ve Sosyal Tesis Alanı	6.13	0.72
4-Gübre Bertaraf Tesisi	17.10	2
5-Acil Kesim Ünitesi	3.67	0.43
6-Karantina Alanı	5.91	0.69
7-Tır ve Kamyon Garajı	1.93	0.23
8-Yem Hammadde Tesis	0.75	0.09
9-Akaryakıt İstasyonu	0.20	0.02
10-Dezenfeksiyon Merkezi	0.38	0.05
11-Ana Kontrol Merkezi	0.31	0.04
12-Teknik Hizmet Alanı	3.8	0.44
13-Yeşil Alan	110.76	12.95
14-Sağlık Koruma Bandı	49.75	5.81
15-Yollar	78.87	9.26
Toplam	855.39	100

Kaynak: URL 22.

Halen yapım aşamasında olan Şanlıurfa Tarıma Dayalı İhtisas Besi OSB’de toplam 534 işletme parseli, 6 sanayi tesisi alanı, 1 gübre bertaraf alanı, 1 biyogaz arıtma tesisi, 1 atık su arıtma tesisi ve 1 adet acil kesim ünitesi planlanmıştır (Şanlıurfa Besi OSB İdare Ofisi görüşme verileri). OSB’nin Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından finanse masrafları karşılanan altyapı yapım işleri bitmiş olup üst yapı çalışmalarına başlanmıştır. Ayrıca her işletme için 200 büyükbaş besili hayvan kapasitesi mevcuttur. OSB’de hedeflenen toplam hayvan sayısı 106.800 baştır. Proje

ile yıllık 42 bin ton karkas et üretiminin yanı sıra 5000 kişinin üzerinde bir istihdam hedefi bulunmaktadır (Şanlıurfa Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü görüşme verileri). Bu OSB'nin mevzuat ve diğer bir takım engellerle karşılaşmadan faaliyete geçmesi gerektiği, Şanlıurfa'nın istihdam sorununa az da olsa katkı sağlayacaktır. OSB yönetiminin faaliyete geçme konusunda çok caba sarf ettiği gözlemlenmiştir.

Besi OSB yönetimi, girişimci bulma konusunda sıkıntı yaşanmadığını ve gerektiğinde fazla müteşebbis sayısına ulaştıklarını beyan etmişlerdir. İlin ve bölgenin potansiyeli düşünülürse bu beklenen bir durumdur. Yapılan gözlemler ve görüşmeler sonucu, resmi işlemlerin ağırlığı ve finansman eksikliğinin olduğu tespit edilmiştir. Bu durumda Besi OSB'nin, faaliyete geçmesi fazlaca zaman alacak gibi görünmektedir

Besi OSB idare binası Şanlıurfa merkezde bulunmaktadır. İdare binası çalışanları ile yapılan görüşme süresince Besi OSB'nin simülasyonlarını da izleme fırsatı bulunmuştur. Şanlıurfa Besi OSB, gayet nizami ve işlevsel bir plana sahip olduğu görülmektedir. Ancak uygulama kısmının nasıl olacağı ile ilgili bir tespitte bulunmak bu gün pek olası değildir.

Aşağıdaki şekilde işaretlenen alanlar, 1 ŞUOSB, 2 Besi OSB 3 ise Tarıma dayalı İhtisas OSB'yi belirtmektedir. YHGS ise ceylan koruma alanı da denilen Yaban Hayatı Geliştirme Sahasının kuzeybatı sınırını göstermektedir. Bu durumun yaratacağı bir takım resmi, fiziki ve beşeri etkileri olacağı muhakkaktır. Yaban hayatı sahasın komşusu durumundaki üç OSB alanının da ÇED raporunun nasıl bir süreçte çıkarıldığı merak konusudur.

Çalışma sürecinde kaynak bulmak konusunda sıkıntılar yaşansa da çalışmanın bölümlerinde kullanılmak üzere elde edilen en az bir veriye ulaşılmıştır. Aşağıdaki harita da olduğu gibi alınan kaynak verileri bazen doğrudan bazen de ekleme yapılarak kullanılmaya çalışılmıştır. Konu alanı popüler olmasına rağmen, uzmanlık, iş bölümü, iş hassasiyeti ve profesyonellik anlamında nitelikli birimlerle çok az karşılaşmıştır.

Şanlıurfa Gıda İhtisas OSB: Şanlıurfa'nın mevcut tarım arazileri ve genel olarak tarım potansiyeli göz önünde bulundurulursa bir ihtisas OSB'nin kurulması için geç bile kalındığı söylenebilir. Şanlıurfa'nın 1.933.600 hektar yüz ölçümü ve 1.107.114 hektar tarımsal faaliyet alanının varlığı ile Türkiye'deki tarım alanı

toplamının %4,9'unu oluşturmakta birlikte, ilk iki sıradaki Konya ve Ankara'nın ardından, tarım alanı büyüklüğü olarak, üçüncü büyük ildir. (URL 22).

Şanlıurfa Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü verilerine göre, Şanlıurfa Gıda İhtisas Organize Sanayi Bölgesi ile ilgili olarak Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı 17/05/2016 tarihinde yer seçimi komisyonu oluşturarak Eyyübiye İlçesi Koçören Mahallesi mevkiinde, uydu haritasında da görüldüğü gibi, ŞUOSB ve Şanlıurfa Besi OSB'ye oldukça yakın bir konumda, yaklaşık 235 hektarlık alanda kurulmuştur. Hâlihazırda projelendirme aşamasında olan OSB, 28.12.2017 tarihi itibarıyla 341 sicil numarası ile tüzel kişilik kazanmıştır (Şanlıurfa Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Mülakat Verileri). Toplam 235 hektar alana sahip olan OSB'nin 150 hektarlık sanayi alanı bulunmakta olup sanayi alanı 86 ayrı parselden oluşmaktadır. Projeye göre en büyük parseli 50 bin m², en küçük parseli 6 bin m² olan OSB'de 2 adet teknik destek alanı bulunmaktadır. Şanlıurfa Gıda İhtisas OSB ve Şanlıurfa Tarıma Dayalı İhtisas Besi OSB, ŞUOSB ile aynı mevkide yer aldıklarından, elektrik, doğalgaz ve diğer altyapı maliyetleri düşmektedir. Bu durum maliyetleri düşürdüğü gibi parselizasyon çalışmalarını da kolaylaştırıp hızlandırabilmektedir.

Tablo 11. OSB Kampüsünün Çeşitli Lokasyonlara Göre Konumu

En Yakın	Lokasyon Adı	Mesafe
Karayolu	D-400	1 km
Karayolu(otoban)	E-90	3 km
Havaalanı	GAP	45 km
Üniversite	Harran	38 km
Sınır Kapısı	Akçakale	70 km
Liman	İskenderun	310 km

Kaynak: Google Earth üzerinden hesaplanmıştır.

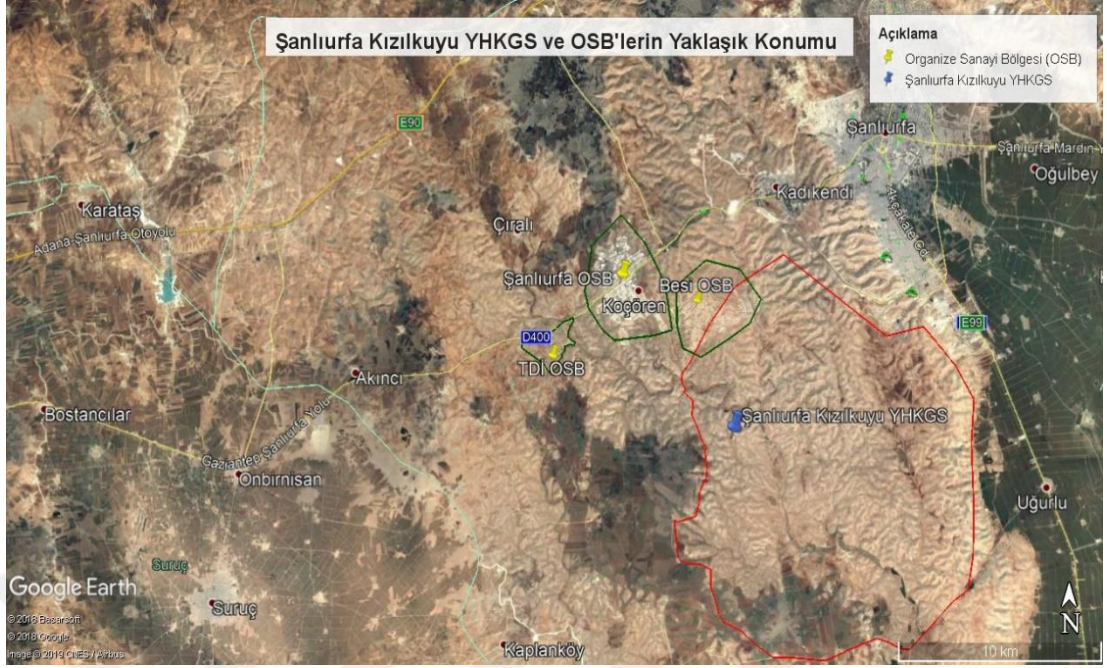
Siverek OSB: 07.09.2016 tarih ve 29966012-453.02E.3992 sayılı mevzuat kapsamında 320 sicil numarası ile tüzel kişilik kazanıp kuruluşu resmîyet kazanan Siverek OSB'nin yaklaşık 100 hektar alan üzerine kurulması planlanmıştır (Şanlıurfa Sanayi ve Teknoloji İl Müdürlüğü Mülakat Verileri). Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığın kararı ile 12 Mayıs 2016'da Siverek OSB'nin yer seçimi yapılmıştır.

Bakanlığın izni ile tüm resmi işlemler bitmek üzeredir (Şanlıurfa Yatırım Destek Ofisi Verileri). Siverek OSB, kent merkezine 13,5 km mesafededir (URL 23). 250 bini aşan nüfusu ile bir kentten daha büyük alana ve nüfusa sahip Siverek'te en kısa zamandan bir OSB yapılması kentin kalkınmasında önemli rol oynayacaktır.

Birecik OSB: Şanlıurfa ilinin 6. Bölgede yer alması bölgenin tamamında olduğu gibi bu OSB içinde bir takım avantajlar oluşturmuştur. Ancak OSB halen inşaat aşamasındadır. Yatırım Programında alan olarak 200 hektar (ilk etapta 50 ha) ve bir milyon TL yatırım bedeli ile (URL 24) yer almasına rağmen mevcut durumda 116 hektar alan ve 42 parselden oluşmaktadır. Yer seçimi tamamlandıktan sonra gerek Birecik merkez ve gerekse OSB'nin Gaziantep sınırına yakın bir konumda bulunması var olandan yararlanma adına oldukça elverişli koşullar sunacaktır. Esas olarak Birecik'te bir OSB kurulması Şanlıurfa adına da oldukça önemlidir. Zira konum olarak Güneydoğu Anadolu Bölgesinin iki önemli ilinin (Gaziantep ve Şanlıurfa) ve aynı şekilde OSB'sinin ortasında bir konumda yer almaktadır.

Çalışma sürecinde Viranşehir OSB dışında da Şanlıurfa'daki OSB'lerle ilgili bir takım sorunlar tespit edilmiş ve çalışmanın bu bölümünde bu sorunlara değinilme gereği duyulmuştur. Şanlıurfa-Gaziantep yolu üzerinde ŞUOSB öbek noktası olmak üzere, II. kısım OSB, Besi OSB ve Gıda İhtisas OSB'nin yer aldığı bir OSB'ler Kampüsü oluşmaya başlamıştır. Ancak bitmiş, inşaat ve proje aşamasındaki tüm OSB'ler Yaban Hayatı Geliştirme Sahasının (YHGS) hemen sınırında yapılmıştır. OSB yaban hayatı sahasının dışında dahi olsa hemen sınırda kalacağından ekolojik denge adına olumsuz sonuçlar doğuracaktır.

Bu alan başta *Gazella subgutturosa marica* (Harran Üniversitesi Nihai Rapor Formu) ceylan alt türüne ev sahipliği yaparken aynı zaman da birçok endemik bitki ve hayvana da ev sahipliği yapmaktadır. Buradaki OSB'lerin yer seçimi yapılırken nasıl bir yol izlenmiştir? ÇED raporları hazırlanırken ceylanların yaşam alanı ile ilgili farklı bir rapor hazırlanmış mıdır? Olası etkiler hesaplanırken ne tür kriterler temel alınmıştır? Bunlar ve bunlara benzer çeşitli soruların cevap bulması gerekmektedir. Altta ŞUOSB'un II. Kısım batı sınırını ceylanlar için uyarı tabelası bulunmaktadır. Yol çok işlek olduğundan ve nokta olarak çift şeritli olmadığından ceylanlar ve aynı zamanda insanlar için fazlaca tehlike arz etmektedir.

Şekil 10. Şanlıurfa Kızılkuyu Yaban Hayatı Koruma ve Geliştirme Sahası (YHKGS) ŞUOSB , Besi OSB ve TDI OSB'nin konumları.

Foto 6. Şanlıurfa Kızılkuyu YHKGS ceylanları.
Kaynak: URL 25.

II. BÖLÜM: VİRANŞEHİR ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ

2.1. Viranşehir OSB

Güneydoğu Anadolu Bölgesinin 28 OSB'sinden biri olan Viranşehir OSB, aynı zamanda Şanlıurfa'da, ŞUOSB'dan sonra faal olan ikinci OSB'dir. Kuruluşu ve gelişmesi açısından sıkıntılı bir süreç geçiren/geçirmeye devam eden bu mekân, hâlihazırda bölgenin yüzölçümü olarak en büyük ilinde OSB'leşme yükünün % 50'sini taşımaktadır. Her ne kadar ŞUOSB ile kıyaslanamayacak ölçüde küçük de olsa, bölge ve Şanlıurfa açısından, sanayi adına, artı değer niteliğindedir. Girişimci sayısı, istihdam potansiyeli, ticaret durumu, parsel büyüklüğü gibi konularda olumlu bir takım sonuçlar sunduğu gibi; atık yönetimi, modernizasyon eksikliği, istihdam yetersizliği, rekabet güçlüğü, enerji sorunu gibi bir takım olumsuzluklar da sergilemektedir. Bu bölümde bu konular irdelenecektir.

2.1.1. OSB'nin Kuruluş ve Gelişimi

Karma nitelikte olan Viranşehir OSB'nin kuruluşu için ilk girişimler 1998 yılında yapılmış ve kesin yer tespiti aynı yıl içinde gerçekleşmiştir. OSB, Mardin-Şanlıurfa karayolunun üzerinde olup, Viranşehir'e 14 km, Şanlıurfa'ya ise 80 km uzaklıktadır. Viranşehir'de dönemin mülki amirleri ve iş adamlarının gayretiyle, gayretiyle devletten hibe alınmadan yapımına başlanmıştır. Mekânın beşeri ve fiziki özellikleri doğrudan ve dolaylı olarak değerlendirilerek 2005 yılında ÇED raporu tamamlanmış, 2006 yılında tüzel kişilik kazanmış, 2008 yer tahsisi yapıldıktan sonra 2009 yılında 233 sicil ve 7990350601 vergi numarası ile tüzel kişilik kazanmıştır. OSB'nin sahip olduğu alan 182 hektar ve toplam 83 parselden oluşmaktadır. OSB'nin İlk etabında 46 sanayi parseli planlanmış ve 2008 yılında 7 adet başvuru alınmıştır. Viranşehir OSB'nin I. Etap çalışmaları tamamlanmıştır. OSB'nin II. etabında toplam 37 adet parselden 14 adedinin tahsisi yapılmış durumdayken 23 adet parsel girişimcileri beklemektedir. II. Etabın kanalizasyon, elektrik, atık su altyapısı tamamlanırken, stabilize yol çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca 2014 yılında ihalesi yapılan ve 2018'de bitirilen atık su arıtma tesisi halen faaliyete geçmemiştir.

Viranşehir OSB'de 2019 itibariyle 44 adet sanayi parseli faal durumdadır. Viranşehir Şahinli (Sesiğ) mahallesi sınırları içinde bulunan OSB, Tepedüzü mevki

olarak adlandırılan alanda yapılmıştır. Ayrıca OSB'nin 7 km batısında bulunan *Kırlık* trafo merkezinden elektrik hattı çekilmiştir. Kurulduğu günden bugüne çeşitli zorluklarla karşılaşan OSB, hâlihazırda da düzenli bir çalışma ritmi yakalayamamıştır.

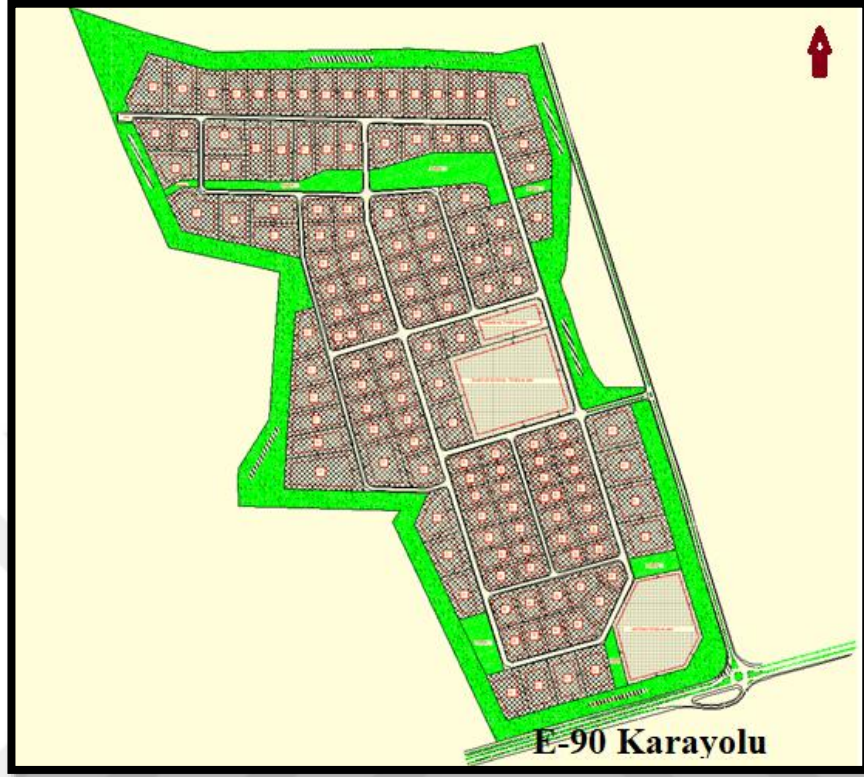
Foto 7. E-90 Yolundan Viranşehir OSB'nin görünümü.

Foto 8. Giriş Tarafından Viranşehir OSB'nin görünümü.

İl genelinde ki tüm OSB'lerin doluluk oranı da bu durumu tetiklemiştir. Doluluk oranları Viranşehir OSB'nin yatırım programına alınmasını geciktirdiğinden mekânın ilk etabının altyapısı OSB'nin Karacadağ Kalkınma Ajansının girişimleri ve OSB'nin kendi imkânları ile tamamlanmıştır. Viranşehir OSB'nin kuruluş protokolüne

göre, katılma payı oranları, %60 ile temsilcisi mevcut durumda Kaymakamlık Yazı İşleri Müdürü olan YİKOP'ta iken, %40 oran ise ŞUTSO'nun elindedir.

Şekil 11. Viranşehir OSB yerleşim planı
Kaynak: Viranşehir OSB Müdürlüğü, 2019.

Tablo 12. Yıllara Göre Viranşehir OSB'deki Parsel Sayısı ve Niteliği

Yıllara	Faaliyette	Proje Aşamasında	İnşaat Aşamasında	Toplam	Çalışan Sayısı
2009	-	-	3	3	13
2010	3	3	3	9	18
2011	5	1	5	11	37
2012	21	7	10	38	73
2013	22	6	12	40	197
2014	27	6	11	44	164
2015	33	5	8	46	320
2016	31	6	15	52	310
2017	38	6	10	54	314
2018	46	2	11	59	800

Kaynak: Viranşehir OSB Müdürlüğü, 2019.

OSB yönetiminin değişmesi ile beraber Kaymakamlık Yazı İşleri Müdürü aynı zamanda Müteşebbis heyetinin başkanı ve OSB müdürü olmuştur. Ancak bu görevleri, OSB yönetimi değiştirildiğinden, vekâleten yapmaktadır. Daha önce % 84'ü Viranşehirli İş Adamları Derneği (VİSİAD), % 10'u Viranşehir Ticaret Odası ve % 6'lık kısım ise YİKOP'a aitken, VİSİAD'ın 2016 yılında lağvedilmesi ile yeni kuruluş protokolü ile yönetim ve pay sahipleri değişmiştir.

OSB ilk kuruluş aşamasında bulunduğu mevkiinin bağlı olduğu köyün sakinleri ile oldukça fazla sorunlar yaşamıştır. Sıkıntılar mahkeme sürecine taşınmış dönemin kaymakamı ve belediye başkanı her ne kadar arabulucu rolü üstlense de OSB ile köy sakinleri birbirini ötekileştirerek iki zıt kutup oluşmuştur. Köylülere göre OSB I. Derece tarım arazisi ve sit alanına yapılmıştır. OSB sakinleri ve yönetimine göre ise kanuni olarak bütün işlemler bitirildikten sonra ayrıca ÇED raporunun kabul edilmesi ile yapılaşma adına herhangi bir sorun yoktur. Şekil 13'te Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 23.11.2016 tarihli ve 2240 sayı numarası ile OSB sınırları içinde III. derece sit alanı ilan edilen ve yapılaşmaya engel olmadığı belirtilen alan gösterilmiştir. Bugün itibariyle her iki taraf ta durumu kabullenmiş görünmektedir. Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma bölge müdürlüğü yazdığı kararda, Geçiş Dönemi olarak adlandırılmıştır. Bu Müdürlükten alınan bilgilere göre, M.S. 4. ya da 5. yy. yapısı olabileceği beyanı alınmış ve Roma dönemi eserleri olabileceği söylenmiştir. Bölge, coğrafya dışında arkeoloji ve tarih gibi disiplinlerin detaylı bir araştırma yapmasını gerektirmektedir. Anadolu'nun insanlığın var oluşundan bu yana hemen her tarihi döneme denk gelen anıların olması bu durumun esas sebebidir. Türkiye'nin tamamında imarla ilgili yapılan mekânsal çalışmaların birçoğunda benzer bir durumla karşılaşmak mümkündür.

OSB'nin bulunduğu alanda bulunan tarihi eserler OSB kurulmadan önce definecilerin tahribine maruz kalmıştır. Ayrıca köy sakinleri, OSB'nin alt yapı çalışmaları yapılırken ortaya çıkan birçok kaya mezarı ve sarnıcın üstünün betonla kapatıldığını dile getirmişlerdir. Şanlıurfa Kültür Varlıklarına Koruma Bölge Kuruluna göre, böyle bir durum oluşmamış ve mevcut tarihi eserler III. Derece sit alanı olduğu için yapılaşma önünde de herhangi bir engel kalmamıştır.

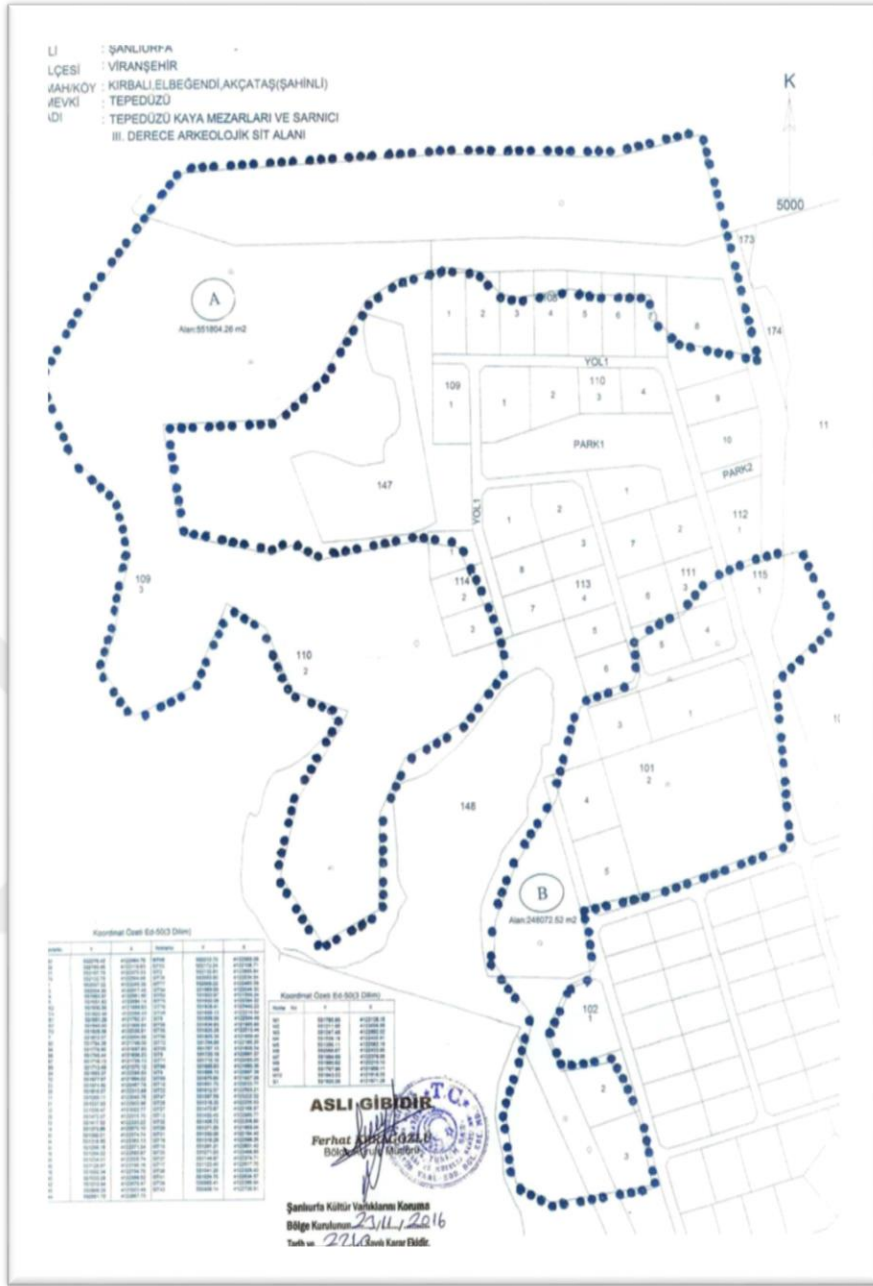
Foto 9. OSB Alanında Bulunan ve Sonradan Yapılaşmaya Uğramış Antik Bir Mezarlık (2016 Yılında Çekilmiştir)

Kaynak: Şahinli Mahallesi sakinlerinden alınmıştır

Foto 10. OSB Alanında Bulunan ve Sonradan Yapılaşmaya Uğramış Başka Bir Antik Mezarlık (2016 Yılında Çekilmiştir).

Kaynak: Şahinli Mahallesi sakinlerinden alınmıştır

Şekil 12. Viranşehir OSB Alanındaki III. Derece Sit Alanını Gösteren Belge

Kaynak: Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Kararı

Toplantı Tarihi ve No : 23.11.2016 - 173 / Karar Tarihi ve No : 23.11.2016 – 2240.

İlk kuruluş yerinin tespiti ve sonrasındaki gelişmeler, Viranşehir OSB adına sıkıntılı geçmiştir. Ancak bu gün itibari ile kanunen bir engel bulunmamaktadır. OSB2nin parsel sayısının belirlenmesi ve 2 etaptan oluşması planlama dâhilinde belirlenmiş, ancak sit alanının varlığı, bu planda bazı değişiklikler yapılmasını zorunlu kılmıştır. Gerek mahkeme kararları, gerek kanuni işleyiş kısmında ilerisi için başka bir takım sorunların çıkması olası görünmektedir.

Foto 11. Viranşehir OSB I. Kısım
Kaynak: İbrahim Halil AKALTUN (2018)

Foto 12. Viranşehir OSB II. Etap
Kaynak: İbrahim Halil AKALTUN (2018)

Yukarıdaki fotoğraflardan da anlaşılacağı üzere Viranşehir OSB'nin II. etabında çok fazla bir yapılaşma görülmemektedir. Bu etapta Banvit, irmik fabrikası, bir mısır işletmesi, bir işletmeye ait mısır siloları ve süt ve ürünleri üzerine çalışan bir işletme bulunmaktadır.

2.1.2. Viranşehir OSB'nin Sanayi Altyapısı ve Üretim Koşulları

2.1.2.1. İşletmelerin Yapısı ve Dağılımı

Yapılan gözlemler, mülakatlar ve anketler neticesinde işyerlerinin türlerine göre dağılımında aynı işyerlerinin birbirine yakın olması açısından OSB içi bir planlı bir kümelenmeye rastlanmamıştır. İşletmeler gelişigüzel dağılmıştır. İşyerlerinin birçoğu diğer işyerlerinin çalışma prensiplerinden mağdur olduklarını dile getirmiştir. Örneğin filtresi yeterli olmayan bir çırçır fabrikası gıda üretimi yapan bir diğer fabrikanın üretimini olumsuz etkileyebilmektedir.

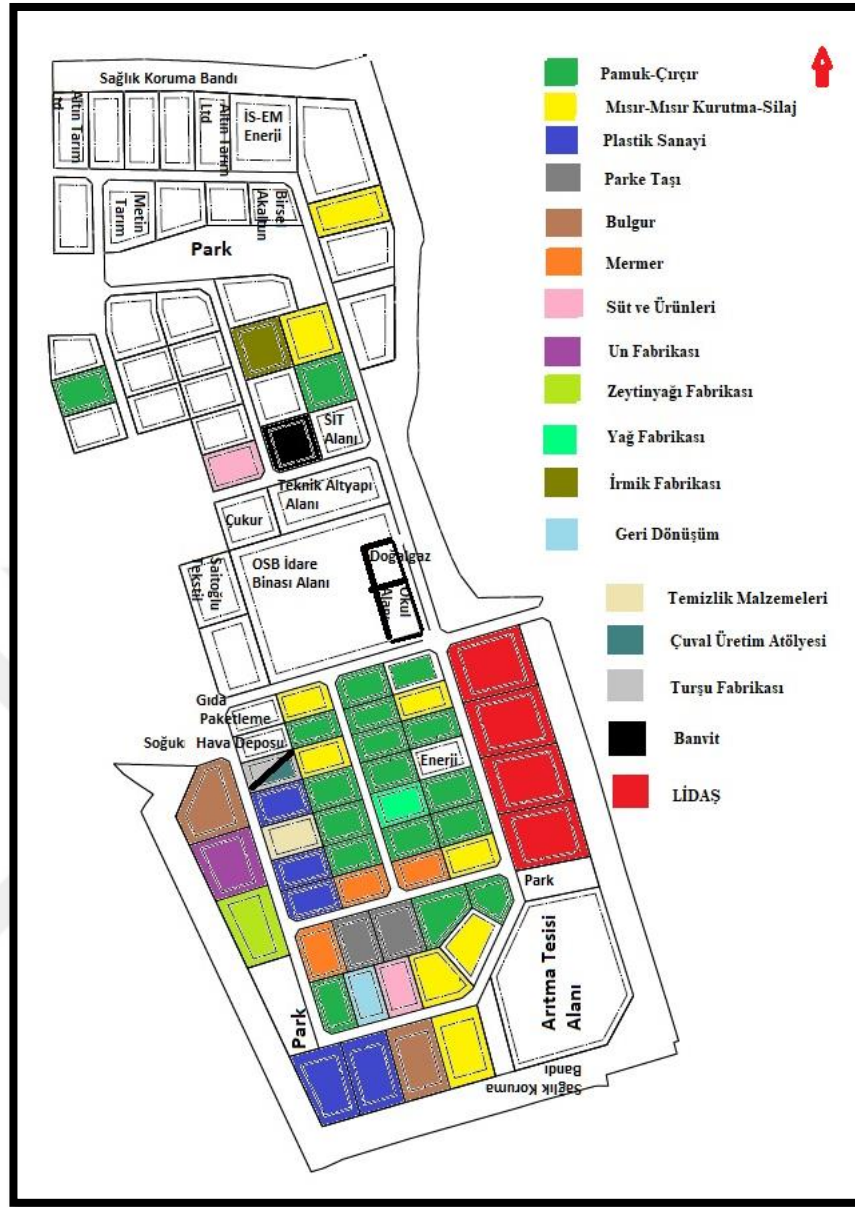
Tablo 13. İşyerlerinin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Faaliyet Alanı	Sayı	Oran(%)
Gıda	11	33,3
Tekstil	9	27,3
Yem Sanayi	2	6,1
İnşaat Sanayi	1	3,0
Plastik	3	9,1
Taşa-toprağa Dayalı Sanayi	3	9,1
Diğer	1	3,0
Gıda-Tekstil-Yem sanayi	2	6,1
Gıda-Yem sanayi	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

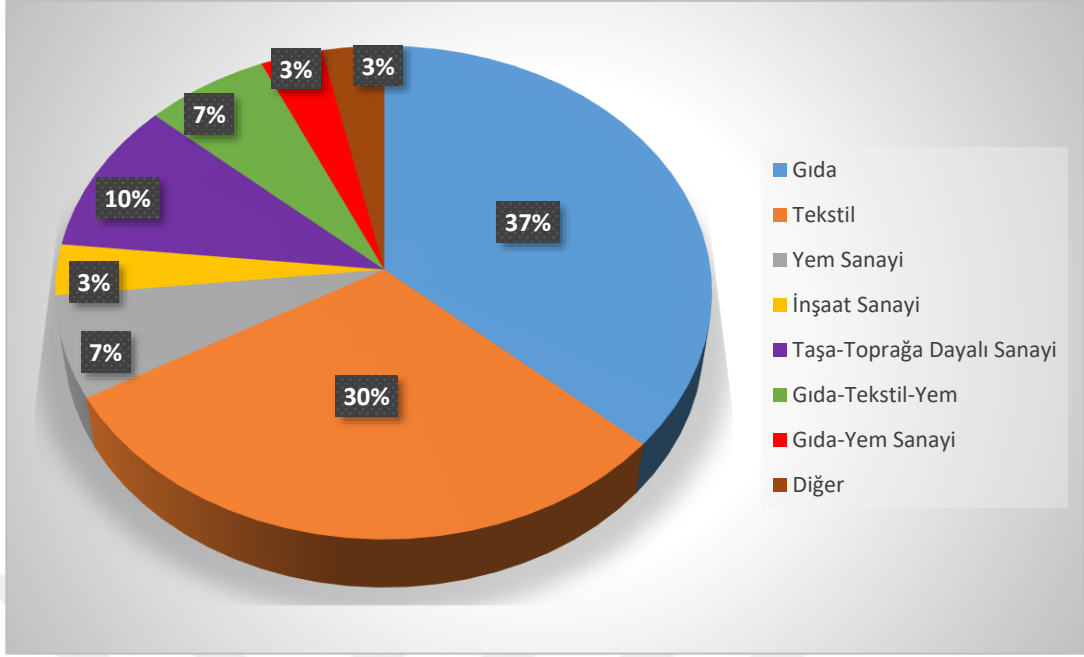
İşletme sayılarına üzerinde durulması gereken noktalardan biri gıda sektörünün başı çektiğidir. Bu sektörde bulgur, un, mısır, süt ve ürünleri, Banvit ve yağ fabrikaları bulunmaktadır. Ayrıca tekstil grubunda yer alan 1 adet çuval imalat fabrikası yer almaktadır ve alanında OSB'deki tek örnektir. Yine aynı şekilde plastik sektöründe bulunan işletmelerden bir tanesi geri dönüşüm işi yapmaktadır.

Tarım sektörü ağırlıklı bir işletme profili bölgenin ekonomik faaliyetlerinin doğal bir sonucudur. Ancak daha fazla ve farklı sektörün bu yerleşim alanına iştiraki gerekmektedir. Zira her ne kadar baskın faaliyet alanı tarım olsa da, karma bir OSB için, mevcut sektör çeşitliliği ve sayısı adına daha fazlası gerekmektedir. OSB'de, Banvit, ırmık fabrikası, un fabrikası, çiğit yağı fabrikası ve zeytinyağı fabrikalarından birer tane vardır. Bunlar da tarım üzere çalışan işletmelerdir. Ancak Viranşehir OSB'de pamuk ve mısır işletmelerinin ağırlıkta olduğu bir mekândır.

Şekil 13. Viranşehir OSB'de İşletme Türleri

Yukarıdaki yerleşim planında, boyalı olmayan alanlar faal durumda değildir. Yerleşim planı incelendiğinde tarıma dayalı sanayinin (özellikle pamuk ve mısır) ağırlıkta olduğu görülmektedir. Gıda sanayisi işletmelerinin sayısının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Bu şekil oluşturulurken bütün işletmeler yerinde gözlemlenmiştir. Ancak bu durum kuvvetle muhtemel geçici olacaktır. Zira işletmesini dönüştürmeye, kiralamaya ya da kapatmaya meyilli işletme sahipleri bulunmaktadır. Ancak yine de, OSB'nin var olma sebebinin önemli bir kısmının pamuk ve mısır faaliyetlerinin olduğu çok açıkça görülmektedir.

Şekil 14. İşyerlerinin Faaliyet Alanlarına Göre Dağılımı

Viranşehir OSB'nin uzmanlaşmış bir kümelenme görüntüsü yerine rastgele bir yerleşim görüntüsü çizdiği görülmektedir. Bu durumun en önemli sebebi parsel mülkiyeti ile ilgidir. Bazı işletme sahipleri 4 adetten fazla parsel sahibidir. Bir diğer sebep, ikinci etabın tam olarak faaliyete geçmemesi durumudur. Ayrıca yerleşim planında, TMO'ya ait parsellerde kiracı olarak duran LİDAŞ'ın ne kadar fazla alana sahip olduğu çok açık görülmektedir. Bu duruma rağmen ilerde alanın kendilerine yetmeyeceğini düşünmektedir.

Viranşehir OSB'de her OSB'de olduğu/olması gerektiği gibi bir teknik okul alanı da mevcuttur. Ancak her ne kadar yakın bir gelecekte okul yapılması çok zor gibi görünse de, doğalgaz istasyonuna yapışık parselde durması planlama açısından oldukça yanlıştır. Bu durum OSB'deki plansızlıklardan sadece biridir. İşletmelerin türleri fark etmeksizin birbirine yapışık olması bir diğeri için sorun teşkil etmektedir. Ayrıca hâkim rüzgâr yönü de planlanmayan bir diğer konu. OSB'de hâkim rüzgâr yönü kuzey sektörlüdür. Bu durum birtakım sorunlara yol açabilmektedir. Örneğin, OSB alanının en güneyinde bulunan bulgur fabrikası ve OSB'nin karşısında bulunan köy sakinleri rüzgârın getirdiği toz ve diğer olumsuzluklardan şikâyet etmektedir.

Foto 13. Bir Mısır Kurutma İşletmesinin Alternatif Faaliyeti Olarak Fide Yetiştiriciliği

İşletmelerin faaliyet alanlarına bakıldığında, gıda sektöründe olanların % 33,3'le ilk sırada oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca OSB'de, birden fazla alanda faaliyet yürüten işletmelerin olduğu da görülmektedir. Tekstil adı altında faaliyet gösteren ve istatistiklere bu şekilde yansıyan kuruluşların çoğunluğu pamuk-çırçır işletmeleridir. Ancak Şubat 2019'da, bir hazır giyim firması olan Saitoğlu Tekstil Konfeksiyon Şirketi ile OSB arasında bir protokol imzalanmıştır. Protokole göre tesisin yapımını YİKOB, Viranşehir Ticaret Odası ve Belediye ortaklaşa çalışarak en kısa sürede yapacaktır. Tekstil yapılacak alan için 10 dönüme yakın bir alan tahsis edilmiş durumdadır. İlk altı ayda 2300 m² kapalı alanda kurulması düşünülen hazır giyim atölyesinde ilk yıl 171 kişi, 5'inci yılın sonunda ise 513 kişi istihdam edileceği düşünülmektedir (URL 26). Türkiye'de İŞKUR-OSB ilişkisi ile istihdam üretme çalışmaları hız kazanmıştır. Bu bağlamda Viranşehir OSB'de yapılacak olan bu atölyede İŞKUR ve Viranşehir Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) belirleyeceği işgücünün çalıştırılması kararlaştırılmıştır. OSB'de lisanslı depolama yapan 2005 yılında resmi gazete yer alan 5300 sayılı kanun ile çeşitli tarımsal ürünleri (örneğin hububat) lisanslı olarak ve aynı zamanda gerekli diğer belgelerle depoculuk hizmeti veren tam adı TMO-TOBB Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk San. Ve Tic. A.Ş olan LİDAŞ bulunmaktadır (URL 27). Bu kurum mevcut işletmeler içinde farklı bir özellikte faaliyet gösterdiği için anket verilerine dahil edilmemiştir. Bu kuruluşun özellikleri çalışma içinde yeri geldiğinde ele alınmıştır.

Foto 14. LİDAŞ

Tablo 14. OSB Sınırları Dışında Viranşehir'deki Sanayi İşletmeleri (Adet)

Faaliyetin Türü	Sayı
Çırçır-Pres	11
Beton Santrali	5
Mısır Kurutma	2
Kilitli Parke Üretim	1
Boru İmalat	1
Taş Kırma Ocağı (Bazalt-Kalker)	3
Süt Fabrikası (Mandıra-Peynir Üretim)	1
Toplam	24

Kaynak: Viranşehir Belediyesi Verileri, 2019.

OSB'de bahsi geçen işletmelerin dışında, OSB dışında kurulmuş sanayi işletmelerinden de kısaca bahsetmek gerekmektedir. Ancak gerek Belediye, gerekse Tarım Orman İlçe Müdürlüğü verilerinde OSB'nin mevcudunda ve OSB dışındaki sanayi faaliyetlerini ve kuruluşları hakkında farklı istatistikler mevcuttur. İşletmelerin tamamı kayıt altında olmadığı gibi her kurumun kendi kaynaklarında farklı rakamlar yer almaktadır.

Tablo 15. Viranşehir’deki Fabrikalar (OSB Dâhil)

Fabrikanın Türü	Adet
Çırçır Fabrikası	23
Un Fabrikası	1
Yağ Fabrikası	2
Süt Fabrikası	3
Hububat ve Üretimi	3
Mısır Kurutma Tesis	14
Bulgur Fabrikası	2
Dondurma İşletmesi	1
Meyve Sebze İşletme	3
Plastik Sanayi Ürünleri	1
Toplam	53

Kaynak: Viranşehir Kaymakamlığı Tarım ve Orman İlçe Müdürlüğü 2018 Yılı Brifing Dosyası.

Viranşehir Sanayi ve Ticaret Odasına, 200 tanesi askıda olmak üzere, 550 adet aktif limited şirket kayıtlı durumdadır. Oda, hem Viranşehir’i hem de Ceylanpınar’ı kapsayan bir niteliğe sahiptir. 2019 yılı itibariyle Ceylanpınar da Sanayi Ticaret Odası bulunmamaktadır.

Viranşehir’deki sanayi alanları veya işletmeleri ve dahi tüm ilgili resmi kurumlar, özel ve tüzel kişiler, birbirleri ile ilişkileri sınırlı düzeydedir. Bilgi paylaşımı konusunda oldukça fazla sorun gözlenmiştir. Buna rağmen, bu bölümde, kısa da olsa, OSB dışındaki sanayi faaliyetleri de değerlendirilmiştir. Bunların belki de en önemlisi Viranşehir KSS’dir. Söz konusu mekânla ilgili olarak; 38 dönümlük bir alanda olduğu, kent merkezinin içinde kaldığı ve çok sıkışık bir mekân olduğu söylenebilir. Viranşehir KSS, alan darlığının getirdiği sıkıntılara rağmen oldukça hareketli işlevsel bir mekândır. Yeni yerine taşınması ile faaliyet olarak daha geniş bir profil kazanacaktır. Alan olarak, Kent için önemli bir büyüklüğe sahip olan, KSS’nin eski alanına ne tür bir mekânsal düzenleme yapılacağı konusunda bir bilgi alınamamıştır.

Foto 15. Viranşehir KSS'den Bir Görünüm

Foto 16. Viranşehir KSS'den Bir Başka Görünüm

Viranşehir KSS eski yerinden taşınacak olması ile daha verimli bir hale geleceği açıktır. Yeni KSS mekânı Ceylanpınar yolu üzerinde Devlet hastanesinin bitişiğinde yapılmıştır. Alan 138 dönüm olup alanda 437 işyeri için gerekli planlamalar yapılmıştır. Ayrıca yeni KSS plan ve projesinde 1 adet cami 1 adet idare binası mevcuttur. Viranşehir KSS ağırlıklı Olarak oto tamir, torna, oto aksesuar, üzere projelendirilirken bir adet marangozlar sitesi de mevcut mekânda yer alacaktır

Foto 17. Viranşehir Yeni KSS Bölünmüş İşyeri Alanları

Bütün İşlemleri bitmiş olmasına rağmen mevsimden dolayı parke taşı ve elektrik 2019 Mayıs ayı itibariyle bitirilememiştir. Zira 2018 Sonbahar döneminden 2019 Mayıs Ayına kadar oldukça fazla yağmur yağmıştır. Son 38 yıla bakıldığında, bölge, en yüksek yağışını 2018-2019 arasında almıştır (URL 28).

Viranşehir OSB bazı dönemler yakın çevreden temin edilen hammaddenin iklim koşullarının yıllara göre bazen verim azlığı nedeniyle sıkıntı oluşturduğu dile getirilse de, bu sene olduğu gibi, bazen fazla yağış sebebiyle bir takım olumsuzluklar oluşabilmektedir. Örneğin bazı çiftçiler ve ziraat mühendisleri, bu sene özellikle hububatta çürüme oluşabileceğini ve bununda rekolteyi düşüreceğini beyan etmişlerdir.

OSB’de üretim ve girişimcilik adına küçük te olsa birtakım gelişmeler olmaktadır. Örneğin aşağıdaki fotoğraflarda görülen çuval üretim atölyesi sahibi mekânı kiralamıştır ve oldukça fazla talep almaktadır. Ayrıca İşletme sahibi, daha önce Çorlu’da çalışırken aşına olduğu çorap üretim atölyesinin bir benzerini en kısa zamanda faaliyete geçireceğini beyan etmiştir.

OSB’de faaliyet alanının genişlemesi ile birlikte genel istihdamın ve nitelikli işgücünün çalışması da artacaktır. Bu tür faaliyet kolları OSB’nin tanıtımı adına ayrıca katkıda bulunacağı gibi, benzer faaliyet alanlarını da mekâna çekecektir.

Foto 18. Çuval Üretim Atölyesi

Viranşehir OSB’de bulunan İşletmelerin %78,8’inin limited şirket, % 12,1’inin anonim şirket ve % 9, 1’inin de ferdi mülkiyet olduğu anlaşılmaktadır. Sosyo-kültürel yapı itibariyle İşletmenin hukuki durumunun isim dışında fazla bir şey ifade etmediği tespit edilmiştir. Limited şirketler ve ferdi mülkiyetlerde ortaklar dışında da finansal destek sunan ve kar ortağı olan aile bireyleri ya da yakın akraba olan, resmi olmayan ortaklar da mevcuttur. Bu tespiti, OSB’de bulunan iki aile şirketi dahil değildir. LİDAŞ’ın ise daha önceki tanımlamaya dayanılarak Kooperatif İştirak Şirketi olduğu söylenebilir.

Tablo 16. İşletmelerin Mülkiyet Şekli

Hukuki Statü	Sayı	Oran(%)
Ferdi mülkiyet	4	12,1
Limited şirket	26	78,8
Anonim şirket	3	9,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Ortaklık durumlarına bakıldığında, işletmelerin %54’ünün tek kişiye ait/ortaksız, %27,3’ünün 2 ortaklı, % 12,1’nin üç ortaklı olduğu anlaşılmaktadır. Biri 5, diğeri 7 ortaklı olmak üzere iki adet de aile şirketi bulunmaktadır. Aile şirketlerinin

mevcudiyeti hem klasik hem modern anlamda değerlendirebilir. Klasik olarak, aşiret olgusu ve geniş çekirdek aile yapısının demografyaya yansıdığı Viranşehir’de, mevcut sermayeye beraber sahip çıkma duygusu tamamen, sosyo-kültürel yapı ile alakalıdır denilebilir. Öte yandan modern anlamda, var olma sebebi olan bir arada olma ve işbirliği ile niteliği ve niceliği fark yaratan bir mekân olan OSB’ye paralel bir mikro insan-mekân ilişkisi yansımaları olabilir. Ortaklık yapan aile bireylerinin finansal anlamda işletmeye katkı oranları farklı olduğu gibi, nitelik yönünden de aynı olduğu söylenemez. Genel anlamda gönüllü olarak bir araya gelme mevcut sermayeyi elde tutma ve değerlendirme ve yeni nesil aile bireylerine aktarma güdüsü ağır basmış olmalıdır.

Tablo 17. İşletmenin Ortak Sayısı

Ortak Sayısı	Sayı	Oran(%)
Yok	18	54,5
2 Ortak	9	27,3
3 Ortak	4	12,1
5 Kişilik aile şirketi	1	3,0
7 Kişilik aile şirketi	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Anket uygulanan kişilerin % 63,6’sının Viranşehirli, % 21,2’ sinin Şanlıurfa ve diğer ilçeli, % 12,1’i Mardinli ve % 3’ünün ise Vanlı olduğu anlaşılmaktadır. Daha açık bir ifadeyle katılımcıların %84.8’i Şanlıurfalıdır. Ayrıca tablo 19’da görüldüğü gibi örnekleme cinsiyet açısından bir heterojenlik olmaması, araştırma evreninin büyük oranda erkeklerden oluşmasından kaynaklanmaktadır. Bölgenin aşiret yapısına sahip olması sosyal ve kültürel olarak kadınların bu gibi durumlarda çok fazla söz sahibi olamamasına neden olmaktadır. Ancak evrende 2 kadın işletme sahibinin olması bile kayda değer bir istatistiktir. İşgücü cinsiyet profili de bu tablodan farklı değildir. Ancak kayıt dışı çalışma oranlarında kadınlar erkeklerden oldukça fazladır. Örneğin pamuğun toplanmasından çırçırılmaya kadar gelen süreçte fazlaca kadın

çalıştırılmaktadır. Türkiye’deki kadın istihdamının eksik olduğu genel geçer bir kabuldür. Dahası kayıt dışı çalışma oranlarında da kadınlar ve çocuklar başta gelmektedir. İstatistiklere yansımaya da Viranşehir OSB’de kayıt dışı çalışan kadın sayısı oldukça fazladır.

Tablo 18. İşyeri Sahiplerinin Memleketi

Memleket	Sayı	Oran(%)
Viranşehir	21	63,6
Şanlıurfa ve Diğer ilçeler	7	21,2
Mardin	4	12,1
Van	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Tablo 19. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu

Cinsiyet	Sayı	Oran(%)
Kadın	2	6,1
Erkek	31	93,9
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Katılımcıların 29-60 yaş aralığında olduğu görülmektedir. 36 ve üzerine yaş aralığına sahip katılımcılar % 62, 7’lik bir orana sahiptir. Bu da gösteriyor ki Viranşehir OSB’nin daha fazla genç girişimciye ihtiyacı vardır. Viranşehir OSB içindeki işletme sahiplerinin %48.5’i lise seviyesinin altında bir tahsil durumuna sahiptir. Üniversite mezunu sadece 4 kişidir. İşletme sahipleri açısından, eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğu bu mekânda en azından yönetici ya da idari kadronun lisans mezunu olarak seçilmesi daha doğru olacaktır. Gelişmekte olan ülkelerin geri kalmış bölgelerinin, klasik içine kapanık yerel ekonomilerin çıkmazı, uzmanlaşmanın oturtulamaması ve nitelikli eleman çalıştırma gereğinin hissedilebilir düzeyde olmamasıdır. Aynı sorun Viranşehir OSB’de gözlemlenmiştir.

Tablo 20. İşletme Sahiplerinin Yaş aralığı

Yaş Aralığı	Sayı	Oran (%)
30 ve altı	4	12,1
31-35	2	6,1
36-40	10	30,3
41-45	6	18,2
46-50	4	12,1
51-55	4	12,1
56 ve üzeri	3	9,1

Kaynak: Anket Sonuçları.

Tablo 21. İşyeri Sahiplerinin Eğitim Durumu

Tahsil	Sayı	Oran(%)
İlköğretim	10	30,3
Ortaöğretim	6	18,2
Lise	13	39,4
Lisans	4	12,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

İlk kuruluş yeri olarak Viranşehir OSB’de kurulan işletme sayısı oldukça yüksektir. Bu da OSB’nin kuruluşunun Viranşehir için ne kadar gerekli olduğunu ispatlamaktadır. Girişimcilere uygun ortam sağlandığında işletme sayısının arttığı görülmektedir. Her ne kadar kurulduğundan bu yana fazlaca olumsuzlukla karşılaşsa da Viranşehir OSB’nin ve girişimcilerin algısı bölge adına oldukça önemlidir. Ayrıca LİDAŞ’ın Toprak Mahsulleri Ofisinin (TMO) yerini kiraladığı düşünülürse onun içinde burasının ilk kuruluş yeri olduğu söylenebilir. Ancak normal bir işletme profili dışında olan bu kuruluşun Viranşehir OSB dışında, Gaziantep, Eskişehir ve Ankara’da şubelerinin olduğunu belirtilmesi gerekmektedir.

Tablo 22. İşletmenin İlk Kuruluş Yeri

Kuruluş Yeri	Sayı	Oran(%)
Burası/Viranşehir OSB	29	87,9
Viranşehir merkez	2	6,1
Maraş	1	3,0
Şanlıurfa Merkez	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.**Tablo 23. İşletmelerin Mülkiyet Yapısı**

	Sayı	Oran(%)
Kira	3	9,1
Kira+Mülkiyet	1	3,0
Mülkiyet	29	87,9
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Kira ödeyen 4 işletmenin 3 tanesi çırçır fabrikası iken bir tanesi geri dönüşüm iş yapmaktadır. Ayrıca kira ödeyenlerden iki tanesi özellikle kira miktarını beyan etmemiştir. Kira ödeyen iki kuruluştan bir tanesi aylık bin lira öderken diğeri 6000 lira ödemektedir. Kira ödeyen işletmelerden bir tanesi de LİDAŞ'tır. TMO'ya yıllık 154.000 lira kira ödemektedir. Ayrıca bina olarak hem kirada olan hem de mülkiyeti bulunan 1 işletme, çırçır fabrikasıdır ve mülkiyet alanı kendine yetmediğinden kiralama yoluna da gitmiştir.

Aşağıdaki tabloda görülen rakamlar, satın alınıp boş kalan parselleri de içermektedir. Yıllar itibariyle çok az gelişme kat ettiği görülen Viranşehir OSB'nin faal işletme sayısı çok azdır. Ayrıca 2008'den bu yana oldukça fazla el değiştirme yaşanmıştır. Bunun yanında 4 parsel ve fazlasına sahip tek kişilik işletmeler de vardır.

Tablo 24. OSB’de Bulunan İşletmelerin Kuruluş Tarihi

Yıl	Sayı	Oran(%)
2004	1	3,0
2006	1	3,0
2008	1	3,0
2009	1	3,0
2011	4	12,1
2012	2	6,1
2013	3	9,1
2014	3	9,1
2015	2	6,1
2016	2	6,1
2017	4	12,1
2018	4	12,1
2019	5	15,2
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Tablo 25 OSB’nin özel girişimlerle yapılmaya başlandığını kanıtlar niteliktedir. % 63,7 gibi bir oran bireysel girişimle yapıldığı anlaşılan tabloda % 36,4 oranla kredi ve hibe yardımı ile yapılmıştır. Ayrıca hem bireysel girişim hem de kredi ve hibe alma yoluyla faaliyet gösteren işletmeler de bulunmaktadır. Kuruluş sermayesinin nitelik olarak. OSB’de bulunan işletmelerden tarım sektöründe faaliyet gösterenlerin büyük bir kısmı TKDK’dan (Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu) kredi almışlardır.

OSB’de dile getirilen avantajlar ve sorunların temelinde, ilk kuruluş zamanında bireysel girişimlerle oluşturulmaya çalışılması yatmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmında, bireysel sermaye ile oluşturulduğu düşünülen bu mekânın, TKDK’dan alınan hibelerle kurulmasından ziyade, alın teri kavramını kullanılmaktadırlar.

Foto 19. Viranşehir OSB İçinde TKDK Tabelası

Foto 20. Viranşehir OSB'nin Önemli İşletmelerinden Banvit

Tablo 25. İşletmelerin Kuruluş Sermayesinin Niteliği

Nitelik	Sayı	Oran (%)
Öz-kaynaklar	19	57,6
Kredi	12	36,4
Öz-kaynaklar ve kredi	2	6,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Bir önceki tabloda öz kaynaklarla yapılan işletme sayısı 19 görünürken, aşağıdaki tabloda, herhangi bir teşvik almayanların sayısı 16'dır (%48,5). Bu durum bir çelişki gibi görünse de işin aslı, ilk başta öz kaynaklarla kurulan işletmenin sonradan kredi alması olabileceği gibi kapatılan bir işletmenin yerine açılan bir başka işletmenin varlığı da olabilmektedir. Kredi/teşvik alan katılımcıların büyük oranda (%39,4) TKDK'dan kredi ve hibe aldıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca herhangi bir teşvik almayanların büyük çoğunluğu da tarım üzere faaliyet göstermektedir. Bu durumda Viranşehir OSB'nin tarım sektörü sanayisi ile ayakta durduğu söylenebilir. GAP bölgesinde yer alması ve Türkiye'nin en büyük pamuk üreticisi ili olan Şanlıurfa'nın ilçesi olması, çok geniş ve verimli tarım arazilerine sahip olması ve yaygın hububat ekim alanları mekâna sirayet etmiştir denilebilir.

Tablo 26. İşletmelerin Aldığı Teşvikler

Teşvik Niteliği	Sayı	Oran(%)
Alınmadı	16	48,5
Yatırım İndirimi	1	3,0
Yatırım İndirimi ve SSK indirimi	1	3,0
Kredi Tahsisi	13	39,4
Arsa Tahsisi	1	3,0
Vergi İndirimi, SSK İndirimi ve Kredi tahsisi	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Daha önce de belirtildiği gibi çalışmanın yapıldığı alanda gerek anketler gerekse mülakat verileri tamamen katılımcıların beyanı çerçevesinde oluşturulmuştur. Aşağıdaki tabloya bakıldığında, katılımcılardan 4'ü tüm girişimlere rağmen kuruluş sermayesi miktarını beyan etmek istememiştir. Etik kurallar çerçevesinde bu kuruluşların bilgileri dolaylı yollardan elde edilmesine rağmen bu çalışma da paylaşılmayacaktır.

Kuruluş sermayeleri 2008 yılından bu yana farklılıklar göstermektedir. Dahası tabloda bir işletme için oldukça düşük rakamlar görünmektedir. 2008 yılında dolar

ortalama 1.30 lirayken 2019 yılı mayıs ayı itibariyle 6.05 TL'dir. Bu durumda kuruluş sermayesi yıl hesabı gözetilerek değerlendirilmelidir.

Tablo 27. Kuruluş Sermayesi Miktarı

Kuruluş Sermayesi (x 1000 TL)	Sayı	Oran (%)
50-500	8	24,2
501-1000	7	21,2
1001-1500	5	15,2
1501-2000	3	9,1
2001-2500	3	9,1
2501-3000	1	3,0
3001 ve Üzeri	2	6,1
Cevapsız	4	12,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Aşağıdaki tabloya göre, işletmelerin sahip olduğu kapalı alanların, 100 m² ile 7000 m² arasında değiştiği görülmektedir. 2000 m² kapalı alana sahip olan işletmeler % 15,2 ile en yüksek orana sahiptir. İşletmelerin sahip olduğu açık alanların ise 440 m² ile 11100 m² arası değiştiği görülmektedir. 4000 ve 6000 m² açık alana sahip işletmeler % 24,2 ile en yüksek orana sahiptir.

LİDAŞ'ın sahip olduğu açık alan 30.000 m², kapalı alanı ise 10.000 m²'dir. Kuruluş, mevcut yerin yetmediğini ve gerekli modernizasyon çalışmaları ile alanı genişletmeyi düşündüklerini beyan etmiştir. Bu kurumun yaptığı iş gereği, fazladan alan talebi sürekli artacak bir ihtiyaç gibi görünmektedir.

İşletmelerin açık ve kapalı alan yeterliliği konusunda kabul edilebilir düzeyde olduğu görülen Viranşehir OSB'deki işletmeler için, alanın niteliği de oldukça önemlidir. İşletmelerin büyük bir kısmının özellikle açık alanları işlevsellikten uzak görünmektedir. Ayrıca birçok işletmenin mevcut binalarında da tadilat yapılması gerektiğine dair gözlemler yapılmıştır. OSB'deki görüntü kirliliğinin bir kısmını da bahsi geçen bu konu oluşturmaktadır.

Tablo 28. İşletmelerin Sahip Olduğu açık ve Kapalı Alanlar

Kapalı Alan (m ²)	Sayı	Oran (%)	Açık Alan(m ²)	Sayı	Oran (%)
1000 ve altı	7	21,2	1000 ve altı	5	15,2
1001-2000	8	24,2	1001-3000	6	18,2
2001-3000	4	12,1	3001-5000	9	27,3
3001-4000	5	15,2	5001-7000	6	18,2
4001-5000	6	18,2	7001-9000	2	6,0
5001 ve üzeri	2	6,1	9000 ve üzeri	3	9,1
Cevapsız	1	3,0	Cevapsız	2	6,0
Toplam	33	100	Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.**Foto 21. LİDAŞ'ın Depolama Siloları**

OSB'deki işletmeler, LİDAŞ'ın yaptığı gibi, periyodik ve bakım ve modernizasyon çalışmalarında yetersizdir. Bu konuda LİDAŞ, nispeten de olsa diğer işletmelerden önde görünmektedir. Ayrıca Banvit, bir bulgur fabrikası, bir un fabrikası, bir süt ve ürünleri işletmesinin de açık ve kapalı alan konusunda diğerlerinden daha iyi durumda olduğu görülmüştür.

Foto 22. Bir İşyerinin Ürün Depolama Alanı

Viranşehir OSB’de buluna işletmelerin çokça sıkıntısı mevcuttur. Ancak alan anlamında çok fazla eksikliğin bulunmadığı gözlemlenmiştir. Yukarıdaki tablo üzerinden değerlendirme yapılırsa, parsel büyüklüklerinin, kullanılan açık ve kapalı alanların küçük bir OSB için yeterli olduğu söylenebilir. Bu durum OSB adına, yeterli gibi görünse de aslında bir olumsuzluktur. Zira burada OSB’nin küçüklüğü ancak bir özeleştirici olarak kabul edilebilir. OSB mantığında ölçek olarak sürekli bir büyüme güdüsü mevcuttur. Ancak mevcut durumda bir ölçek büyütme algısı oluşmamıştır.

2.1.2.2. Hammadde ve Enerji Durumu

Çalışmanın önceki bölümlerinde Viranşehir OSB’nin tarıma dayalı sanayi ile ayakta durduğu belirtilmişti. Tablo incelendiğinde kullanılan hammaddenin önem derecesi fark etmeksizin tarım ağırlıklı olduğu açıkça görülmektedir.

Sanayi, genel faaliyet alanı olarak çokça işlenmemiş olana şekil verme anlamı taşır. Dolayısıyla, aşağıdaki tabloda görülen %63.6’lık oranla işlenmemiş hammaddenin kullanılması bu tespiti bağlanabilir. Ayrıca yarı işlenmiş hammadde kullanan 2 işletmeden biri geri dönüşüm işi yaparken diğeri ürün paketleme üzerine çalışmaktadır. Viranşehir OSB, uzmanlık ya da ihtisaslaşma gerektiren yarı mamul madde ile sanayi konusunda yeterli düzeyde değildir. Bu biraz da fiziki alan yeterliliği

ve teknoloji kullanımına bağlıdır. Viranşehir OSB, her iki özellikte de eksik bir mekândır.

Tablo 29. Kullanılan Hammaddenin Türü

	Sayı	Oran(%)
İşlenmemiş	21	63,6
Yarı İşlenmiş	2	6,1
Her ikisi de	10	30,3
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Hammaddenin OSB işletmelerine gelişi tamamen karayolu ile olmaktadır denilebilir. Karayolu yanında deniz yolunu da kullanan işletme plastik boru işletmesidir ve yurt dışından ithal hammadde aldığıında, hammaddeyi İskenderun limanı üzerinden getirtmektedir. Tabloda 31’de Viranşehir OSB’nin bazı önemli noktalara olan mesafesi listelenmiştir.

Tablo 30. Hammaddenin İşletmeye Gelişi

	Sayı	Oran (%)
Karayolu	32	97,0
Karayolu-Denizyolu	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Tablo 31. Viranşehir OSB’nin Bazı Önemli Noktalara Olan Uzaklığı

Mekân	Mesafe
Harran Üniversitesi	80 km
E-90 Karayolu	1km
Ceylanpınar	50 km
Mardin Havaalanı	82 km
İskenderun Limanı	410 km

Kaynak: Google Earth üzerinden hesaplanmıştır.

Aşağıdaki tabloda açıkça görüldüğü gibi, 7 işletme dışında diğer tüm işletmeler tarıma dayalı sanayi üzerine faaliyet göstermekte olup hammaddesini de yakın

çevreden karşılamaktadır. Viranşehir OSB'nin kuruluş amaçlarından en önemlisi, ilçede, tarımsal faaliyetlerin yoğun olarak yapılması ve üretimin oldukça fazla olmasıdır. İşletmeler içinde tavuk eti üzerine çalışan işletme Türkiye ölçeğinde isim yapmış olan Banvit'tir. Ayrıca bu kuruluş Viranşehir OSB' deki firmalar içinde örnek işletme seçilmiştir. Şirketin Viranşehir'de ve özelde OSB'de faaliyet göstermesi Viranşehir adına önemlidir. Türkiye'de isim yapmış ve büyük çaplı işletmelerin, Viranşehir OSB'de faaliyet gösterebilmesi için, hem bölgenin ve yörenin, hem de OSB'nin tanıtımı yapılmalıdır. Ayrıca İşletmelerin fuarlara daha çok katılması teşvik edilmelidir.

Tablo 32. Üretimde Kullanılan Hammaddeler

Birinci Derecede Hammadde	Sayı	Oran(%)
Pamuk	11	33,3
Mısır	6	18,2
Plastik	4	12,2
Bazalt, Mermer, Kum ve Çimento	3	9,1
Buğday	3	9,1
Süt	2	6,1
Sebze	1	3,0
Zeytin	1	3,0
Tavuk Eti	1	3,0
Çiğit	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

OSB'de bulunan araç sayısı beyanları doğrultusunda oluşturulan aşağıdaki tablo, araç niteliği bakımından çok çeşitli bir yapının olmadığını ve sayı olarak, OSB'ye ve var olan işletme sayısına göre, yetersiz olduğu tespit edilmiştir. Bilindiği gibi modern ve nispeten büyük OSB'lerde yer alan birçok işletmenin araç filoları

mevcuttur. Viranşehir OSB’de araç filosu olarak sadece Banvit’in bu işi uzmanlık alanı haline getirdiği görülmüştür.

Tablo 33. OSB’deki İşletmelerde Kullanılan Araç Sayıları

Araçlar	Sayı
Kamyon	48
Otomobil	38
Kamyonet	8
Minibüs	8
Kepçe	4
Tanker, Römork	4
Traktör	2
Biçerdöver	1
Forklift (Kiralık)	1

Kaynak: Anket Sonuçları.

Foto 23. Mısır taşıma ve Depolama İşlemi

Foto 24. Bir Çırçır Fabrikasına Ait Biçerdöver

Foto 25. Mısır Kurutma Makineleri

Viranşehir OSB alanı gözlemlenirken işletmelerde çalışan araç sayısının az ancak depolama alanlarının yeterli düzeyde olduğu yerinde görülmüştür. Bazı işletmelerin kendi araçları varken daha küçük ölçekli olanlar araç kiralama yoluna gitmektedir. Ancak işletme sahiplerinin kendilerince uygulamaya koyduğu bu uygulamanın (kiralamanın) hem maliyet hem de şoförlerin tavrının olumsuz olması nedeniyle, çok işlevsel olmadığı belirtilmiş ve araç satın almanın daha doğru bir

yaklaşım olacağını belirtmişlerdir. Aşağıdaki tablo işletmeler tarafından beyan edilen hammadde depolama alanlarının konumu listelenmiştir.

Tablo 34. İşletmelerde Hammadde Depolama Alanı Konumu

	Sayı	Oran(%)
Var, işyerinde	30	90,9
Yok	2	6,1
Var Viranşehir'de	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Foto 26. Bir İşletmeye Ait Hammadde Depolama Alanı

Kullanılan hammaddenin depolanması büyük bir yoğunlukla Viranşehir OSB sınırları içerisinde yapılmaktadır. Bir OSB'nin ve OSB'de faaliyet gösteren işletmelerin derli toplu ve pratik olma adına hammadde ve ürün depolama alanlarının olmasının yanında, teknolojik olarak da ileri düzeyde olması gerekir. Ancak konu alanındaki işletmelerin büyük bir çoğunluğu depolama alanı olarak yeterli durumdayken modernizasyon anlamında eksik kalmıştır. Diğer taraftan depolama hizmeti veren LİDAŞ daha çok hububat muhafazası üzerine hizmet vermektedir. Kuruluş Viranşehir'in tamamına ve yakın çevreye hizmet vermektedir. Hammadde

depolama alanı Viranşehir’de olan işletme, plastik sektöründedir. Ayrıca bu işletmenin hem Viranşehir’de hem de çevre illerde yetkili bayi ve satış temsilcilikleri de bulunmaktadır.

Foto 27. OSB’nin İçinden Bir Görünüm

Foto 28. Bir Çırçır Fabrikasının Faaliyet Alanı

Foto 29. Bir İşletmenin Hububat Depolama ve Kurutma alanı

Aşağıdaki tabloda %81,8’lik kısım tarım üzere faaliyet alanlarıdır. Zira pamuk, mısır, süt ve ürünleri Viranşehir’de fazlaca bulunabilen ürünlerdir. İl dışı ve yurt dışı hammadde temini plastik üzerine faaliyet gösteren işletmelerdir. Banvit’in kullandığı hammadde de il dışından gelmektedir.

Tablo 35. Hammaddenin Nereden Temin Edildiği

	Sayı	Oran(%)
Yakın çevre/İl İçi	27	81,8
İl Dışı	3	9,1
Yurt Dışı	1	3,0
İl Dışı-Yurt dışı	2	6,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Daha öncede değinildiği üzere, tarıma dayalı sanayinin ağırlıklı olduğu bu mekânda yine aynı şekilde bulunması ya da ulaşılması kolay hammaddelerin kullanıldığı faaliyetler yoğunluktadır. Hammaddeyi, doğrudan üreticiden temin ettiğini beyan eden işletmelerin tamamı Viranşehir’i kastetmektedir. Bunun yanında bir plastik işletmesi tüm seçeneklerle temin yoluna gittiğini beyan ederken, diğer

seçeneğini işaretleyen iki işletmenin ise kendi tarlaları olup, hammaddeyi bu şekilde temin etmektedirler.

Tablo 36. Hammaddenin Nasıl Temin Edildiği

	Sayı	Oran(%)
Doğrudan üreticiden	27	81,8
Doğrudan üreticiden ve İthal	1	3,0
Tümü	3	9,1
Diğer	2	6,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Tarıma dayalı sanayinin ağırlıklı olduğu bu mekânda yine aynı şekilde bulunması ya da ulaşılması kolay hammaddelerin kullanıldığı faaliyetler yoğunluktadır. Ayrıca İşletme sahiplerinin bir kısmının da hammaddenin sağlanması amacıyla kullandıkları kendi tarlaları mevcuttur.

Aşağıdaki tablodan çıkarılacak en önemli sonuç OSB'nin, bölge çiftçisi için önemli bir pazar olduğudur. %30.3'lük kısım da dahil, bu tablo üretici ve müşteri bağlamında nispeten uzmanlaşma anlamı taşımaktadır.

Tablo 37. Hammaddenin İşletmeye Geliş Şekli

	Sayı	Oran(%)
Kargo/nakliyat	3	9,1
Bizzat fabrika tarafından üreticiden	12	36,4
Üreticinin kendisi tarafından getirilerek	10	30,3
Bizzat/ getirilerek	8	24,2
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Tablo 38. Hammaddenin İşlenmesinde Kullanılan Enerji Türü

	Sayı	Oran(%)
Elektrik	29	87,9
Elektrik/Kömür	3	9,1
Elektrik/Doğalgaz	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Yukarıdaki tablo Viranşehir OSB'nin, kesintilere rağmen, elektrik dışında çok fazla seçenek sunmadığını göstermektedir. Ayrıca elektrik tüketim bedeli, işletmelere göre aylık 5 bin lira 250 bin lira arası değişmektedir. OSB'de kwh cinsinden elektrik tüketimi belirlenememiştir. Bu duruma alternatif olarak, az da olsa, OSB'de, kömür ve doğal gaz yakarak mısır ve pamuk kurutma işleminin yapılabilmesi OSB için önemli bir ayrıntıdır. Bu işlem kışın yapılmaktadır. Doğal gaz kullanan tek işletme bir çırçır fabrikasıdır. Ancak çok sınırlı bir tüketimi bulunmaktadır. OSB için, doğal gaz ihalesi ve altyapısı bitmiş olmasına rağmen, mevcut durumda kullanım yok denecek kadar azdır. Sonuç olarak, Viranşehir OSB, tarıma dayalı sanayinin ağırlıkta olduğu, hammaddesini de çok fazla ulaşım sorunu ve maliyeti yaşamadan temin edebilen işletmelerin baskın olduğu bir sanayi mekânıdır. OSB adına, oluşan ve oluşturulan imkânlar neticesinde, kapasiteye, göre üretim ve hammadde olanakları ileri düzeyde olmamakla beraber çok eksik te görünmemektedir. Gözlemler ve öngörülere göre, OSB'de tespit edilebilir net algılardan en önemlisi gelişme kaydetmeye meyilli olduğudur.

2.1.2.3. Viranşehir OSB İşgücü Yapısı

İşletmeler ve genel olarak Viranşehir OSB, altyapıdan iş gücüne, olması gereken minimum OSB profilinden uzak görünmektedir. Oysaki ister devletten destek alarak ister özel müteşebbislerle kurulan bu mekânlardan olan Viranşehir OSB, yerelden ulusal düzeye kadar kalkınmanın en temel elemanlarından olan sanayinin en belirgin motifi olması gerekirken gitgide içine kapanık bir ekonomi çizgisi izlemektedir. Aynı şekilde işgücü de OSB içinde istihdam açısından eksik düzeydedir. Olası kapasite artırımları ve ölçek olarak büyüyebilecek bir ekonomik istikrar ortamının oluşması OSB'de istihdamı arttıracaktır.

Tablo 39. İşletmedeki Çalışan Sayısı Aralığı (Kişi)

	Sayı	Oran(%)
1 ile 5	7	21,2
6 ile 10	8	24,2
11 ile 15	9	27,3
16 ile 20	2	6,1
21 ile 25	3	9,1
31 ile 35	3	9,1
Cevapsız	1	3,0
Toplam	33	100

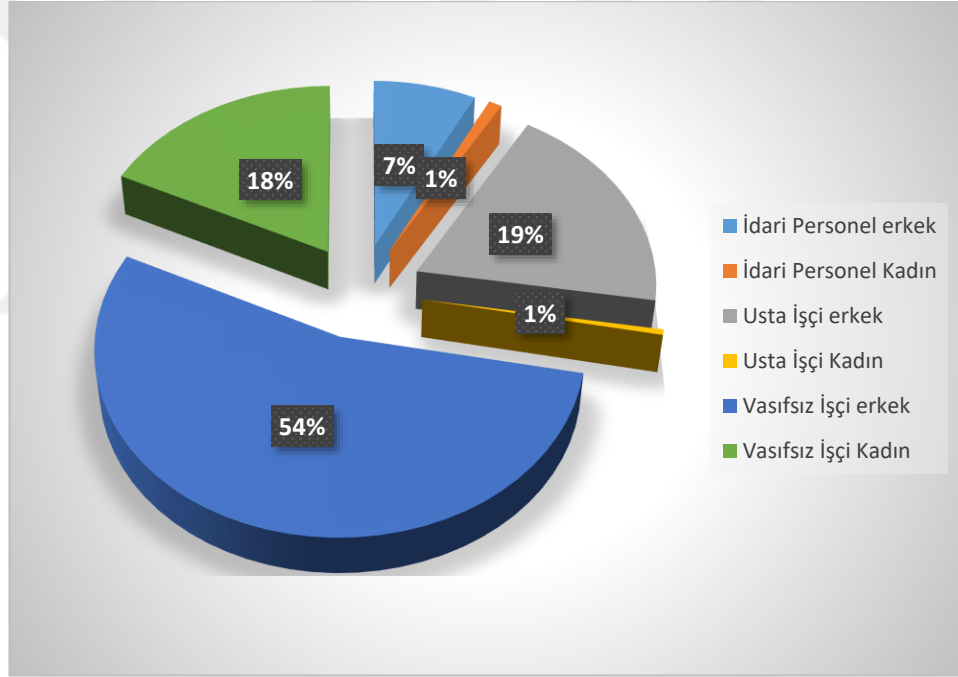
Kaynak: Anket Sonuçları.

Viranşehir OSB’de çalıştırılan işçi sayısına bakıldığında sadece 3 işletmenin 30 ve üzeri çalışanın olduğu görülmektedir. Belirtilmedi kısmında 1 işletme henüz işçi alımı gerçekleştirmemiştir. Ayrıca 2019 yılı itibariyle açılan işletmeler, çalışan sayısını kendi kapasitelerine göre beyan etmişlerdir.

Tablo 40. İşgücünün Niteliği

	Erkek	Kadın	Toplam
İdari Personel	31	4	35
Usta İşçi	80	2	82
Vasıfsız İşçi	218	61	279
Toplam	329	67	396

Kaynak: Anket Sonuçları.

Şekil 15. İşgücünün Niteliği

Viranşehir OSB’nin anketler ile elde edilen istihdam sayısı ve niteliği, neden-sonuç bağlamında değerlendirildiğinde, OSB’nin işletme sayısı ve ölçeğine göre, çok gerçekçi durmamaktadır. Ancak beyan esaslı bir alan çalışmasının verisi olduğu için oluşturulan istatistikler üzerine bir takım yorumlar yapılmıştır. Anket sonuçlarına göre LİDAŞ çalışanları ile beraber, OSB’de çalışan sayısı 408 kişidir. OSB idare binası verilerine göre çalışan sayısı 800 kişidir. Her iki sayı da yanıltıcıdır. Zira OSB

bünyesinde kayıtlı veya kayıt dışı çok daha fazla kişi çalıştığı gözlemlenmiştir. Resmi olmayan sayı 2000 kişinin üzerindedir.

Tablo 41. Viranşehir OSB'nin İşgücü Durumu

	Erkek	Kadın	Toplam
Yok	6	--	6
Sözleşmeli-Sigortalı	309	69	378
Ücretsiz Aile İşçisi	6	--	6
İşverenin Kendisi	6	--	6
Toplam	327	69	396

Aynak: Anket Sonuçları.

Viranşehir OSB, teknik eleman çalıştırma adına çok eksik durumdadır. OSB'de bulunan 18 işletme teknik eleman çalıştırmadığını beyan etmiştir. Mevcut durumda OSB'de, 2'si kadın toplam 8 mühendis, 1'i kadın toplam 4 teknisyen ve bir muhasebeci bulunmaktadır. Bu beyanlar da yanıltıcıdır. Öyleki, her işletmenin en az bir muhasebeci çalıştırması gerekmektedir. Buradaki en önemli ayrıntı teknik eleman olarak 3 kadın çalışanın olmasıdır. Kadın istihdamı açısından eksik olsa da Viranşehir'de böyle bir durumun olması sevindiricidir. Mevcut 33 işletmenin dışında ayrıca LİDAŞ'ın, 3'ü mühendis 1'i teknisyen, 3'ü muhasebeci 3'ü güvenlikçi, 2'side vasıfsız işçi (kadın) olmak üzere toplam 12 çalışanı vardır.

Tablo 42. İşgücü Çalışma (Daimi-Geçici)

	Erkek	Kadın	Toplam
Daimi	152	8	160
Geçici	180	56	236
Toplam	332	64	396

Kaynak: Anket Sonuçları.

Viranşehir OSB'nin işgücü durumunda, hem nitelik ve nicelik olarak, hem de kadın istihdamı açısından eksikler bulunmaktadır. Bu durumda bile, Kentin istihdam açısından en önemli mekânıdır. Ancak kayıt dışı istihdam çok üst seviyededir. OSB'de doğrudan ve dolaylı olarak, çalışan sayısının çok fazla olduğu düşünülmektedir. Bu sayının büyük bir kısmı kayıt dışıdır. Bu doğrultuda, OSB'nin 800 kişilik verisi

yanıltıcı olduğu gibi, alan çalışmasında elde edilen 408 kişilik istatistik te gerçektir. değildir.

2.1.2.4. Viranşehir OSB Üretim Koşulları

Viranşehir OSB’de bulunan işletmelerin yarısından fazlası yıl boyunca açık işletmelerdir. Bu işletmeler içinde plastik sanayi, taş ve toprak bazlı sanayi, süt ve ürünleri ile bulgur ve mısır fabrikaları bulunmaktadır. Bunun yanında pamuk hasadı döneminin sonbaharda olması nedeniyle, sonbahar ve kış dönemleri çırçır fabrikaları daha yoğun çalışmaktadır.

Tablo 43. İşletmenin Yıllık Çalışma Dönemleri

Mevsim	Sayı	Oran(%)
Yaz	9	27,3
Kış	6	18,2
Sonbahar ve Kış	1	3,0
Sürekli	17	51,5
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

İşgücünün durumuna paralel olarak işletmelerin faaliyetleri mevsimlere göre farklılık göstermektedir. Örneğin pamuk veya mısır hasadını bekleyen işletmeler örnek verilebilir. Bu durum işgücünün daimi veya geçici olmasını da etkilemektedir. Zira hasat dönemlerinde ister kayıtlı ister kayıt dışı istihdam, oldukça fazlalaşmaktadır.

OSB’de bulunan işletmelerden 12’sinde vardiya sistemi bulunmamaktadır. Bunun yanında 2 vardiya çalışan 18 işletme bulunurken, 3 vardiya uygulayan 3 işletme mevcuttur. Ayrıca, sözlü beyanlardan anlaşılan başka bir konu ise herhangi bir işletmede fazla mesai kavramının uygulanmıyor olmasıdır. Her ne kadar beyanlara yansımada da çok sık olmamak üzere, gerek mevsimsel yoğunluklardan bazen de siparişlerin yetiştirilmesi adına 4 vardiya çalışan işletmeler de vardır. Bunun yanında, 2009 yılında faaliyete geçtiğinden beri OSB’deki işletmelerden %90, 9’unda üretim

aratışı sağlandığı bilgisi elde edilmiştir. İşletmelerden 17'si tam kapasite çalışma koşullarına sahipken 16'sı bu konuta sıkıntı yaşamaktadır. Görüşme gerçekleştirilen 33 işletmeden 8 tanesi Sermaye yetersizliğinden dolayı tam kapasite çalışamadıklarını dile getirirken, 7'si bu olumsuzluğu talep azlığına bağlamıştır.

Tablo 44. Kapasite Kullanım Oranları

Kapasite Kullanım Oranı (%)	Sayı	Oran(%)
81-100 arası	17	51,5
61-80 arası	7	21,2
41-60 arası	7	21,2
40 ve altı	2	6,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

OSB'deki bulgur, plastik fabrikaları ve geri dönüşüm işi yapan bir işletme dışında, hemen her işletme talep azlığından şikâyetçidir. Ayrıca işletmelerin tamamına yakını daha fazla sermaye talep etmektedir. İşletmelerdeki dile getirilen bir başka sorun, rekabet fazlalığıdır. İşletmelerden 6'sı tam kapasite çalışamayı, bu durumu bağlamıştır. Örneğin, Şanlıurfa OSB'nin işletmelerinin ölçek olarak büyük olması rekabet edilebilirliği zorlaştırmaktadır İşletmelerden 5'i mevcut sorunu, pazar istikrarsızlığına bağlarken, 4'ü hammadde bulamama, 3'ü de kalifiye eleman eksikliğinden ötürü tam kapasite çalışamadıklarını beyan etmiştir. Hammadde sıkıntısı çeken işletmelerden biri çırçır ikisi süt ve ürünleri işletmeleridir. Ayrıca Türkiye'nin genelinde bir sorun haline gelen pazar istikrarsızlığı Viranşehir OSB'de de karşılığını bulmuştur.

OSB'de bulunan işletmelerin kalite belgeleri olarak yeterli seviyede olmadığı anlaşılmaktadır. OSB'de bulunan 8 işletme herhangi bir kalite kontrol belgesinin olmadığını beyan etmiştir. OSB'de faaliyet gösteren bir işletmenin en az bir belgeye sahip olması gerekmektedir. Tabloda tüm kalite kontrol belgelerine sahip olan tek işletme Banvit'tir. Tablo dışında, LİDAŞ'ın ise gerekli tüm yeterlilikleri sağladığı beyan edilmiştir. Ayrıca LİDAŞ, kurum olarak, çok detaylı bir şekilde, yıllık lisans denetimine tabi tutulmaktadır.

Tablo 45. İşletmelerin Sahip Olduğu Kalite Belgeleri

	Sayı	Oran(%)
Belirtilmedi/Yok	8	24,2
ISO 9001	9	27,3
ISO 9001, ISO 28000, OHSAS 18001, ISO 14001,	1	3,0
ISO 9001, TSE	12	36,4
TSE	3	9,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Foto 30. İş Makinaları ve Depolama Alanı

İşletmesinde atık olmadığını belirten katılımcı, mısır sapından yem üretmektedir. Ancak bu işletmede nispeten katı atık oluşmaktadır. Sıvı atık olduğunu belirten işletmeler süt ve ürünleri üzerine faaliyet göstermektedir. Uçucu atık türünü belirten işletme pamuk üzerine faaliyet göstermektedir. Geri dönüşüm alanında faaliyet gösteren işletme, hammaddesi atık olduğu için beyanı bu şekilde olmuştur. Atı ve sıvı atık olan işletmelerden biri turşu fabrikası diğeri mermer atölyesidir. Sıvı ve

uçucu seçeneğini işaretleyen işletme ise bulgur fabrikasıdır. Geriye kalan 25 işletmenin tamamında katı atık oluşmaktadır.

Tablo 46. Atık Türü

Tür	Sayı	Oran(%)
Katı	25	75,8
Sıvı	2	6,1
Uçucu	1	3,0
Katı ve Sıvı	2	6,1
Sıvı ve Uçucu	1	3,0
Geri dönüşüm	1	3,0
Atık Yok	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Tablo 47. Atık Deşarj Yöntemi

	Sayı	Oran(%)
Özel yok etme/arıtma tesisi var	4	12,1
Kanalizasyona atılıyor	6	18,2
Çöp alanlarına taşıyor	19	57,6
Akarsulara karışıyor	1	3,0
Diğer	1	3,0
Geri dönüşüm	2	6,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

OSB için önemli sorunlardan bir tanesi de atıklardır. İşletmelerden sadece 4 tanesinde özel bir yöntemle yok etme veya yok etme tesisinin olduğu görülmektedir.

Bu hem OSB hem de işletmeler için büyük bir sorum ve eksikliklerdir. Çalışma içinde belirtilen ve görselleştirilen kanalizasyon sularının yüzeyden akması ve OSB alanın tamamında gelişigüzel yığılmış çöplerin ve diğer atıkların bulunması hem sağlık hem görüntü kirliliği açısından büyük sorun oluşturmaktadır. Arıtma tesisi olan işletmelerden ikisi mermer, biri pamuk ve diğeri de süt üzere faaliyet göstermektedir. Arıtma tesisi ve ünitesi farklı kavramlar olarak algılanmıştır. Nitekim bir sonraki tablo da arıtma ünitesi olduğunu beyan eden işletme sayısı 7'dir.

Foto 31. Bir Çırçır Fabrikasının Atıkları

Foto 32. Atık Mermer Yığınları

Aşağıdaki tablo incelendiğinde arıtma ünitesi ve atık madde deposu dışında belirtilen bölümlerde çok fazla eksiklik bulunmamaktadır. Ancak eksik görünen iki

bölüm işletme için, diğer bölümlerden daha önemlidir. Zira eksik olan bu iki bölüm hem iş sağlığı hem de verim açısından hayati önem taşımaktadır.

Tablo 48. İşletmelerde Bulunan ve Bulunmayan Bazı Bölümler

Bölümler	Var	Yok	Toplam
Depo/antrepo	32	1	33
Park Yeri	31	2	33
Arıtma Ünitesi	7	26	33
Yakıt ve Su Deposu	31	2	33
Atık Madde Deposu	15	18	33
Sosyal Tesis	10	23	33
Yemekhane	33	--	33
Mescit	29	4	33

Kaynak: Anket Sonuçları.

Viranşehir OSB'nin genelinde ve tek tek işletmeler adına, üretim koşulları ve yapısı, teknoloji kullanımının yetersiz olması nedeniyle, eksik durumdadır. Gerek kalite kontrol belgeleri ve gerek arıtma ünitesi olarak, bir OSB ve işletmelerinin en başta sahip olmaları gereken yeterlilikler, Viranşehir OSB sakinleri tarafından içselleştirilmemiştir. Hammadde ve ürün depolama alanları açısından çok fazla sorunun yaşanmadığı mekânda, atık yönetimi adına çok büyük eksikler vardır. İşletmelerin büyük bir kısmı atıklarına kanalizasyona bırakırken, OSB genelinde çöplerin birikmesi de ayrıca sorun teşkil etmektedir.

2.1.2.5. Pazarlama Durumu

OSB'de bulunan işletmelerin 28'i yaklaşık (% 90) klasik yöntemle doğrudan pazarlama yapmaktadır. İşletme ölçeğinin küçüklüğü ve sosyo-kültürel yapı bu durumun sebeplerindendir. Viranşehir OSB'nin işletme sahiplerinin, dışarıya açılmak yerine kendi sabitesini koruyan, müşteriye gitmek yerine müşterinin talebini bekleyen, eski küçük muhafazakâr tüccar bilinci ile hareket ettiği görülmüştür. Ancak OSB'de,

düşük bir oranda olsa da, farklı yollarla ile ticaret yapan işletmeler de vardır. OSB’de bayi ve satış temsilcilikleri, sipariş ve internet yolu ile satış yapan işletmelerden biri Banvit, ikisi plastik işletmesi, biri bulgur fabrikası ve biri de ırmik fabrikasıdır.

Viranşehir OSB’deki ihracat oranı Habur sınır kapısının kapanmasından sonra oldukça azalmıştır. Sınır kapısının kapanması yalnızca OSB’yi değil Viranşehir Ekonomisinin tamamını etkilemiştir. Buna rağmen gerek pamuk gerek bulgur ve gerekse plastik sanayinde mekâna göre az da olsa ihracat yapılmaktadır. Sınır kapısının açık olduğu iç savaşın olmadığı dönemlerde, OSB’nin, Irak ve Suriye’ye plastik, bulgur, mısır, pamuk ihracatı yoğun olarak yapılmaktaydı. İşletme sahiplerinde görülen yılgınlık, bu durumdan dolayıdır. Zira sınır kapısından önce ve sonraki faaliyetler, üretim miktarı ve aynı zamanda kar marjı, bu gün ile kıyaslanamayacak kadar iyi durumda idi.

Tablo 49. İşletmelerin İhracat Durumu

	Sayı	Oran(%)
Avrupa	1	3,0
Irak	2	6,1
Irak, Suriye	3	9,1
İhracat Tapılmıyor	27	81,8
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Tablo 50. Ürünlerin Pazarlama İstikameti

	Sayı	Oran(%)
İlin içine, İlin dışına	28	84,8
İlin içine, İlin dışına, Yurt dışına	5	15,2
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Foto 33. Pazarlanmaya Hazır Parke Taşları

Aşağıdaki tabloda dile getirilen sorunlar, ölçek olarak çok büyük olmayan işletmeler haklı ve geçerli sebeplerdir. Ayrıca işletme sahipleri uygun ölçeği yakaladıkları zaman bile dışarıya açılma konusunda tedirgindir. Tabloda öncelikli sorunun ithal mallardan kaynaklandığını belirten katılımcı plastik sektöründe işletme sahibidir. Diğer işletmelerden bir kısmı da bu durumdan şikâyetçidir. Piyasa da hemen her sektörün pazar koşullarını alt üst eden bir Çin malı istilasına bulunmaktadır. İthal malın yarattığı bir diğer sorun, hammadde olarak satın alınmasıdır. Bu da işletme adına, alınan malın kalite kontrolünün yapılamaması ve aynı zamanda fazla maliyet anlamı taşımaktadır.

Tablo 51. Ürünün Pazarlanması

	Sayı	Oran (%)
Karayolu	32	97,0
Karayolu-Denizyolu	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

OSB’de bulunan işletmelerin ortaya çıkan ürünü pazarlaması bütünüyle karayolu ile gerçekleşmektedir. OSB’de bulunan bir plastik işletmesi karayolunun yanında denizyolunu da kullanmaktadır. İskenderun limanı üzerinden Almanya’ya ihracat yapmaktadır.

Tablo 52. İhracat Yapılamamasının Nedenleri

Nedenler	Sayı	Oran (%)
Sermaye Yetersizliği	8	24,2
Dış Pazarlarla İlgili Bilgi Eksikliği	7	21,4
Rekabet Güçlüğü	3	9,1
Teknoloji Yetersizliği	1	3,0
İthal Ürünlerden Dolayı	1	3,0
Teknoloji Eksikliği	1	3,0
Cevapsız	12	36,3

Kaynak: Anket Sonuçları.

Aslında ihracat yapılamamasının nedeni sosyo-ekonomik piyasa korkusu olarak adlandırılabilir. Piyasa, talep ve para istikrarsızlığı ülke genelinde olduğu gibi bölgede de kendini hissettirmiştir. Viranşehir OSB’de bulunan işletmelerden birçoğu ihracat yapmak bir yana normal faaliyetlerinde bile, arz-talep dengesinin düzensiz olması nedeniyle, tedirgin durumdadır. Tüm olumsuzluklara rağmen Viranşehir OSB bölgenin kalkınmasında yeterli potansiyele sahip olup Viranşehir’in kalkınma lokomotif olmaya da en büyük adaydır.

İşletmelerin şirket genelinde ürün satış temsilcisi sayısı oldukça azdır. Tablodan da anlaşılacağı üzere işletmelerin ezici bir çoğunluğunun satış temsilciliği yoktur. Açık bir ifadeyle Viranşehir OSB’nin, içine kapanık bir mekân olduğu söylenebilir. Vizyon eksikliği ve Sosyo-kültürel yapının klasik adabı nedeniyle, işletmelerin büyük bir kısmı satış temsilcisi kavramının gereksiz olduğunu düşünmektedir. Ticaret anlayışının büyüme endeksli olması gerektiği katılımcıların algısında yer etmemiştir. OSB’de 10 ve üzeri satış temsilciliği bulunan tek işletme Banvit’tir. Ayrıca 2 adet bulgur fabrikası, 1 adet ırmık fabrikası ve 2 adet plastik işletmesi de belli oranda satış temsilcisine sahiptir.

Tablo 53. İşletmelerin Satış Temsilcisi Sayısı

	Sayı	Oran(%)
Yok	27	81,8
1-3 Arası	4	12,1
4-6 Arası	1	3,0
10 ve üzeri	1	3,0
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Viranşehir OSB’de bulunan işletmeler, ürün reklamı konusunda yetersiz oldukları gibi fuarlara katılma konusunda da oldukça eksik durumdadır. İşletmelerden 21’i (% 63, 6) hiçbir fuara katılmadığını beyan ederken, 27’si (% 81.8) hiçbir şekilde reklam yapmadıklarını belirtmiştir. İşletmelerden 3 tanesi hem bölgesel hem ulusal hem de uluslararası fuarlara katıldıklarını dile getirmişlerdir. Bunlardan ilki Banvit’tir. diğer ikisi, bulgur ve plastik (daha çok sulama boruları) fabrikasıdır. Ayrıca, bu üç işletmeyle beraber OSB’de reklam veren, bir un fabrikası, bir ırmık fabrikası bir de süt ve ürünleri üzerine çalışan bir işletme bulunmaktadır.

Viranşehir OSB’nin işletme sahiplerinde, algı olarak, ürün pazarlama konusunda çok fazla sorunu bulunmamakla beraber, pazarlamanın niteliği ve niceliği konusunda fazlaca sıkıntı görülmektedir. OSB’lerin faaliyet alanının genişlemesi ve cazibe merkezi konumu yaratabilmesi için, mutlak suretle reklamın yapılması ayrıca yerel ulusal ve uluslararası düzeyde fuarlara katılım sağlanması gerekmektedir. Ayrıca işletmelerin satış temsilcisi sayısında bir politika geliştirmesi gerekmektedir. Zira tanıtım ve reklam müşterinin ayağına gitme ve uzmanlaşma, bugünün şartlarında çok önemli bir zorunluluktur.

2.1.2.6. Sermaye ve Teknolojik Altyapı

Günümüz dünyasında teknolojinin hızına ayak uyduran ülkeler, bölgeler, kentler ve diğer insan-mekân düzlemleri, postmodern, pragmatik küresel şekil dizini halinde kar amacını rasyonelleştiren ve küreselleşmeyi içselleştirip aynı zamanda

küresel sermaye yönetiminde az ya da çok pay sahibi olan açık sistemler halinde işlemektedir. Gelişmiş, gelişmekte olan, geri kalmış gibi tanımlara bakılmaksızın, görünüşte ülkelerin kendi kalkınma kaderlerini tayin etme hakkının saklı olduğu serbest piyasa ekonomisinde ayakta durmanın ilk koşulu, planlı sanayileşme ve dahi planlı kentleşme gibi görünmektedir. Sanayinin kalkınmadaki rolünün Türkiye gibi ülkelerde küçük sanayi ile değil bağımsız hareket edebilecek nitelikte büyük sanayi atılımları ile olacağı çok açıktır. Yerel ile küreselin akkreditasyonu da ancak bilinçli teknoloji ve AR-GE çalışmaları ile mümkündür.

Çalışmanın esas odak noktası olan Viranşehir OSB, hem genel hem de teknolojik altyapı olarak özdeşlerinin oldukça gerisindedir. Gerek bir bütün olarak OSB, gerekse tek tek kuruluşlar adına, ister devlet desteği ister müteşebbis olarak hareket etme kabiliyeti olarak, sınırlı bir mekân durumundadır. Katılımcıların büyük bir kısmı bu sıkıntı noktasında hemfikirdir.

Tablo 54. Teknoloji Eksikliği Var

	Sayı	Oran(%)
Kesinlikle Katılıyorum	9	27,3
Katılıyorum	6	18,2
Karasızım	7	21,2
Katılmıyorum	7	21,2
Kesinlikle Katılmıyorum	4	12,1
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu teknolojik olarak eksik olduklarını kabul etmekle beraber, yeterince yatırım olmadığını ve gerekli cazibe özelliklerinin yöreye uygulanmadığı konusunda sıkıntılar olduğunu dile getirmişlerdir. Tablodaki verilerden hareketle, katılımcıdan 9'u herhangi bir yatırım yapmayacağını, mevcut şartlarda bunu yapmanın ya da düşünmenin gerçekçi olmayacağını ve olası bir arz-talep dengesizliğinin işyerinin kapanması ile sonuçlanacağını ve dolayısıyla mevcut

durumu korumaya çalıştıklarını beyan etmişlerdir. Özetle *ekonomik yılgınlık* olarak sonuçlanmış, istikrar bağlamında bir öğrenilmiş çaresizlik durumu söz konusudur.

Tablo 55. Gelecekte Planlanan Yatırım Projeleri

	Sayı	Oran(%)
Üretim Teknolojileri Yenileme	12	36,4
Makine Artırımı	11	33,3
Güneş Enerjisi	1	3,0
Cevapsız	9	27,3
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Yukarıdaki tabloda her ne kadar % 27,3'lük bir karamsar tablo (katılımcılar bir kısmı karamsarlık yerine gerçekçi kelimesini kullanmayı daha doğru bulmuştur) görünse de teknoloji eksikliğinin olduğunu kabul eden ve bu yönde modernizasyon öngören katılımcı sayısı oldukça fazladır.

Foto 34. OSB Girişinden Atık Su Arıtma Tesisinin Görünümü

Viranşehir OSB'ye doğalgaz getirmek için süreç tamamlanmıştır. OSB'de bugün itibarıyla doğal gazın mevcudiyeti ile uygulama alanı birbiriyle örtüşmemektedir. Ayrıca, doğalgaz basınç düşürme istasyonu da halen tam olarak faaliyete girmemiştir.

Viranşehir OSB teknolojik imkânların verimli bir şekilde kullanıldığı bir OSB mekânından oldukça uzaktır. İşletme sahipleri de teknoloji kullanımı açısından geride olduklarını kabul etmektedirler. İşletmelerdeki teknik eleman sayısının az olması, içine kapanık ticaret anlayışı, fiziki düzensizlik, öngörü eksikliği ve birtakım bürokratik sorunlar, genel anlamda teknoloji kullanımını olumsuz etkilemektedir. Üniversite-sanayi işbirliği, teknopark, ar-ge çalışmaları gibi çok önemli gerekliliklerin Viranşehir OSB’de adının dahi geçmediği görülmüştür. Oysaki bahsi geçen konular ve kavramlar olmadan, OSB ve içindeki işletmelerin, amatör ve bireysel bir sanayi faaliyetinden hiçbir farkı kalmayacaktır.

2.1.3. İşletme Sahiplerine Göre Viranşehir OSB’nin Etkileri ve Sorunları

Viranşehir OSB, 2009 yılında faaliyete geçmesinden bu güne en verimli dönemini 2012 ile 2015 yılları arasında geçirmiştir. Habur sınır kapısına giden E-90 karayolu üzerinde bir konuma sahip olması mekânı değerli kılmıştır. Ancak sınır kapısının kapanması ile birlikte OSB bünyesinde yapılan ihracat oldukça azalmıştır. Kentin tamamını ekonomik yönden etkileyen sınır kapısının durumu belirsizliğini korumaktadır.

Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Şanlıurfa’da, Viranşehir’de ve özelde Viranşehir OSB’de, sanayinin ana gövdesini tarım sektörü oluşturmaktadır. Tarıma dayalı sanayinin ağırlıklı olması ve yörenin gerek hububat gerek pamuk ve gerekse diğer tarım ürünlerinin üretimi açısından zengin olması, bunun yanında oldukça fazla ekili dikili alana sahip olması, hammaddenin tamamına yakınının yakın çevreden karşılanması ile neticelenmiştir. Bu durum yöre çiftçisinin lehine bir durum olarak ticari bir dayanak noktasının varlığını somutlaştırmıştır. Alan araştırması verilerinin sonuçlarına göre OSB’de 408 kişi çalışmaktadır. Ancak Viranşehir OSB’nin idare binası verilerine göre 2018 itibarıyla çalışan sayısı 800 kişidir. Bu farklılığın sebebi çalışmanın süreci öncesi mevcut işletmelerden bir kısmının kapanmış olması olabileceği gibi, katılımcı kaynaklı eksik beyanlar da olabilmektedir. Ayrıca daha önce çalışma içinde değinildiği üzere, OSB’de resmi olarak çalışanların dışında, özellikle yaz ve sonbahar aylarında doğrudan ya da dolaylı olarak çoğunluğu kadın ve çocuk olmak üzere OSB için çalışan yaklaşık 2000 kişi bulunmaktadır. Çoğunluğu Suriyeli olan ve istatistiklere yansımayan bu iş gücü bir kısmı OSB içinde ikamet etmektedir.

Bu bölümde ayrıca, işletme sahiplerinin bakış açısıyla OSB'nin kendisi ve Viranşehir için ne ifade ettiği, OSB'de ne tür sorunların olduğu ile ilgili bir takım tespitler istatistik haline getirilmeye çalışılmıştır.

Tablo 56. İşletme Sahiplerine Göre, OSB'nin ve İşletmelerin Genel Sorunları

OSB'nin ve İşletmelerin Genel Sorunları	5		4		3		2		1		Toplam		
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Ort.
Hammadde Bulmakta Sorunlar Yaşıyoruz	3	9,1	5	15,2	3	9,1	11	33,3	11	33,3	33	100	2,33
Ulaşım Sorunu Yaşıyoruz	4	12,1	11	33,3	2	6,1	5	15,2	11	33,3	33	100	2,75
Teknoloji Eksikliğimiz Var	9	27,3	6	18,2	7	21,2	7	21,2	4	12,1	33	100	3,27
Enerji Sorunumuz Bulunuyor	28	84,8	2	6,1	--	--	1	3,0	2	6,1	33	100	4,60
Bürokratik Sorunlar Yaşıyoruz	7	21,2	9	27,3	6	18,2	6	18,2	5	15,2	33	100	3,21
Kredi ve Sermaye Sorunumuz Var	18	54,5	3	9,1	4	12,1	6	18,2	2	6,1	33	100	3,87
Nitelikli İşçi Temininde Sıkıntılar Yaşıyoruz	6	18,2	9	27,3	6	18,2	6	18,2	6	18,2	33	100	3,10
Pazar Sorunu Yaşıyoruz	11	33,3	11	33,3	1	3,0	6	18,2	4	12,1	33	100	3,57
Rekabet Fazlalığından Kaynaklı Sorunlar Yaşıyoruz	12	36,4	9	27,3	4	12,1	5	15,2	3	9,1	33	100	3,66
Talep İstikrarsızlığı Sorunları Yaşıyoruz	19	57,6	7	21,2	3	9,1	4	12,1	--	--	33	100	4,24
Elektrik Kesintileri ile İlgili Sorunlar Yaşıyoruz	27	87,9	2	6,1	--	--	1	3,0	1	3,0	33	100	4,72

5. Kesinlikle Katılıyorum, 4. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 2. Katılmıyorum, 1. Kesinlikle Katılmıyorum
Kaynak: Anket Sonuçları.

Viranşehir OSB işletme sahipleri farklı oranlarda görüş belirttiği yukarıdaki tabloda en az sorun hammadde sıkıntısı olarak görülmektedir (2,33). Hammadde sıkıntısı olduğunu beyan eden işletmelerden 2 tanesi süt ve ürünleri üzerine faaliyet gösterirken, 1 tanesi plastik, 1 tanesi irmik fabrikası, 2 tanesi pamuk-çırçır işletmesi iken 2 tanesi ise mısır kurutma işletmesidir. Viranşehir OSB genelinde hammadde, plastik dışında, sanayi tarıma dayalı olduğundan, bölgede fazlaca temin edilebilmektedir. Ancak yıllara göre mevsimsel farklar bazen bu durumu olumsuz etkilese de Viranşehir OSB, hammadde bulma konusunda çok fazla sıkıntı yaşamamaktadır.

Viranşehir OSB'deki işletme sahiplerinin faaliyetlerini olumsuz etkileyebilecek önemli ulaşım sorunu işletmeleri, görüş olarak, 2 eşit kısma ayırmıştır (2,25). İşletmelerden 16 tanesi sorun olmadığını beyan ederken 15'i bir sorun olduğu konusunda hem fikirdir. OSB'nin Konumuna bakıldığında E-90 karayoluna bitişik

durumdadır. Ancak bir OSB ve içindeki işletmeler için ulaşım, sadece bir karayoluna yakınlık ile avantaja dönüşen bir durum değildir. Öyleki, ürünün ortaya çıkmasında, hammaddenin taşınmasından pazarlamaya kadar ki süreç çeşitli ulaşım akslarını kullanmayı gerektirebilirken, aynı zamanda bazı öbek noktalarına yakınlık ta oldukça önemlidir. Bazen kent içi Trafik düzeni bile OSB açısından olumsuzluklara yol açabilmektedir. Viranşehir Kenti ve OSB'si bu tür sıkıntılara maruz kalan bir mekândır. Bu açıdan bakıldığında sorun olduğunu dile getiren işletmelerin nispeten haklı olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki tablodan anlaşılaçağı üzere Viranşehir OSB'deki en büyük sorun elektrik kesintileridir (4,72). Tablo da yer bulan 33 işletmeden 29'u ve tabloya dahil edilmeyen LİDAŞ elektrik kesintilerini çok büyük bir sıkıntı olarak görmektedir. Elektrik kesintileri Aynı zamanda Viranşehir'in tamamı için de büyük bir sorundur. OSB'de bu durumdan şikâyetçi olmayan iki işletmenin sözlü beyanlarına göre Viranşehir'in tamamında elektrik sorununun en az olduğu yer Viranşehir OSB'dir. Ancak netice itibariyle bu iki işletme de mağdur durumdadır. İlçenin elektrik kesintileri açısından en istikrarlı mekânı OSB ise ve OSB'de sıkıntı en üst düzeyde yaşıyorsa, bu durum, Viranşehir'in genelindeki sorunun ne kadar büyük olduğunun çok açık şekilde anlatmaktadır. Ayrıca işletmelerin tamamında jeneratör mevcuttur. Bunun yanında OSB'nin yaklaşık 5 km batısında bulunan fotovoltaik (güneş enerjisinden elektrik elde etme sistemi) santralinden elektrik almak için bir takım girişimlerde bulunulmuştur. Ayrıca tablo incelendiğinde, OSB'deki en önemli enerji kaynağının elektrik olduğu ve mevcut durumda doğal gaz kullanımı sınırlı olduğundan işletmelerin büyük bir enerji sorununda da bulunduğu görülmektedir. (4,60). Öyleki, elektrik kesintisi kısmında olduğu gibi enerji kullanımı sorusunda da “Karasızım” beyanı bulunmamaktadır. İşletme sahiplerinin bu konudaki fikri oldukça nettir.

Daha tutarlı bir ekonomik görüş olan talep istikrarsızlığı, Viranşehir OSB'de bulunan işletmeler açısından yıkıcı etkiler yaratabilmektedir (4,24). İşletmelerin büyük bir kısmı faaliyet ölçeğini küçültme yoluna gideceklerini beyan etmişlerdir. Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum Viranşehir OSB'yi de fazlaca etkilemiştir. Katılımcıların büyük bir kısmı bu sorunun artarak devam edeceği endişesi taşımaktadır.

İşletmelerin büyük bir bölümü TKDK başta olmak üzere kredi ve hibe yardımı almıştır. Ancak tabloda görüne oranlar bu durumla çelişmektedir (3,87). Toplamda 21 işletme Kredi ve sermaye sorunu yaşadığını beyan etmiştir. Burada yaşandığı söylenen sorun, sermayenin ya da kredinin, işletmenin büyüme talebini karşılayamamasıdır. Aynı şekilde, katılımcıların büyük bir bölümü bu pazar koşullarında rekabet etmenin pek mümkün olmadığını beyan etmişlerdir (3,57). Ayrıca İşletmelerin bir kısmı ŞUOSB'un işletmelerinin ölçek olarak kendilerinden bir hayli büyük olduğunu ve bu durumun rekabet edilebilirlik açısından kendilerini olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir (3,66). Pazar sorunu ile ilgili beyanlarda sorun olduğunu belirten katılımcıların büyük bir kısmı çırçır ve mısır fabrikalarıdır. Bunun yanında OSB'deki İşletmelerde nitelikli işçi bulma sorunu orta seviyelerde seyretmektedir (3,10). Katılımcıların bir kısmı nitelikli işçi gücüne çok fazla gereksinim duymadıklarını dile getirmişlerdir. Ancak bu durumun tersini dile getirenlerin oranı daha fazladır. Nitelikli işçi gücüne duyulan ihtiyaç OSB sakinlerinin algısında yer etmeye başlamıştır. Bu kısımdaki veriler OSB'nin büyüme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu tespit mekânsal olarak ilçenin çehresini değiştirebilir niteliktedir. Öyle ki, ölçek olarak büyüyen fabrikaların, mühendis, tekniker, kontrol memuru gibi, uzmanlık gerektiren işgücü teminiyle, ulaşımın ve yerleşimin (özel bina blokları veya lojmanlar gibi) artacağı, dolayısıyla OSB'nin Kent adına, bir mekânsal dönüştürme fonksiyonuna bürüneceği öngörülebilir.

Viranşehir OSB'deki işletmeler, teknoloji kullanımı ve eksikliği açısından, oldukça eksik olduklarını kabul etmektedirler. Ancak 11 işletme mevcut koşullarda daha fazlasını yapmanın mantıksızlık olacağını dile getirmiş işletme ölçeğinin bunu gerektirdiğini dile getirmiştir. Ancak, işletmelerin tamamında üretim artışı sağlandığı ve daha uzun bir süre burada faaliyetlerine devam edeceklerini beyan edenler aynı kişilerdir. OSB'de 4 işletme dışında web sitesi olduğunu beyan eden işletme bulunmamaktadır. Ayrıca hâlihazırda, Viranşehir OSB'nin de bir internet sitesi yoktur. Bunun yanında işletmelerden 15 tanesi bürokratik sorunların olduğunu bayan ederken, 11 tanesi böyle bir sorunun olmadığını dile getirmiştir (3,21). 2019 yılı itibariyle Viranşehir OSB'nin idare binasında sorumlu bir müdür bulunmamaktadır.

Aşağıdaki tablo OSB'nin kuruluş yeri ile ilgili bir takım saptamalar içermektedir. Bir Önceki tabloya göre daha özet ancak daha işlevsel ve fiziki görüntü olarak işletmeyi daha çok ilgilendiren tespitlerden oluşmaktadır.

Tablo 57. İşletme Sahiplerine Göre, İşletmelerin Kuruluş Yeri ile ilgili Sorunları

Kuruluş Yeri Sorunları	5		4		3		2		1		Toplam		
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Ort.
Yatay Yönde Büyüme Sorunları Yaşıyoruz	6	18,2	8	24,2	7	21,2	5	15,2	7	21,2	33	100	3,03
Su Temini Sorunu Yaşıyoruz	3	9,1	1	3,0	2	6,1	8	24,2	19	57,6	33	100	1,81
Katı ve Sıvı atık Sorunu Yaşıyoruz	8	24,2	5	15,2	1	3,0	12	36,4	7	21,2	33	100	2,84
Altyapı Sorunları Yaşıyoruz	22	66,7	2	6,1	3	9,1	4	12,1	2	6,1	33	100	4,15
Görüntü Kirliliği Sorunları Yaşıyoruz	25	75,8	--	--	--	--	3	9,1	5	15,2	33	100	4,12

5. Kesinlikle Katılıyorum, 4. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 2. Katılmıyorum, 1. Kesinlikle Katılmıyorum
Kaynak: Anket Sonuçları.

Yukardaki tabloda ilk göze çarpan tespitlerden biri, yatay yönde büyüme ile ilgili oranlardır (3.03). Katılımcı beyanlarının oranının birbirine yakın olmasının sebebi birazda yatay yönde büyümenin işletme için ne anlama geldiği ile ilgilidir. Kimi işletmeye göre yatay büyüme iş gücü, depolama vs. daha fazla maliyet demektir. Yatay yönde büyüme OSB'ler için kolay değildir. Zira parsel dizini bu işi zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla komşu parselde sahip olma ya da kiralama Viranşehir OSB için biraz zor görünmektedir. OSB'de bir birine bitişik olmayan ancak aynı kişiye ya da işletmeye ait parseller de bulunmaktadır. Aynı zamanda mevcut OSB alanının genişlemesi önünde de, çevresinde bulunan I. derece tarım arazilerinin yanında sit arazilerinin bulunması gibi engeller bulunmaktadır.

OSB'ler, planlı bir şekilde kurulan/kurulması gereken çok özel mekânlardır. Ancak, Viranşehir OSB'nin, genel fiziki görünümü bir OSB'de olması gereken asgari yapıdan çok uzaktır. OSB'deki işletme sahipleri, hem altyapı sorunları (4,15), hem de görüntü kirliliği (4,12) sorununun hat safhada olduğunu belirtmişlerdir. Altyapı sorunları ve görüntü kirliliği, OSB'ye girildiği andan itibaren fark edilen olumsuzluklardandır. Bu haliyle bir sanayi gecekondusu gibi görünmektedir.

Su temini konusunda sıkıntı yaşamadıklarını belirten katılımcılardan, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum toplam oranı %81.8 ile çok yüksek bir orandır (1,81). Bu durumun temel sebebi hemen her işletmenin kendine ait su kuyusunun bulunmasıdır. Fatura ödemesi yapılmadığı için anketlerde muhatap alınan

işletme yetkililerinin algısında miktar olarak fazla su kullanımı düşüncesi oluşmamıştır. Bu sebepten ötürü yıllık su kullanımı miktarındaki beyanlarda bir takım karışıklıklar olmuş, sonradan mülakatlarla düzeltilmiştir. Viranşehir OSB’de bulunan işletmelerden hiç biri şebeke suyu kullanmamaktadır. OSB Uygulama Yönetmeliğine (OSBUY) göre kanun, hangi su kaynağının kullanılacağını, OSB’nin ve işletmelerin inisiyatifine bırakmıştır. Kanunen eğer OSB yönetimi isterse/gerekli görürse su kuyularına sayaç taktırabilir.

Viranşehir OSB’de bulunan işletmelerden sadece 7’sinin arıtma ünitesi bulunmaktadır. Tüm resmi ve altyapı çalışmaları bitmiş olmasına rağmen, OSB’deki atık su arıtma tesisi faaliyete geçmemiştir. Katı ve sıvı atık sorununun katılımcılardaki algı kısmı farklılaşmaktadır (2,84). Kimi Katılımcılar atıkların çöp alanlarına taşınması ya da kanalizasyona dökülmesini, sorunu ortadan kaldıran bir yöntem gibi düşünmektedir. OSB’nin genelinde bulunan alt yapı ve teknoloji eksikliği atıkların durumunu direkt etkilemektedir. Katı ve sıvı atıklar OSB’nin her yerinde görülebilen kötü görüntü ve kokular yaymaktadır.

Bölge iklimi, karasal iklim ile Akdeniz iklimi arasında, iç bölgelere göre nispeten ılıman bir özelliğe sahiptir. Genel olarak sanayi faaliyetlerini etkileyecek en önemli husus yazın 45 dereceyi aşan sıcaklıklardır. Bu durum işçi çalışma koşullarını zorlaştırdığı gibi hammadde ve ürün depolama faaliyetlerini de etkileyebilmektedir. OSB’de süt ve ürünleri kolunda faaliyet gösteren işletmeler başta olmak üzere, tüm gıda işletmeleri bu durumdan etkilenmektedir. Ayrıca 2018 yılı sonbahar mevsiminden 2019 bahar mevsiminin sonuna kadar oldukça fazla yağış düşmüştür. Bu dönem içinde 2018 pamuk hasadında çiftçiler oldukça zorlanmıştır. Tarım ürünlerinin hasadının geç ya da eksik yapılması, tarıma dayalı sanayi faaliyetlerinin yoğun olduğu Viranşehir OSB işletmelerini de etkilemiştir. Tabloda % 57, 5’lik bir oran iklimden olumsuz etkilendiğini beyan etmiştir (3,30).

Kurulduğu yer itibari ile sade yeryüzü şekilleri bulunan ve arazinin eğim derecesi makul düzeyde olan OSB’nin faaliyetlere engel olacak bir arz etmemektedir. Tabloda katılımcılardan 6’sı bu durumdan etkilendiklerini, 16’sı böyle bir sorunun olmadığını, 11’i ise kararsızım seçeneğini işaretlemiştir (2,48). Ortalama olarak belirleyici olan karasızlar kısmı muhtemelen soruyu algılamada sıkıntılar yaşamıştır.

Olasıdır ki *Bölgenin Fiziksel özellikleri*, tabirinin anlaşılmması, eğitim düzeyi ve sosyo-kültürel yapının etkisinin yanında anket/anketöre yabancı olan katılımcıları kararsız bırakmış olmalıdır.

Tablo 58. İşletme Sahiplerine Göre, İşletmelerin Kuruluş Yeri ile ilgili Sorunları

İşletme Sahiplerinin OSB ile İlgili Yargıları	5		4		3		2		1		Toplam		Ort.
	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	Sayı	Oran (%)	
İklim, Faaliyetlerimizi Olumsuz Etkilemektedir	11	33,3	8	24,2	3	9,1	2	6,1	9	27,3	33	100	3,30
Bölgenin Fiziksel Özellikleri Faaliyetlerimizi Olumsuz Etkilemektedir	2	6,1	4	12,1	11	33,3	7	21,2	9	27,3	33	100	2,48
OSB Mekân Olarak Doğru Yere Kurulmuştur	18	54,5	8	24,2	3	9,1	1	3,0	3	9,1	33	100	4,12
OSB İlçenin Sosyal Yaşantısını Olumlu Etkilemektedir	6	18,2	7	21,2	5	15,2	7	21,2	8	24,2	33	100	2,87
OSB'nin Kentin Ekonomik Kalkınmasında Çok Faydası Vardır	10	30,3	11	33,3	7	21,2	4	12,1	1	3,0	33	100	3,75
OSB İlçenin Mekânsal Olarak Dönüşmesine Neden Olmuştur	4	12,1	1	3,0	13	39,4	8	24,2	7	21,2	33	100	2,60
OSB İlçedeki Kiraların Artmasında Etkili Olmuştur	1	3,0	3	9,1	8	24,2	8	24,2	13	39,4	33	100	2,12
Daha Uzun Süre Buradaki Faaliyetlerime Devam Etmeyi Düşünüyorum	23	69,7	3	9,1	6	18,2	--	--	1	3,0	33	100	4,42
OSB'nin Fiziksel Kapasitesi İlçe İçin Yeterlidir	12	36,4	7	21,2	5	15,2	4	12,1	5	15,2	33	100	3,51
OSB'deki Faaliyet Alanları/Çeşitliliği Genişle(til)melidir	29	87,9	1	3,0	3	9,1	--	--	--	--	33	100	4,78
Faaliyetlerimizde Yerel Halkın Görüşlerini Önemsiyoruz	27	81,8	3	9,1	2	6,1	1	3,0	--	--	33	100	4,69
Faaliyetlerimizde STK'ların Görüşlerini Önemsiyoruz	24	72,7	6	18,2	2	6,1	--	--	1	3,0	33	100	4,57
Diğer Özel ve Resmi Kuruluşların Olumlu Etkileri Bulunmaktadır	6	18,2	8	24,2	7	21,2	7	21,2	5	15,2	33	100	3,09

5. Kesinlikle Katılıyorum, 4. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 2. Katılmıyorum, 1. Kesinlikle Katılmıyorum

Kaynak: Anket Sonuçları.

Yukarıdaki tablo, katılımcıların algısında, OSB'nin mekân olarak doğru yere kurulduğu görüşü %78,8 oran bir fikir birliği olduğunu göstermektedir (4,12). Bu fikrin oluşmasında, ilçeye olan uzaklık (15 km), OSB'nin yer seçimi yapılırken atıl durumda olan arazi, anayol üzerinde olması gibi faktörlerin, iş yeri sahiplerinin bakış açısını yansması ile alakalı bir durumdur. Büyük bir oranla doğru yer olarak kabul edilen bu mekânın kuruluşunda ÇED raporu ya da sit alanı faktörleri algı dışında kalmıştır. Bunun yanında alan büyüklüğü olarak değerlendirildiğinde, OSB'nin ilçe için yeterli kapasitede olduğu görüşü hâkimdir (3,57). Şu an için yeterli görünen fiziksel kapasite, 200 bine yakın nüfusa sahip bir kent için yeterli değildir.

Faaliyet alanları ve çeşitliliğin genişletilmesi mevcut tabloda ortalama olarak en yüksek seviyededir (4,78). Katılımcıları % 90'ı bu konuda olumlu görüş

belirtmiştir. Bu durum her OSB ve kendi içindekiler için istenilen bir durumdur. Karma bir OSB'nin hareket kabiliyetinin genişlemesi, mevcut tüm işletmelerin rekabet yoluyla kalite artırımını da tetiklemektedir. Ayrıca Olası bir genişleme ve çeşitlenme Viranşehir'i de ekonomik anlamda büyütecektir. Bunun yanında, katılımcıların gözünde, OSB'nin, kentin kalkınmasına etkisinin de % 63,6'lık bir oranla iyi bir rakam yakalamıştır (3,75). Katılımcıların büyük bir bölümü OSB'nin, Viranşehir ekonomisini olumlu anlamda yönlendirdiğini düşünmektedir. Zira, bir OSB'nin en önemli işlevlerinden biri, yakınına kurulduğu yerleşim birimini, ekonomik ve mekânsal anlamda iyileştirmektir.

Tabloda OSB'nin kiralara etkisinin hemen hiç etkisinin olmadığı, görülmektedir (2,12). Bunun esas sebebi OSB'de çalışanların büyük bir bölümünün Viranşehir ve yakın çevreden olmasıdır. Ölçek olarak küçük olan OSB, kayda değer bir nüfus hareketi yaratamamıştır. Katılımcıların 63, 6'sı bir etkinin olmadığını düşünürken, % 24,2'si kararsız kalmıştır. OSB'nin, Kentin mekânsal olarak dönüşmesine çok fazla bir etkisi bulunmamaktadır (2,60). Ayrıca sosyal yaşantıya katkısı da ortalama bir değer (2,87) gösterse de, istenilen düzeyde değildir. Bu paragrafta ele alınan konuların olumlu yönde ilerlemesi için OSB'nin daha da büyümesi gerekmektedir.

Katılımcılara göre yerel halkın (4,69) ve STK'ların (4,57) OSB' ile ilgili görüşleri oldukça önemlidir. Ancak işletmelerden alınan beyanlara göre, halktan ve STK'lardan olumlu veya olumsuz görüş alma veya onların görüş bildirmesi çok azdır. Viranşehir OSB'nin genel anlamda Kent ile bağı zayıftır. Bu durum diğer özel ve resmi kurumlar için de geçerlidir (3.09).

Mekân kavramının, algıdaki yerini en iyi yorumlayabilenler, orada yaşayanlardır. İşletme sahiplerinin algısı, bu alan çalışmasının en önemli parçalarından biridir. Bu bölümde Bu bölümde yer alan 3 tablo değerlendirildiğinde, Viranşehir OSB'de bulunan işletme sahiplerinin genelinde karamsar bir durum görülmektedir. İşletme Sahiplerinin algısında OSB sorunlu bir mekândır. Bu düşüncenin ortaya çıkmasında, altyapı sorunları, kredi alına bilirliliği, fiziki görünüm, elektrik kesintileri, enerji ve teknoloji kullanımı gibi çok geniş bir yelpazede, birçok sorunun, işletmelerin hareket kabiliyetini sınırlaması etkili olmuştur. Öte yandan mekânın potansiyelinin

yüksek olduğu konusunda, işletmelerin büyük bir çoğunluğu hem fikirdir. Şu anki durumu göz önüne alındığın bir öteki mekân durumundadır.

Viranşehir OSB, Kent ile çok fazla organik bağ kuramadığı gibi, ekonomik kabiliyetini de geliştirememiştir. Resmi kurumların, özel ve tüzel kişilerin, STK'ların ve özellikle yerel halkın katılımı ile geliştirilebilecek bir potansiyele sahiptir. Her ne kadar Viranşehir OSB için karamsar bir tablo oluşturulmuş olsa da, mevcut tüm olumsuzluklara rağmen, Viranşehir için en önemli kalkınma elamanı olduğu çok açıktır.

Foto 35. Viranşehir OSB'deki Altyapı Sorunları ve Görüntü Kirliliği

Foto 36. Viranşehir OSB'deki Görüntü Kirliliğinden Başka Bir Görünüm

Foto 37. Viranşehir OSB'deki Çevresel Sorunlara Bir Örnek

2.1.4. Viranşehir OSB'nin Temel Sorunları

Beşeri coğrafya alanında yapılan, yüksek lisans tezleri ve doktora çalışmalarının artması, coğrafyanın Türkiye'deki akademik yerinin gerekli olduğunun anlaşılması adına oldukça önemlidir. Çalışmanın bu son kısmında Viranşehir OSB adına mevcut durumun, yerelde ve ülke genelinde birtakım tespitlerle değerlendirilmesi yapılmaya çalışılmıştır. Akademik disiplinler tarafsızlıkla bilimsel bir tavırla mekânı ve zamanı; ajite etmeden, bölgesel kalkınmanın, bu mekân açısından eksiklerini duygu sömürüsü yapmadan, fakir edebiyatından azade olarak irdelemek amaçlanmıştır. Bu bağlamda, çalışma boyunca coğrafyanın mekân kavramı ile birlikteliği, dağılım ilkesi ve neden-sonuç sistematığı ile birleştirilerek, Viranşehir OSB'nin yöre, bölge ve ülke sanayisinin neresinde olduğu devamında neresinde olması gerektiği resmedilmeye çalışılmıştır.

Kent açısından olabilecek en iyi kalkınma ve kentleşme elemanı olması gerekirken hem kendi iç işleyişi, hem resmi ve bürokratik sorunlar, hem sosyo-ekonomik, engeller vs. gibi çeşitli sorunlarla boğuşan bu mekân ilerisi için umut vermeye devam etmektedir. Benzer mekân örneklerinden uzak (öteki) piyasa rekabetinden olumsuz anlamda oldukça etkilenen, potansiyeli olup bunu çok az değerlendirebilen, sanayi adına yalnız bir mekândır. Öte yandan Viranşehir OSB'nin

kendisi dışındaki (kent içindeki) sanayi tesisleri ve KSS ile herhangi organik bir bağı bulunmamaktadır.

Gelişmiş ülkelerde ya da ülke içindeki gelişmiş yörelerde, olumlu bir OSB algısı yaratma adına, teknik okullar, isim yapmış markalar, sosyal etkinlikler gibi aktiviteler, doğrudan veya dolaylı bir şekilde kent sakinlerinin zihninde bir imgelem yaratmaktadır. Viranşehir’de hem işletme sahipleri hem de halkın büyük bir kısmı OSB’nin nasıl bir işleve sahip olduğunun yeterince farkında değildir. Gerekli tanıtım, altyapı, teknolojik yenileme, OSB’nin fiziki sınırlarını çizme, istihdam olanakları üzerine devletin tüm kurumları ve özel müteşebbislerin katılımı ile OSB’nin nasıl bir işleve sahip olduğu ve yöre ekonomisine nasıl bir katkı sunabileceği acil olarak masaya yatırılıp tartışılmalıdır. Burada coğrafya biliminin ve özelde bu çalışmanın katkıları da önemli olacaktır. Bir akademik çalışmanın sonuç ve öneriler kısmında disiplinler ve kurumlar adına faydalı olabilecek veriler ortaya koyabilmek esas amaçtır.

Şanlıurfa’da bulunan faaliyet, proje, yer seçimi, inşaat ve teori aşamasındaki tüm OSB’lerin birbirleri ile ilişkilerinin sınırlı düzeyde olduğu belirtilmesi gereken bir diğer husustur. Şanlıurfa için planlı sanayi, kalkınma ve kentleşme adına, mevcut ilişkileri, OSB’ler arası bir koordinasyonla en üst seviyeye çıkaracak bir yapının oluşturulması zorunludur.

Viranşehir OSB’de, 2018 yılında tamamen bitmiş olmasına rağmen, atık su arıtma tesisi halen faaliyete geçmemiştir. OSB’nin atık suları aşağıdaki fotoğrafta görüldüğü üzere yüzeyden Şahinli mahallesinin hemen yanındaki mevsimlik dere yatağında akmaktadır.

Aşağıdaki tablo teknoloji ya da daha genel Anlamıyla AR-GE çalışmalarının ne denli eksik olduğunu kanıtlamaktadır. Arıtma ünitesinin olmaması

Tablo 59. İşletmelerde Arıtma Ünitesi

	Sayı	Oran(%)
Var	7	21,2
Yok	26	78,8
Toplam	33	100

Kaynak: Anket Sonuçları.

Fotoğraflarda görünen atık sular Viranşehir OSB'den çıkarak karayolunun altından yolun karşı tarafına geçmektedir. Yolun karşı tarafındaki mevsimlik dere yatağında akan OSB'nin atık suları Şahinli mahallesinin içinden geçmektedir.

Foto 38. OSB'den Çıkan Atık Sular

Mahalle sakinleri gerek bu sulardan gerekse OSB'nin tüm sanayi faaliyetlerinden olumsuz etkilendiklerini ve hayvanlarının bir kısmının bu sebepten hastalandıklarını dile getirmişlerdir. Herhangi bir bilimsel veya tıbbi kanıt olmadan dile getirilen bu durumun muhatabı ilgili bakanlıkların bünyesindeki kurumlardır. Eski OSB yönetiminin tüm çabalarına rağmen atık su arıtma tesisinin faaliyete geçirilememiş ve altyapı sorunları bir türlü giderilememiştir.

Mahalle sakinleri, alanın normal şartlarda I. derece sit alanı olması gerektiğini alanın III. derece sit alanı ilan edilip yapılaşmaya açık hale getirildiğini savunurken, OSB yönetimi kanunen bir sakınca bulunmadığını ve mahkeme sürecinin OSB lehine sonuçlandığını ayrıca Şanlıurfa Tabiat Varlıklarını Koruma Müdürlüğü'nün bağlayıcı kararları olduğunu savunmaktadır. 2005 yılında ÇED raporu çıkan Viranşehir OSB'nin 2008'de yer tahsisi yapıldıktan sonra 2009 yılında faaliyete geçmesi sürecinde SİT alanının kaçınıcı derece olduğu belirtilmez iken 2016 yılında III. Derece olduğu kurul kararıyla resmileştirilmiştir. Köylüler ve OSB yönetiminin bu durum yüzünden mahkemelik olmasının, ÇED raporunun onayından çok sonraya dayanması nedeniyle taraflar arasında sorun olan ve mahkemede dile getirilen konuların da bir

geçerliliği kalmamıştır. Bu süreçte esas sorumlu ÇED raporuna onay veren kurumdur. 2019 yılı itibariyle OSB’de altyapı, inşaat ve yeni parsel çalışmaları devam etmektedir. Dolayısıyla OSB’nin *sit* alanına kurulmuş olmasının ve bu durumun sakıncalı olabileceğine dair herhangi bir hükmü kalmamıştır. Mahkemeye taşınan ve kuruluş yerinin I. derece sit alanı ve I. derece tarım arazisi olduğu yönündeki Şahinli mahallesi sakinlerinin iddiaları halen devam etmektedir. Aynı OSB’nin Güneybatı ve batı kısmında bulunan 147 ve 148 numaralı parseller, I. derece tarım arazi olduğundan, mahkeme kararı ile yapılaşma dışına çıkarılmıştır. OSB’nin bu iki parselde parsellasyonu bulunmamaktadır.

Viranşehir OSB’de aynı faaliyeti alanında faaliyet gösteren kuruluşların belirgin bir kümelenme oluşturmadıkları gözlemlenmiştir. Çırçır, mermer, mısır kurutma, buğday, süt ve sürt ürünleri gibi faaliyet alanları yan yana durmaktadır. Biri diğeri için potansiyel rahatsızlık arz eden bu durumdan işletme sahiplerinin birçoğu şikâyetçidir. Ancak, en nihayetinde bu karışıklığı ortaya çıkaran, yine işletme sahiplerinin kendileridir. Ferdi mülkiyet durumları bu görüntünün ortaya çıkmasında etkili olmuştur. OSB fiili olarak hizmete açıldığından bu güne faaliyete geçmeyen işletmeler olduğu gibi, kapanıp yeniden açılan ve kapanıp yerine yeni işletme açılan parsellerde bulunmaktadır. Parsellerin büyük bir kısmı ferdi mülkiyet olup faaliyet gösteren kişiye aittir. Ayrıca, her yönden giriş yapılabilen OSB’nin asıl giriş kısmında bir nizamiyesi olmadığı gibi fark edilebilecek büyüklükte bir tabelası da yoktur.

Teknolojik altyapının yetersiz olduğu ve aynı zamanda sanayi üniversite işbirliği açısından oldukça yoksun durumda olan Viranşehir OSB’nin hâlihazırda bir web sitesi bulunmamaktadır. Yeni OSB müdürü ile en son yapılan görüşmede, en kısa sürede OSB adına bir internet sitesi kurulacağı beyanı alınmıştır. Bunun yanında müteşebbislerin algısına tesir edebilecek tanıtımlar da oldukça yetersizdir. Bu durum tek tek işletmelerde söz konusu olduğu gibi bir bütün olarak OSB için de geçerlidir. İşletmelerin büyük bir kısmı tanıtım ve reklam yapmadığı gibi web sitesi de kullanmamaktadır.

Viranşehir kent merkezi ve mahallelerinde olduğu gibi OSB için de elektrik kesintileri oldukça büyük bir sorundur. Ancak çalışma içinde daha önce de değinildiği

gibi Viranşehir’de elektrik istikrarının en iyi olduğu yer OSB’dir. Sadece bu tespitle bile elektrik kesintilerinin ne denli büyük bir sorun olduğunu belirtmek için yeterlidir.

Türkiye’nin tamamındaki kalkınma hamleleri ve sanayileşme çabaları, kalkınmada öncelikli yörelere tanınan imtiyazlar ve Viranşehir OSB’nin mevcut durumuna bakıldığında, sürdürülebilir bir ekonominin vizyon olarak çok öngörülmediği söylenebilir. Kalkınma ve kentleşme adına mekâna nereden ve nasıl bakıldığı sürekli sorgulanması gereken en temel dinamiklerdendir. Viranşehir OSB üzerine yapılan bu çalışmanın ortaya koyduğu en önemli tespit, bölgede ve dahi Türkiye genelinde sürdürülebilir bir kentleşme ve kalkınma modelinin tam olarak var olmadığıdır. Sanayi ve kentin bir ülke adına çok önemli bileşenler olduğu anlaşılamamıştır. Kentlerin biçimlenişi, değişimi ve dönüşümünde günümüze kadar yaşanan kentsel planlama tecrübeleri, planlamanın etkinliğinden ziyade, sermayenin üstünlüğüne dayandırılmıştır (Özden, 2008: 157). Bu duruma OSB’leri de direkt olarak ekleyebiliriz. Çünkü mevcut mevzuatın herkese göre değil kişiye göre işlediği ve bürokratik engellerin veya imtiyazların, fiziki yapıya olumsuz olarak yansıdığı çok açıktır.

OSB sahasının bir başka sorunu da, OSB’de müdür ve sahayı iyi tanıyan bir sorumlunun olmamasıdır. Tüm yönleri ile OSB’yi en iyi tanıyan iki kişiden biri olan eski OSB müdürünün görevden alınması, akabinde yine aynı nitelikteki saha sorumlusunun işi bırakması OSB’deki resmi işlerin durma noktasına gelmesine yol açmıştır. Bu süreçte vekâleten bakılan bir mekân konumuna gelen, Viranşehir OSB’de gerekli çalışmaların aksamaması için, bahsi geçen iki kişi halen yardımcı olmaktadır. Bu kişilerden sürekli yardım talep edilmesi de ayrıca bir yönetim boşluğu oluşturmaktadır. OSB’nin faaliyete geçtiği 2009 yılından bu yana bu mekân ile ilgilenen ehil kişiler yok ise, yetkili merci daha iyisini bulmak ile mükelleftir. Mevcut durum, istatistiki veri ve kaynak bulma konusunda, bu alan çalışması da, bu durumdan olumsuz etkilemiştir. Bu çalışmanın alanda doğrudan veya dolaylı veri toplama kısmı oldukça sıkıntılı geçmiştir. OSB’nin ve işletmelerin daha verimli olabilmesi adına, bu sorunun en kısa zamanda çözülmesi gerekmektedir.

Alan araştırmasının sonuçları değerlendirildiğinde, Viranşehir OSB’nin, Kent ve bölge sanayisinin kalkınması için, tüm yönleriyle revize edilmesi gerektiği tespit

edilmiştir. İlk kuruluş yeri aşamasından bu güne, bu mekân adına sorunlar büyüyerek çoğalmıştır. Konum olarak görece iyi bir alana kurulmuş ancak kurulduktan sonra sanayi karakterini tam olarak gösterememiştir. OSB'nin fiziki görünümü ile ilgili sorunların yanında resmiyette de sorunları bulunmaktadır. Alan araştırması sürecinde, neden-sonuç sistematığı ve dağılım ilkesi kullanılarak sorunların nedenleri temellendirilmeye çalışılmıştır. Yukarıdaki tespitler bu sistematik çerçevesinde oluşturulmuştur. Viranşehir ve bölgenin tamamı adına değerli bir mekân olan OSB'nin, değerlendirilemeyen potansiyelinin ortaya çıkarılması adına, bu tez çalışması gibi alan çalışmalarının arttırılması gerekmektedir. Sadece tek bir disiplinin elde ettiği veriler, mevcut sorunlara çok fazla katkı sunamaz. Kolektif bir çalışma, daha verimli tespitlerin oluşmasını sağlayacaktır.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Türkiye’deki bölgelerarası farklılıkların yoğun olarak hissedildiği şüphe götürmez bir gerçektir. Bu durumun, tüm beşeri istatistiklerde fark edilebilir olması, her ne kadar kalkınma adına eksiklik olarak kabul edilse de, planlama ve çözüm üretme açısından sorunun kökeninin bilinmesi açısından da oldukça önemlidir. Planlama disiplininin arz-talep dengesi ile oluşturulmaması, alan çalışmalarında mekâna sirayet eden olumsuzlukların rahatça gözlemlenebilmesini mümkün kılmaktadır. Bu, çalışmanın konusunun parçalı bütünleri olan, sanayi ve özelde OSB-Kentleşme-Kalkınma üçlüsünün misyonunun önünün tıkandığının trajik bir sonucudur. Türkiye’deki sanayi hamlelerinin küçük, içine kapanık durumu Viranşehir OSB özelinde de açıkça görülebilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın gerekleri konusunda oldukça kırılgan bir yapıya sahip olan gelişmekte olan ülkelerde, devletin ve özel teşebbüsün sanayileşme tavrı kişiye özel veya istenildiği düzeyde yerel içinde yerel bir imtiyazlar ve engeller oluşturabilmektedir. Böylesi durumlar, ülkelerin başına, sonradan aşılması çok güç sorunlar açabilmektedir. Türkiye’deki durum da çok farklı değildir. Örneğin OSB alanının çevresinde *koruma bandı* olarak yerleştirilen stabil ve koruma amaçlı alanlar yatay büyüme kisvesi altında sanayi parsellerine dönüştürülebilmektedir. Oysa bu alanlar, belirli bir plan dahilinde, organize olmayla alakalı mekânsal bir gerekliliktir. Viranşehir OSB özelinde böyle bir durumla karşılaşılmamıştır. Ancak ilerisi için böyle bir risk bulunmaktadır. Zira OSB alanının genişlemesinin önünde etrafının tarım arazileri ile çevirili olmasının ve yeni sit alanları bulunması olasılığı ile bir sınırlama söz konusudur.

Ekonomik olarak tarım sektörü ile içli dışlı olan Viranşehir kentinde, sanayinin de bu yönde ilerlemesi tabi bir süreç olarak değerlendirilmelidir. Ancak bu gün itibari ile Viranşehir insanın algısında, en azından sanayi bilinci olarak, toplumsal bir refleks oluşmamıştır. Kalkınmanın lokomotif olan sanayinin büyümesine ve yeni atılımlar yapılmasına ne kadar ihtiyaç var ise, mevcut sanayinin de revize edilmesine ve niteliksel iyileştirmelerin bir politika haline getirilmesine de o denli ihtiyaç vardır. Bu durumun en çarpıcı örneği, Viranşehir özelinde, eksikliklerinin tamamlanmasını bekleyen OSB’dir. Toplumsal bir mekânı konu edinen çalışmalarda ortaya konan

veriler somut ve güncellenebilir olmalıdır. Böylelikle geri dönüşlere ihtiyaç duyan açık sistemler haline gelir ki çözüm mekanizması daha az engel ile karşılaşma imkânı bulur.

Viranşehir OSB üzerine bir takım tespitler yapan/yapmaya çalışan bu tez çalışması, insanın dolayısıyla toplumsal olanın ilgilerini anlamaya çalışmakla beraber, toplum denilen olgunun sorumluluklarını da dile getirmeye çalışmıştır. Çalışmanın bütün aşamalarında bu bilinçle hareket edilmiş, mevcut durum ve öngörüler bu çerçevede yazıya dökülmeye çalışılmıştır. Ortak nokta ya da görüş geride olanın da ilerlemenin de, toplumun tamamını ilgilendirdiğidir. Bu bağlamda Viranşehir OSB'nin büyüüp gelişmesinde veya türlü sıkıntılarla boğuşmasında burayla doğrudan ya da dolaylı ilgili olan herkes yükümlü durumundadır.

Viranşehir OSB'yi analiz etmeye çalışan bu alan araştırmasında elde edilen bir takım tespitler aşağıda listelenmiştir.

- Güneydoğu Anadolu bölgesindeki OSB'ler bölgenin ihtiyacını karşılayabilecek sayı ve nitelikten uzaktır. OSB'ler özellikle Kalkınmada Öncelikli Yörelere'de, sayı ve nitelik olarak arttırılmalıdır. Konunun muhatabı, ilgili bakanlık ve birimleri olduğu gibi yerelin tüm dinamikleri de bu sorunun çözümü için katkı sunmalıdır.
- Şanlıurfa ilinde bulunan ve faaliyete geçmeyen OSB'lerin tamamlanması ile ilin özellikle istihdam ve ticaret kapasitesinin fazlaca artacağı tespit edilmiştir. Bunun yanında faaliyette olan OSB'lerin de eksikliklerin tamamlanması ve iyileştirme çalışmalarının yapılması gerekmektedir. Bu süreçte yerelin ve sanayi ile ilgili tüm bileşenlerin ortak tavır ve işbirliği sergilemesi gerekmektedir. Ayrıca, özellikle Karacadağ Kalkınma Ajansının süreçte, daha fazla etkin alması gerektiği ve OSB'ler adına, bilgi güncelliğini sağlaması gerekmektedir.
- Viranşehir OSB'nin fiziki mekân olarak alt yapı eksikliği ve görüntü kirliliği hat safhadadır. OSB'de çöp ve atık sorunu devam etmektedir. Bununla beraber atık su arıtma tesisi faaliyette değildir. Ayrıca OSB alanını sınırlayan duvar, tel örgü veya buna benzer bir sınır çizme yöntemi kullanılmamıştır. OSB alanına her yönden giriş yapılabilir. Yeni ve nispeten küçük revize bir planla bu sorunların aşılabileceği düşünülmektedir.

- OSB'deki işletmelerin teknoloji kullanımıyla ilgili yetersizlikler bulunmaktadır. Bu durum, OSB'nin geneli içinde aynıdır. OSB'de ar-ge çalışmaları, üniversite sanayi işbirliği, web sitesi, reklam ve fuarlara katılım konusunda bir OSB'ye uygun olmayan eksiklikler bulunmaktadır. OSB'ler aynı zamanda teknoloji kullanımı ve verimlilik adına, hareket alanı olan/oluşturan mekânlardır.
- Birçok sorunla baş etmeye çalışan Viranşehir OSB, bu haliyle bile, kent için oldukça önemli bir, istihdam, girdi, sermaye, uzmanlaşma, klasik ve modern anlamda ticaret alanı konumundadır. Her ne kadar nispeten küçük bir OSB olsa da yakın çevresinde bir hinterland alanı oluşturmuştur. Bunun yanında ülke genelinde de ticari faaliyet yürütebilen bir özelliğe sahiptir. İhracat potansiyeli, Habur sınır kapısının durumundan ötürü azalmış olsa da, Irak ve Avrupa'ya ihracat yapan işletmeler de bulunmaktadır.
- OSB'de bulunan işletmelerin, pazar istikrarsızlığı, rekabet güçlüğü, kredi ve sermaye yetersizliği, gibi üretimi ve işletme ölçeğini doğrudan etkileyen sorunları bulunmaktadır. İşletmeler bu durumun uzun sürdüğünü/süreceğini düşündüğünden gelecek kaygısı taşımaktadırlar. Sonuç olarak işletme sahipleri için bir yılgınlık durumu olduğu gözlemlenmiştir.
- Sanayi adına kalkınmanın en temel yapı taşlarından olan OSB'ler, faaliyetlerin durmaması ve sürekli büyüyerek devam etmesi amaçlanan mekânlardır. Ancak Viranşehir OSB'de, çeşitli nedenlerden dolayı, üretim adına her yıl artan bir standardın oluşmadığı tespit edilmiştir.
- Elektrik kesintileri OSB'nin üretimi sekteye uğratan en önemli sorunlardan biridir. Bu soruna çözüm olarak fotovoltaik enerji seçeneği değerlendirilebilir. Ancak OSB'de sadece işletmenin çatısına güneş enerjisi paneli kurulmasına izin vardır. Bunun dışında OSB alanı içine güneş enerjisi tesisi kurmak yasaktır. Eski OSB yönetiminin, OSB'nin 5 km batısında bulunan, güneş enerjisi ile elektrik üreten bir tesis ile bir takım temasları olmuş ancak halen bir anlaşma sağlanamamıştır.
- Yönetim boşluğu Haziran 2019 itibari ile OSB'nin yönetim anlamında bir görev paylaşımı bulunmamaktadır. Zira 2018 yılında görevden alınan OSB eski müdürü ve işi bırakan saha sorumlusunun yerine halen bir müdür ve saha

sorumlusu görevlendirilmemiştir. Bu da OSB'nin resmi işlerinin yürütülmesini durma noktasına getirmiştir. OSB adına büyük bir eksiklik olan bu durumun en kısa sürede giderilmesi gerekmektedir.

- Viranşehir OSB'nin enerji kullanımı ile ilgili durumu da netlik kazanmamıştır. Zira BOTAŞ aracılığı ile mekâna getirilen doğalgaz boru hattı ve doğal gaz tesisinin, faaliyette olmaması, işletmeleri, enerji kaynağı olarak elektrik kullanmasına mecbur bırakmaktadır.
- OSB alanında özellikle I. etabında, faaliyet alanlarına bakılmaksızın, rastgele bir yerleşme görülmektedir. Farklı faaliyet kollarında olan ve birbirinden ayrı olması gereken işletmeler yan yana durmaktadır. Bu durum parsel sahipliği ve OSB alanının nispeten küçük olması ile açıklanabilir. Ancak bu durumun revize edilmelidir.
- İstihdam kapasitesi yeterli düzeyde olamayan OSB'nin kayıt dışı istihdamı fazladır. Suriyeli göçmenlerin Kentin bütün iş kollarında başlattığı istila hareketi, Viranşehir OSB'ye de sirayet etmiştir. Bu durum yereldeki yerleşik Viranşehirli nitelikli işçi veya usta işçi diye tabir edilen çalışanların ücretlerinin düşmesi, faaliyet alanlarının küçülmesi, kaliteli ürün ortaya çıkmaması ve en nihayet göç ile sonuçlanan toplumsal bir sorun haline gelmiştir.

Yukarıdaki değerlendirmeler ışığında bu çalışmanın, çalışmanın genelinde ortaya konulan veriler dikkate alındığında, araştırma problemlerine cevap bulma konusunda amacına ulaştığı söylenebilir, Öyleki;

- Viranşehir OSB, kentin en önemli istihdam kapasitesine sahip mekânlarından biridir. Her ne kadar istihdam sayısı az olsa da, istihdam adına Viranşehir için oldukça fazla seçenek sunabilmektedir.
- OSB'de tarım üzere faaliyet gösteren işletmelerin çoğunlukta olması, bölgenin esas ekonomik dinamiği olan tarım faaliyetlerine paralellik göstermektedir.
- OSB'deki faaliyetler tarımsal aktivitelere göre dönemsel yoğunluklar yaşamaktadır. Mevsimsel yoğunlukların sebebi, tarımsal ürünlerin hasat zamanının farklı olmasından kaynaklıdır.
- Mekânın doğru yere kurulduğu konusunda Şahinli Mahallesi sakinleri dışında, gerek işletme sahipleri ve gerekse mülakat yapılan ilçe sakinleri hemfikirdir.

- Viranşehir OSB'nin, hammadde temini ve işlenen ürünün pazarlanması açısından yakın çevre ile ticaretinin bir hinterland oluşturduğu söylenebilir. OSB, pazarlama açısından yakın çevreden başlayarak ve nispeten Türkiye geneline yayılan, ayrıca, çok az da olsa, ihracat yapabilen bir mekân konumundadır.
- Suriye iç savaşı ve Habur sınır kapısının sınırlı durumu, OSB'nin geneli ve tek tek işletmeler için oldukça olumsuz sonuçlar doğurmuştur. Zira bu olumsuzluklar öncesinde Irak ile yoğun bir ihracat münasebeti bulunmaktaydı. Ayrıca Suriyeli mültecilerin ucuz işgücü olarak tüm sektörlerde kullanılması yerelde işsizliği artıran toplumsal bir sorun haline gelmiştir. Türkiyeli işçi ile Suriyeli işçi ücretlerinde azımsanmayacak farklar bulunmaktadır. Bu durum, kayıt dışı istihdam olsa da, işverenin maliyet olarak avantajlı duruma getirmektedir. Çalışacak yaşta olan ve çoğunluğu vasıflı ve yarı vasıflı Viranşehirli işçilerin yakın gelecekte göç etme durumunun artması olası görünmektedir. Viranşehir OSB'de, çoğunluğu kadın ve çocuk olmak üzere, 2 bin kişinin üzerinde Suriyeli çalışmaktadır. Mültecilerin Suriye'ye geri dönüşü tasavvur edildiğinde, OSB'nin Viranşehir için ne kadar önemli bir istihdam mekânı olduğu daha net bir şekilde anlaşılabacaktır.

Netice itibari ile, Viranşehir OSB için yörenin ve bölgenin kalkınmasındaki rolü daha 'iyi olabilir' saptamasının gerçekçi olduğu belirtildikten sonra bölge adına çok önemli ve özel bir mekan olduğu söylenebilir. Şanlıurfa ilinde bulunan iki faal OSB'den biri olan Viranşehir OSB, İl adına önemli bir potansiyele sahiptir. Mevcut durumun revize ve/veya modernize edilmesi gerekmektedir. Yukarıda açıklanan ve tespit edilen durumlar araştırma alanının somut verileridir. Ancak mekân adına diyaloga girme, katılım sağlama ve muhatap bulma noktasında fazlaca sorun bulunmaktadır. Viranşehir OSB, birçok işletme sahibine göre kaderine terk edilen bir mekândır. Viranşehir'in ve OSB'sinin hak ettiği kimliğe bürünmesi için en kısa zamanda bir takım düzenlemeler yapılmalıdır. Bu yapılırken *katılım* esas çıkış noktası olmalıdır. Katılımdan kasıt, yerel halk, STK'lar, özel ve tüzel kişiler ve en önemlisi bakanlık düzeyinden en küçük işletmeye kadar sanayi ile doğrudan ya da dolaylı tüm elamanlar, kurum ve kuruluşlardır. Aksi takdirde geçmişten gelen sorunlar büyüyerek devam edecektir.

KAYNAKÇA

- Arıcıoğlu, E. (2011). “İktisat Teorisinde Unutulmuş Bir Kavram: ‘Mekân’”. *Ekonomik Yaklaşım*. 22(81), 17-44.
- Arslan, F. (2018). “Türkiye’de Sürdürülebilir Üretimde Organize Sanayi Bölgelerinin Rolü: Manisa Organize Sanayi Bölgesi (MOSB) Örneği”. *Marmara Coğrafya Dergisi*. 37(0), 167-182.
- Aslan, E. (2007). *Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri ve Küçük Sanayi Sitelerinde İhtiyaç Duyulan Meslekler İle Yeterince Karşılanamayan Meslekler ve Bu Konuda İŞKUR’un Rolü*. Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara
- Aslan, E. (2012). “Bakanlık Olarak, OSB’lerin Uluslararası Marka Değerinin Daha da Artırılmasını Hedefliyoruz”. *Anahtar Dergisi*. 283, 6-7.
- Ataş, M. C. (2006). *İkitelli Organize Sanayi Bölgesi ve Mekansal Etkileri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul.
- Aydın, M. E. (2015). *Osmaniye’de Sanayi*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ
- Baş, T. & Akturan, U. (2013) *Nitel Araştırma Yöntemleri Nvivo İle Nitel Veri Analizi* Ankara: Seçkin Yayınları.
- Bayülken, Y. (2017). *Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklar*. Ankara: TMMOB Makina Mühendisleri Odası.
- Bazeley, P. & Jackson, K. (2015). *NVIVO İle Nitel Veri Analizi*. (Çev., A. Bakla &SD. Beşir Demir). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Benek, S. (2006). “Şanlıurfa İlinin Tarımsal Yapısı, Sorunları ve Çözüm Önerileri”. *Coğrafi Bilim Dergisi*, 4(1), 67-91.
- Benek, S. & Şahap, A. (2016). “Uzaktan Algılama Ve Coğrafi Bilgi Sistemleri Kullanarak Şehirsel Gelişimin Arazi Kullanımına Etkisinin İncelenmesi: Şanlıurfa Şehri Örneği”. *Turkish Studies*. 11(8), 79-102.

- Bilgin, M. H. & Ar, S. (2004). *İstanbul Organize Sanayi Bölgeleri ve Siteleri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları. (Yayın No: 2004-67).
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2015). *Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2015-2018*. Ankara.
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2015). *Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Performans Endeksi Göstergeleri*. Ankara
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2017). *Sanayi Yatırımlarına Verilen Destekler ve Teşvik Programları*. Ankara.
- Böke, K. (2011). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş. (2012). *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı İstatistik, Araştırma Deseni SPSS Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem Akademi.
- Büyüköztürk, Ş.; Çakmak, E. K.; Akgün, Ö. E.; Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (22. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Cansız, M. (2010). *Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri Politikaları ve Uygulamaları*. Ankara: DPT Yayını.
- Cansız, M.; Kurnaz, Z. & Çağlar, E. (2019). *2023’e Doğru Türkiye’de Organize Sanayi Bölgeleri’nin Dönüşümü*. Ankara: UNDP.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni* (Çev. Ed., M. Bütün, S. B. Demir). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Coşkun, C.; Altunışık, R.; Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri, SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Yayıncılık.
- Çan, M. F. (2014). *Türkiye’de Kentleşme ve Bölgesel Kalkınma*. İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Malatya.
- Çuhadar, T. (2005). *Organize Sanayi Bölgelerinin Bürokratik Sorunları ve Yasal Düzenlemeler: Bir Model Önerisi*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Isparta.

- Dağlar, H. (2015). “Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Kurumsallaşması ve Karşılaştıkları Sorunlara Çözüm Önerileri”. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 239.
- Deniz, H. (2012). *Özel Organize Sanayi Bölgesi*. Diyarbakır: Karacadağ Kalkınma Ajansı Diyarbakır Yatırım Destek Ofisi.
- DPT. (1963) *I. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-1967)*. Ankara: DPT Yayını.
- DPT. (1967). *II. Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972)*. Ankara: DPT Yayını.
- DPT. *III. (1972) Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-1977)*. Ankara: DPT Yayını.
- DPT. *IV. (1979) Beş Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983)*. Ankara: DPT Yayını.
- DPT. *V. (1984) Beş Yıllık Kalkınma Planı (1985-1989)*. Ankara: DPT Yayını.
- DPT. *VI. (1989) Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-1994)*. Ankara: DPT Yayını.
- DPT. *VII (1995) Beş Yıllık Kalkınma Planı (1996-2000)*. Ankara: DPT Yayını.
- DPT. (2000). *Uzun Vadeli Strateji ve VIII. Beş Yıllık Kalkınma Planı (2001-2005)*. Ankara: DPT Yayını
- DPT. (2006). *IX. Kalkınma Planı (2007-2013)*. Ankara: DPT Yayını
- DSİ 15. Bölge Müdürlüğünden Elde Edilen Veriler.
- Dumansızoğlu, M. (2017). *Gebze Organize Sanayi Bölgesinin Gelişim Süreci ve Mekânsal Etkileri*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya.
- Eraslan, İ. H. & Güngören, M. (2013). “Endüstriyel Kümelenmelerin İktisadi Tarihi ve Gelişim Süreci”. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 12(45), 171-197.
- Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı. (2012). GAP Uluslararası Tarımsal Araştırma ve Eğitim Merkezi Pamuk Raporu [Rapor No Yok. Aralık 2013-1(1)]. Ankara
- Gündoğar, R. (2013). *Organize Sanayi Yatırımlarının Mekânsal Gelişim Süreçlerine Etkileri Üzerine Bir Analiz Tuzla (İstanbul) Örneği*. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya

- Güzel, A. (2012). “1927 Tarihli Urfa Salnamesinin Tarihi Coğrafya Özellikleri Bakımından Değerlendirilmesi”. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(1), 231-262.
- Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi, 2017, *Şanlıurfa’da Ceylan Odaklı Ekoturizm Faaliyeti İçin Hazırlık Çalışması*, Doğrudan Faaliyet Desteği programı, Sözleşme No: DFD-37 Proje Adı: Nihai Rapor Formu, Şanlıurfa.
- Harvey, D. (2016). *Sosyal Adalet ve Şehir*. (Çev., Mehmet Moralı). İstanbul: Metis Yayıncılık.
- İnan, O. (2006). *İkitelli Organize Küçük Sanayi Bölgesi Ulaşım Etüdü*. İTÜ Fen Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul:
- İslamoğlu, A. H. Ve Alınacak, Ü. (2013). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Kalkınma Bakanlığı. (2013). *X. Kalkınma Planı (2013-2018)*. Ankara: Kalkınma Bakanlığı Yayını.
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2013). *TRC2 Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi Bölge Planı (2011-2013) Mevcut Durum Analizi*. Diyarbakır. Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2014). *TRC2 Bölgesi 2014-2023 Bölge Planı Hazırlıkları Diyarbakır-Şanlıurfa Tarım Çalıştayları Raporlar ve Endeksler*. Diyarbakır. Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2015). *TRC2 Diyarbakır-Şanlıurfa Bölgesi Bölge Planı 2014-2023*. Diyarbakır. Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını
- Karacadağ Kalkınma Ajansı. (2015). *TRC2 (Diyarbakır-Şanlıurfa) Bölge Planı 2014-2023 Analiz ve Genel Değerlendirme*. Diyarbakır. Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını
- Kaplan, F. (2017). *Viranşehir İlçesinde Nüfusun Gelişimi (1927-2015) ve Özellikleri*. Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Şanlıurfa

- Kasapoğlu, O. (2016). Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Yerel Ekonomiye Katkısı: Bartın Merkez I. Organize Sanayi Bölgesi Örneği. Bartın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bartın
- Kemeç, A. (2018). “Enformasyon Çağı –Zaman – Mekân İlişkisi Bağlamında Bölgesel Kalkınma Kuram ve Süreçleri”. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 5(1), 108-124.
- Koç, S. & BULMUŞ, C. (2014). “Organize Sanayi Bölgelerinin Bölge Ekonomilerindeki Etkinliklerinin Karşılaştırılması: Kayseri ve Sivas Örneği”, *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 4(1), 177-215.
- Komisyon. (2018). *OSB’ler Üretiyor, Türkiye Büyüyor*. Ankara
- Komisyon. (2017). *81 İl Sanayi Durum Raporu (M-Z)*, Ankara.
- Komisyon. (2016). *Türkiye Serbest Bölgeler Rehberi (SEB)*. Ankara: Sanayi Gazetecilik Yayınları.
- Komisyon. (2016). *Türkiye Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Rehberi*. Ankara: Sanayi Gazetecilik Yayınları.
- Kök, R., Şimşek, N. & Duygulu, E. (2010). *Türkiye’de Organize Sanayi Bölgelerinin Performans Değerlendirmesi ve Strateji Geliştirme (Alt Bölgeler Arası Karşılaştırma)*: [DEÜ-DPT İleri Araştırma Projesi (2006–2007). Proje No: 2003K120360. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Laçiner, Ö. (1996). “Kentlerin Dönüşümü”. *Birikim Dergisi*. 86(87), 36-41.
- Lefebvre, H. (2016). *Mekânın Üretimi*. (Çev., Işık Ergüden). İstanbul: Sel Yayıncılık.
- Levent, T. (2010). “Hizmet Faaliyetlerinin Mekânsal Örgütlenmesi Ankara Örneği”. *TÜCAUM VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildirileri*, (3-5 Mayıs 2010, Ankara, 213-228). Ankara Üniversitesi Yayını.
- Memişoğlu, A. & Arıcan T. (2012). “Organize Sanayi Bölgeleri ve Kümelenme”, *Anahtar Dergisi*, 281, 28. Ankara.
- Merriam, S. B. (2013). *Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber*. (Çev. Ed., Selahattin Turan). Ankara: Nobel Yayıncılık. (2009).

- Neuman, W. L. (2013). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nitel ve Nicel Yaklaşımlar*, (Çev., Sedef Özge). İstanbul: Yayın Odası Yayınları. (1991).
- Oral, M. Y. (2010). “Şehir Planlamada Organize Sanayi Bölgelerinin Araçsallığı”. *ASOMEDYA*. 6 (2010), 54-66.
- OSBÜK. (2018). “OSB’ler Elektrik Tarifesinde Adil Uygulama İstiyor”. *OSB Dünyası*. 1(2), 1-62. OSBÜK. (2019). *Organize Sanayi Bölgeleri Türkiye’nin Üreten Gücü*. Ankara: Korsa Basım.
- OSBÜK (2019). OSB Envanteri, Mayıs, 2019.
- OSBÜK Uzman Yardımcısı İlyas GÜRBÜZ ile 23.05.2019 Tarihinde Yapılan Görüşme.
- Örnek-Özden, E. (2016). “Kalkınma Aracı Olarak Organize Sanayi Bölgelerini Yeniden Kurgulamak”. *Megaron*. 11(1), 106-124.
- Özdemir, N. & Bozkurt, V. (Ed.). (2016). *Bursa’da Sanayinin Yönü ve Etkileşimleri*. Bursa: AKMAT.
- Özden, P. P. (2008). *Kentsel Yenileme*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Özer, E. (Haz.). (2002). *Nitelikli Sanayi Bölgeleri*. İstanbul: İTO Yayınları
- Özkan, İ. (2008). *Viranşehir İlçesinde Geleneksel Üretim Yapan Koyunculuk İşletmelerinden Elde Edilen Verilerin Değerlendirilmesi*. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adana
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel Araştırma ve Değerlendirme Yöntemleri*. (Çev. M. Bütün ve S. B. Demir). Ankara: Pegem Akademi.
- Punch, K. F. (2011). *Sosyal Araştırmalara Giriş Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*. (Çev., Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Şahbaz, U. (2011). *Türkiye’nin OSB Deneyimi*. Antalya: Tepav. (25.10.2018).
- Şahinalp, M. S. (2005). *Şanlıurfa Şehrinin Kuruluş ve Gelişmesi*. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara.
- Şanlıurfa Büyükşehir Belediyesi, *2018 Yılı Performans Programı*, Şanlıurfa.

Şanlıurfa Sanayi ve Teknoloji Müdürlüğü inşaat Teknikeri Muhammed Şansal ile
27.05.2019 tarihinde Yapılan Görüşme

Şeker, M., Saldanlı, A. & Bektaş, H. (2014). TRC2 Bölgesi Yaşam Kalitesi
Araştırması. Diyarbakır – Şanlıurfa: Karacadağ Kalkınma Ajansı Yayını.

Şenol, F. (2011). *Organize Sanayi Bölgelerinin Teknik ve Sosyal Donatı Alanları
Açısından İrdelenmesi*. Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya.

ŞUOSB Katılımcı İlişkiler Sorumlusu Deniz GÜNER ile 29.04.2019 tarihinde
Yapılan Görüşme

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Şanlıurfa Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
Karar. (Aralık 2017). Toplantı No: 214. Karar No: 3111. Şanlıurfa.

Tekeli, İ. (2009). *Sanayi Toplumu İçin Yazılar*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. & Gülöksüz, Y. (1995). *Kentleşme, Kentlileşme ve Türkiye Deneyimi*.
(Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi 5. Cilt) İstanbul: İletişim Yayınları.

TMMOB. (2005). *Organize Sanayi Bölgeleri Küçük Sanayi Siteleri Endüstri
Bölgeleri Teknoparklar*, Makina Mühendisleri Odası Özel Komisyon Raporu.
Ankara.

Topçuoğlu, A. & Çalışkan, M. (2016). “Bölgesel İktisatta Mekânın Önemi Üzerine
Bir Değerlendirme: Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı”. *Ardahan Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 4(Güz), 101-112.

Viranşehir OSB Eski Müdürü Murat ÖZALKAK ile 20.03.2019 ve 29.06.2019
tarihleri arasında yapılan görüşmeler.

Viranşehir OSB Eski Saha Sorumlusu İbrahim Halil AKALTUN ile 04. 04. 2019 ve
02.06. Tarihleri Arasında Yapılan Görüşmeler.

Yalçınkaya, B. (2018). *İstanbul’da Organize Sanayi Bölgeleriyle Kentleşme
Üzerindeki Etkileri*. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara. Seçkin Yayıncılık.

Yıldız, M. Z. (2009). *Van'da Sanayi Faaliyetleri ve Geliştirilme Olanakları*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Yılmaz, T. (2010). *Adana İlinde Pamuk Tarımı ve Adana Hacı Sabancı Organize Sanayi Bölgesindeki Tekstil Fabrikaları*. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ.

YOİKK. (2014). *YOİKK Yatırımcı Rehberi/Yatırımı Alanları. (Güncelleme: 2014)*. Erişim:05.02.2019.

Resmi Gazete, 15 Nisan 2000, Sayı: 24021.

Resmi Gazete, 9 Şubat 2018, Sayı: 30327.

Resmi Gazete, 11 Mayıs 2018, Sayı: 30418.

Resmi Gazete, 2 Şubat 2019, Sayı: 30674.

Resmi Gazete, 18 Şubat 2019, Sayı: 30690.

İnternet Kaynakları:

URL 1. [www.korumakurullari.gov.tr/TR89679/sanliurfa-ili-viransehir-ilcesi-sit-
alanlari.html](http://www.korumakurullari.gov.tr/TR89679/sanliurfa-ili-viransehir-ilcesi-sit-alanlari.html) 19.05.2019

URL 2. <http://webtenette.blogspot.com/2008/03/viranehir-tarihi.html>. 17.04.2019

URL 3. <http://www.investsanliurfa.com/sanliurfa/viransehir--418>. 11.04.2019

URL 4. <http://www.viransehir.gov.tr/>. 12.04.2019

URL 5. <https://sgm.sanayi.gov.tr/index.html?lang=tr>. 19.05.2019

URL 6. [http://www.viransehir.org/haber/19695/viransehir-ve-turkiye-nin-
en-buyuk-asiretleri/](http://www.viransehir.org/haber/19695/viransehir-ve-turkiye-nin-en-buyuk-asiretleri/) 02.04.2019

URL 7. <http://www.sanliurfa.gov.tr/viransehir> 19.04.2019

- URL 8. <https://www.frmtr.com/benim-memleketim/4255675-turkiyenin-en-buyuk-20-ilcesi-ili.html> 29.03.2019
- URL 9. <http://www.osbder.org/uye-detay/16/kocaeli-gebze-organize-sanayi-bolgesi> 11.05.2019
- URL 10. <http://anahtar.sanayi.gov.tr/tr/news/organize-sanayi-bolgeleri-osb-ve-kumelenme/99> 29.03.2019
- URL11. <http://www.iaosb.org.tr/icerik/kumelenme/kumelenme-nedir> 11.04.2019
- URL 12. <https://legacy.completelyretail.co.uk/scheme/The-Trafford-Centre-Manchester> 12.04.2019 21.05.2019
- URL 13. <https://avrasyaosb.com.tr/dunyada-osb-uygulamalari/> 12.04.2019
- URL 14. <https://teknopark.sanayi.gov.tr/Home/TgbListesi> 02.05.2019
- URL 15. teknoparkistanbul.com.tr/yasal-mevzuat. 02.05.2019
- URL 16. <http://www.sanayigazetesi.com.tr/osbler/hakkari-osb-kapandi-h12530.html> 17.04.2019
- URL 17. <http://osbuk.org/> 19.04.2019
- URL 18. <https://www.sanayi.gov.tr/?lang=tr> 24.04.2019
- URL 19: <http://giosb.com.tr/not-kategorisi/bilginotu/>. 03.04.2019
- URL 20. <http://www.gaosb.org/index.php/hakkimizda/>. 22.05.2029
- URL 21: <http://www.mardinosb.org.tr/web/Detay.php?DetayGoster=727&Kat=75> 03.05.2019
- URL 22. <http://www.urfatdiosb.org/adresim-neden-sutdiosb>. 19.05.2019
- URL 23. <https://www.siverekosb.org/kurumsal/hakkimizda> 21.04.2019
- URL 24. <http://www.investsanliurfa.com/sanliurfa/birecik-osbihtisas-osb-47> 20.04.2019
- URL 25. <http://bolge15.ormansu.gov.tr>. 14.04.2019

URL 26. <http://www.sanliurfa.gov.tr/viransehir-osbde-ilk-tekstil-atolyesi-icin-protokol-imzalandi> 17.04.2019

URL 27. <http://www.tklidas.com.tr/index.php/lisansli-depoculuk/kanunlar>

25.03.2019

URL 28. <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/yagis-raporu.aspx?b=a#sfB>

28.05.2019

EKLER

VİRANŞAHİR ORGANİZE SANAYİ BÖLGESİ BİLGİ ANKETİ

Değerli katılımcı; bu çalışma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Ana Bilim Dalı'nda hazırlanan Yüksek Lisans Tezine veri sağlamak amacıyla yapılmaktadır. Viranşehir Organize Sanayi Bölgesi özelinde, mekânsal organizasyonun temel dinamiklerinin ortaya konmasının amaçlandığı bu çalışmadan elde edilen bulgular, yalnızca bu amaç ve söz konusu yüksek lisans tezi için kullanılacaktır. Katılımlarınız için teşekkür ederim.

Mehmet Fatih KAYIŞ

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Coğrafya Ana Bilim Dalı

Yüksek Lisans Öğrencisi

kayisfatih063@gmail.com

1. (İşletmenin adı.....)

2. İşletmeye açılış tarihi:

3. İşletmenin sahip olduğu kapalı alan.....m²

4. İşletmenin sahip olduğu açık alan..... m²

5. İşletme binası

☐ Mülkiyet

☐ Kira (Aylık.....TL)

6. Üretim faaliyet alanı:

☐ Gıda

☐ Plastik

☐ Ağaç işleri

☐ Kimya

☐ Tekstil

☐ Metal işleri

☐ Taşa-toprağa dayalı sanayi

☐ İnşaat-yapı sanayi

☐ Yem Sanayi

☐ Diğer (.....)

7. İşletmenin ortak sayısı.....kişi

8. İşletmenin hukuki durumu:

☐ Ferdi mülkiyet

☐ Limited şirket

☐ Komandit şirket

☐ Kolektif şirket

☐ Kooperatif

☐ Anonim şirket

☐ Diğer (.....)

9. İşletmenin sahibinin memleketi, cinsiyeti, yaşı ve eğitim durumu

(Memleketi.....Cinsiyeti.....Yaşı.....Eğitim durumu.....)

10. İşletmenin ilk kuruluş yeri:

☐ Burası

☐ Diğer (.....)

11. İşletmenin kuruluş sermayesi:

☐ Özkaynaklar

☐ Kredi

☐ Teşvikler

☐ Diğer

12. İşletmenin kuruluş sermayesi miktarı.....TL

13. İşletmenin kurulmasında öncelikli nedenlerden önem derecesine göre tanesini numaralandırınız

☐ Hammaddeye yakınlık

☐ Ulaşım Kolaylığı

☐ Enerji kaynağına yakınlık

☐ Pazara yakınlık

☐ Su kaynaklarına yakınlık

☐ Teşvikler krediler

☐ Ucuz işgücü temini

☐ Arsa sahipliği

☐ Başka sanayilere yakınlık

☐ Hazır altyapı

☐ Diğer (.....)

14. Bu işletmeyi kurarken herhangi bir teşvik aldınız mı?

☐ Alınmadı

☐ Yatırım indirimi

☐ Enerji ve girdi desteği

☐ Kredi tahsis

☐ Arsa tahsis

☐ Vergi indirimi

☐ SSK indirimi

☐ Diğer(.....)

15. İşletmedeki işgücünün mevcut durumu ve sayısı

	1 Kadın	2 Erkek	3 Toplam
Sözleşmeli/SSK			
Ücretsiz aile işçisi			
İşverenin kendisi			
Diğer.....			

16. İşgücünün niteliksel dağılımı

	1 Kadın	2 Erkek	3 Toplam
a. İdari personel			
b. Usta işçi			
c. Vasıfsız işçi			

17. İşyerindeki teknik eleman sayısı

	1 Kadın	2 Erkek	3 Toplam
Mühendis			
Teknisyen			
Diğer.....			

18. İşgücü daimi mi geçici mi?

	1 Kadın	2 Erkek	3 Toplam
a. Daimi			
b. Geçici			

19. İşgücünün memleketi

	1 Kadın	2 Erkek	3 Toplam
a. Viranşehir			
b. İl içi			
c. İl dışı			
c. Yurt dışı			

20. İşgücünün ücretlendirilme durumu

- ☐ Asgari ücret ☐ 2021-2500 ☐ 2501-3000 ☐ 3001-3500
☐ 3501-4000 ☐ 4001-4500 ☐ 4501-5000 ☐ 5000+ TL

21. İşgücünün taşınması nasıl sağlanmaktadır?

- ☐ İşgücünün kendi olanaklarıyla ☐ Fabrika servisi ile

22. İşletme mevsimlik mi sürekli mi?

- ☐ Mevsimlik (hangi mevsim olduğunu belirtiniz.....) ☐ Sürekli

23. İşletmedeki vardiya sayısı

- ☐ Vardiya yok ☐ 2 ☐ 3

24. Üretim faaliyetlerinizde kullandığınız başlıca hammadde türleri:

- ☐ Birinci derecede..... ☐ İkinci derecede..... ☐ Üçüncü derecede.....

25. Hammadde türü:

- ☐ İşlenmemiş ☐ Yarı İşlenmiş ☐ Her ikisi de

26. Hammadde depolama alanı

- ☐ Var (Nerede.....) ☐ Yok

27. Hammaddenin temin edildiği yer:

- ☐ Yakın çevre/il içi ☐ İl dışı (.....) ☐ Yurt dışı(.....)

28. Hammaddeyi nasıl temin ediyorsunuz?

- ☐ Doğrudan üreticiden ☐ Aracı kuruluşlardan/tüccar ☐ İthal
☐ Tümü ☐ Diğer

29. Hammaddenin fabrikaya geliş şekli:

- ☐ Üreticinin kendisi tarafından getirilerek ☐ Bizzat işletme tarafından, üreticiden
☐ Kargo/nakliyat ☐ Diğer

30. Üretimde kullanılan enerji türü:

- ☐ Elektrik enerjisi ☐ Diğer(.....)

31. Aylık elektrik enerjisi tüketimi.....kwh

32. Yıllık su tüketimi.....ton/m³

33. Kapasite kullanım oranı (%)

- ☐ 81-100 ☐ 61-80 ☐ 40-60 ☐ 40 altı

34. İşletmenin kuruluşundan bu güne üretim artışı sağlandı mı?

- ☐ Evet ☐ Hayır

35. Tam kapasite çalışamama ya da üretim durgunluğunun nedeni:

- ☐ Talep azlığı ☐ Rekabet fazlalığı ☐ Sermaye yetersizliği
☐ Bürokratik sorunlar ☐ Pazar istikrarsızlığı ☐ Hammadde sıkıntısı
☐ Kalifiye eleman yetersizliği ☐ Diğer(.....)

36. İşletmeniz aşağıdaki kalite belgelerinden hangisine/hangilerine sahiptir?

- ☐ ISO 9001 ☐ ISO/TS 16949 ☐ ISO 14001 ☐ QS 9000
☐ OHSAS 18001 ☐ VDA 6.1 ☐ ISO 2000 ☐ ISO 22000
☐ ISO 27001 ☐ ISO 22301 ☐ ISO 20252 ☐ ISO 28000
☐ ISO 50001 ☐ ISO 10002 ☐ TSE

37. ürünlerinizi nerelere pazarlıyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz).

- ☐ İl içi (.....) ☐ İl dışı (.....) ☐ Yurt dışı(.....)

38. Ürün depolama alanı:

- ☐ Var ☐ Yok

39. Üretim Şekli:

- ☐ Standart üretim ☐ Sipariş üzerine eğitim
☐ Diğer (.....)

40. İşletmenin reklamı yapıyor mu?

- ☐ Hayır ☐ Yerel TV ve basın ☐ Ulusal TV ve basın

41. Ürünlerin pazarlanması nasıl yapılmaktadır?

☐ Doğrudan pazarlama ☐ Bayi ve satış temsilcilikleri aracılığıyla ☐ İnternet yoluyla

☐ Sipariş veren firmaya teslim/müşterinin bizzat kendisi gelerek

☐ Görsel işitsel medya ☐ Diğer(.....)

42. Katıldığınız fuarlar:

☐ Bölgesel ☐ Ulusal ☐ Uluslararası ☐ Katılmıyorum

43. Bayi satış temsilciliği:

☐ Yok ☐ 1-3 ☐ 4-6 ☐ 7-9 ☐ 10+ (...)

44. İhracat yapıyor musunuz?

☐ Evet (Hangi ülke.....) ☐ Hayır

45. İhracat yap(a)mıyorsanız bunun nedenleri nelerdir?

☐ Sermaye yetersizliği ☐ Rekabet güçlüğü ☐ Dış pazarlarla ilgili bilgi eksikliği

☐ Üretim yetersizliği ☐ Kalifiye eleman eksikliği ☐ Teknolojik yetersizlik

☐ Diğer (.....)

46. Hammadde alımında tercih edilen ulaşım sistemi:

☐ Karayolu ☐ Demiryolu ☐ Hava yolu

47. Mamul maddenin pazarlanmasında tercih edilen ulaşım sistemi:

☐ Karayolu ☐ Demiryolu ☐ Hava yolu

48. Atık türü:

☐ Katı ☐ Sıvı ☐ Uçucu

49. Atık maddeleri deşarj yöntemi:

☐ Özel yok etme/arıtma tesisi var ☐ Kanalizasyona karışıyor

☐ Yakılıyor ☐ Akarsulara karışıyor ☐ Çöp alanlarına taşınıyor ☐ Diğer (.....)

50. İşletmelerinizdeki mevcut üniteleri işaretleyiniz.

Üniteler	1. Var	2.Yok
a. Depo/antrepo		
b. Park yeri		
c. Arıtma ünitesi		
d. Yakıt ve su deposu		
e. Atık madde deposu		
f. Sosyal tesisler		
g. Yemekhane		
h. Mescit		
Diğer.....		

51. İşyerine ait araç sayısı:

- ☐ Kamyon.....adet ☐ Kamyonet.....adet ☐ Minibüs.....adet
☐ Otomobil.....adet ☐ Römork.....adet ☐ Tanker.....adet
☐ Diğer.....adet

52. gelecekte planladığınız başlıca yatırım projeleri nelerdir?

- ☐ Üretim teknolojilerini yenileme ☐ Üretimde Çeşitlilik yaratma
☐ Yeni bina inşaatı ☐ Makine artırımını ☐ Diğer (.....)

53. Bu güne kadar gerçekleştirdiğiniz projeler hangi alanlardadır?

Projeler	1. Evet	2. Hayır
a. Arsa		
b. Bina		
c. Yeni üniteler kurma		
d. Makine yenileme		
e. Makine artırımını		
f. Diğer (.....)		

54. Genel olarak OSB veya işletmenizdeki başlıca sorunlarınızı nelerdir, “maddelerin” karşısında bulunan ifadeler içinden uygun olanı seçerek işaretleyiniz.

5. Kesinlikle Katılıyorum, 4. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 2. Katılmıyorum, 1. Kesinlikle Katılmıyorum

	Sorunlar	5	4	3	2	1
a	Hammadde bulmakta sorunlar yaşıyoruz					
b	Ulaşım sorunu yaşıyoruz					
c	Teknoloji eskiliğimiz bulunuyor					
d	Enerji sorunumuz bulunuyor					
e	Bürokratik sorunlar yaşıyoruz					
f	Kredi ve sermaye sorunu yaşıyoruz					
g	Nitelikli işçi temin etmekte sorun yaşıyoruz					
h	Pazar sorunu yaşıyoruz					
ı	Rekabet fazlalığından kaynaklı sorunlar yaşıyoruz					
j	Talep istikrarsızlığı sorunları yaşıyoruz					
k	Elektrik kesintileriyle ilgili sorunlar yaşıyoruz					

55. Viranşehir OSB'nin kuruluş yeri ile ilgili yargılardan uygun olan şıkkı işaretleyiniz.

5. Kesinlikle Katılıyorum, 4. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 2. Katılmıyorum, 1. Kesinlikle Katılmıyorum

	Sorunlar	5	4	3	2	1
a.	İşletmenin kuruluş yeri ile ilgili yatay yönde büyüme sorunları yaşıyoruz					
b.	İşletmenin kuruluş yeri ile ilgili su temini sorunu yaşıyoruz					
c.	İşletmenin kuruluş yeri ile ilgili katı ve sıvı atık sorunu yaşıyoruz					
d.	İşletmenin kuruluş yeri ile ilgili altyapı problemlerimiz var					
e.	İşletmenin kuruluş yeri ile ilgili görüntü kirliliği problemimiz var					

56. Viranşehir OSB ile ilgili yargılardan size göre uygun olan şıkkı işaretleyiniz.

5. Kesinlikle Katılıyorum, 4. Katılıyorum, 3. Kararsızım, 2. Katılmıyorum, 1. Kesinlikle Katılmıyorum

	Görüşler	5	4	3	2	1
a.	Bölge iklimi faaliyetlerimiz üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır					
b.	Bölgenin fiziksel özellikleri faaliyetlerimiz üzerinde olumsuz etkiler yaratmaktadır					
c.	OSB mekân olarak doğru yere kurulmuştur					
d.	OSB'nin ilçenin sosyal yaşantısına etkisi vardır					
e.	OSB'nin şehrin ekonomik açıdan kalkınmasına çok faydası vardır					
f.	OSB ilçenin mekânsal olarak dönüşmesine neden olmuştur					
g.	OSB ilçedeki kiraların artmasında etkili olmuştur					
h.	Daha uzun bir süre buradaki faaliyetlerimi devam ettirmeyi düşünüyorum					
ı.	OSB'nin fiziksel kapasitesi ilçe için yeterlidir					
j.	OSB'deki faaliyet alanları/iş çeşitliliği genişle(til)melidir					
k.	Faaliyetlerimizde yerel halkın görüşlerini önemsiyoruz					
l.	Faaliyetlerimizde STK'ların görüşlerini önemsiyoruz					
m.	Faaliyetlerimiz üzerinde diğer özel ve resmi kuruluşların olumlu etkileri bulunmaktadır					

57. Son olarak eklemek istediğiniz konuları ve düşüncelerinizi belirtiniz.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : Mehmet Fatih KAYIŞ
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi ve Yeri : 11/04/1978
Telefon : 5445687117
Faks : --
E-mail : kayisfatih063@gmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van YYÜ Sosyal Bil. Enst. Coğrafya	2019
Lisans	YYÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Coğrafya	2008

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2008-2018	Van-Şanlıurfa (Bozova)	Ücretli Öğretmen

Yabancı Dil

İngilizce

Yayınlar

Hobiler

Kitap okumak

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORJİNALLİK RAPORU

13 / 06 / 2019

Tez Başlığı / Konusu:

**GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİNDE ORGANİZE SANAYİ BÖLGELERİ:
VİRANŞEHİR OSB ÖRNEĞİ**

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam yüzotuzbeş (135) sayfalık kısmına ilişkin, 13 / Haziran / 2019 tarihinde şahsım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 6 (altı) dır.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

13/ 06/ 2019
Mehmet Fatih KAYIŞ

Adı Soyadı : Mehmet Fatih KAYIŞ

Öğrenci No : 8920310009

Anabilim Dalı : COĞRAFYA

Program : BEŞERİ VE EKONOMİK COĞRAFYA BİLİM DALI

Statüsü : Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐

DANIŞMAN

Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ

13 / 06 / 2019

ENSTİTÜ ONAYI

U Y G U N D U R

...../...../201.....

Doç. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü